

2. Chomutovsko

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Ústecký kraj

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

2.1 Historie a památky

2.1.1 BAROKNÍ SLOUP NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICE

Klíčová hesla: baroko, Nejsvětější Trojice, sloup

V 80. letech se uvažovalo o zboření historického středu města Chomutova. Provedením tohoto plánu by Chomutov přišel o řadu nemovitých památek, které jsou natolik architektonicky významné, že střed města byl v roce 1992 prohlášen ministerstvem kultury za památkovou zónu.

V 80. letech se uvažovalo o zboření historického středu města Chomutova. Provedením tohoto plánu by Chomutov přišel o řadu nemovitých památek, které jsou natolik architektonicky významné, že střed města byl v roce 1992 prohlášen ministerstvem kultury za památkovou zónu.

Jak ve středověku, tak i dnes je centrem Chomutova náměstí 1. máje. Odehrávají se na něm nejdůležitější okamžiky života města. Uprostřed mezi městskou věží a radnicí s kostelem svatě Kateřiny stojí **Trojičný sloup, mylně občany nazývaný jako morový sloup.**

– 1732. K první opravě došlo v roce 1825. Kdo opravu prováděl a kdo ji financoval, není bezpečně známo. Druhou opravu provedl v r. 1884 na náklad města sochař Václav Henlich. Třetí, nejvýznamnější oprava byla provedena v roce 1962. V souvislosti s opravou došlo i k přemístění sloupu do dnešní polohy. **Původně byl umístěn téměř na středu náměstí.**

Význam sloupu Nejsvětější Trojice

Sousoší Trojičný sloup svými díly zobrazuje jednak **umění své doby, jednak myšlení a poměry.** Sloup je odrazem předešlých událostí, zejména třicetileté války, bídy a hladu. Nakonec o tom svědčí i zápis, vrytý do kamene na zadní straně malého podstavce: „**Otče, synu a Duchu svatý, velký Bože chraň toto město před hladem, válkou a smrtí, Maria, chraň je, svatý Josefe, stůj při něm, svatá Anno, pros za ně, ať mu nic neuškodí.**“

S touto prosbou byly postaveny sochy svatých a mučedníků, kteří byli tehdy známí jako ochránci před hladem, válkou a morem. V jejich spásu i pomoc tehdy lidé věřili. Sloup byl postavený postupně v letech 1697

Barokní sloup Nejsvětější trojice
(zdroj: Mgr. M. Reihls)

Nejsvětější Trojice = společné označení Boha v křesťanském dogmatu o třech osobách – Otci, Synu a Duchu svatém – které sdílejí jediné božství

voluta = spirálovitý motiv

2.1.2 BOJOVNÍCI ZA SVOBODU

Klíčová hesla: Pynches Narwa, Dana Němcová

Svoboda je široký pojem, a protože má pro člověka zásadní význam, její obsah se také různě mění. Wikipedie ji například charakterizuje jako absenci překážek, omezení, zajetí nebo útlaku. Svoboda se taky někdy vymezuje jako možnost volby. Seznámíme se se dvěma pozoruhodnými lidmi, do jejichž života zasáhl nedostatek svobody a jejichž volbou byl boj za ni nejen pro sebe, ale i pro ostatní.

Pynches Narwa

Narodil se 7. 10. 1927 v Polsku. Po okupaci země v roce 1939 a následné popravě otce musel žít s matkou i svého mladšího bratra. Ve čtyři hodiny vstával, aby došel do míst, kde se vykopávala rašelina. Pracoval do 18ti hodin. Školu mohl navštěvovat jen do března roku 1940.

Na podzim se pak rodina musela přestěhovat do gety v Lodži, kde obývala pouze jednu nevelkou místnost. Po dvou letech byl spolu s ostatními Židy transportován do gety města Plońsk, odtud pak 4. 12. 1942 do koncentračního tábora Osvětim, nechalně známého selekcemi doktora Mengeleho. Jeho matka i bratr byli odvedeni přímo do plynu. Pynches byl donucen podstoupit desinfekci a ostrihání, zároveň byl obrácen o všechny věci. Spolu s ostatními vězni musel stát nahý na mrazu. Přišel i o své jméno, hlásil se pod číslem 79852, které mu bylo vytetováno na rameni. Asi po měsíci byl přidělen do přidruženého sousedního tábora Januszowice. Zde vykonával velmi těžkou práci, v hloubi 500 - 700 metrů doloval uhlí.

Na počátku roku 1945 došlo k evakuaci tábora a Pynches Narwa šel asi týden s transportem smrti k hranicím tehdejších Sudet. Ti, co nezemřeli vysílením, byli na neznámém místě naloženi do vagónů, 80 až 100 lidí do jednoho. Cílová stanice – Buchenwald v Německu, další z koncentračních táborů. Vzhledem k postupující americké armádě byli však ještě přesouváni. Na počátku května se ocitli před Terezínem, kde již působil Mezinárodní červený kříž. Vypuklo zde závažné infekční – tyfus. Byli tedy převezeni do nemocni-

ce v Lovosicích, kde se léčili pod dohledem sovětských lékařů. Pynches Narwa byl asi po čtyřech týdnech propuštěn. Jeho jediným dokladem bylo potvrzení od vojenské zprávy, že se vrací z koncentračního tábora.

30. nebo 31. 5. přijel do Chomutova, odtud chtěl pokračovat do rodného Polska, avšak musel opět nastoupit do nemocnice, před jejímž vchodem omdlel. I přes vzornou péči sestřiček – jeptišek a českých doktorů trvala jeho hospitalizace až do 24. září. **V té době se rozhodl, že v Chomutově zůstane.** Jednak mu město dalo domovské právo, jednak se vlastně neměl ke komu vrátit, protože všichni jeho příbuzní zahynuli. Ani nyní to neměl jednoduché, stále nebyl fyzicky ani psychicky v pořádku, navíc neuměl česky, neměl žádné vzdělání.

V roce 1947 nastoupil do Válcoven trub Chomutov, kde pracoval až do odchodu do důchodu. V roce 1948 získal československé občanství, následně absolvoval vojenskou službu a vystudoval průmyslovou školu. V roce 1950 se oženil a později se stal otcem tří synů. Osobní zkušenost s nacistickou zvlášť jej přivedla k aktivní práci v Českém svazu bojovníků za svobodu, v jehož okresním výboru vykonával funkci jednatele, činný byl také jako dlouholetý člen židovské obce. Za činnost v odboji získal pamětní plaketu Osobnost města Chomutova. Jedním z jeho snů, kterého se však nedomohl, ale jenž byl uskutečněn, bylo znovuotevření židovského hřbitova v Chomutově s důstojným pomníkem, který by symbolizoval semknutí židovského lidu.

Pynches Narwa, který žil v duchu kréda, že vzájemná úcta je nejlepší obranou proti fanatismu přinášejícímu válku i utrpení, a který se svou prací snažil přispět

k tomu, aby se to, co zažil na vlastní kůži, už nikdy nemohlo vrátit, zemřel 4. 7. 2006.

Dana Němcová

Narodila se 14. 1. 1934 v Mostě. Po záboru pohraničí se s rodiči přestěhovala do Nového Města nad Metují, kde zůstala po celou dobu války. Po jejím skončení byl otec pověřen, aby jako školní inspektor pomohl obnovit české školství v pohraničí. Rodina se tedy přestěhovala do Chomutova. Zde Dana studovala na Státním reálném gymnáziu. Spolu se svými spolužáky hrála divadlo ve školním sboru (i loutkové) a chodila na brigády. Stala se svědkem události, kdy přímo při vyučování byl zatčen jeden z jejích profesorů za protistátní činnost, což ji pochopitelně formovalo.

V letech 1953 – 1958 studovala filozofii a psychologii na Karlově univerzitě v Praze. V té době se seznámila s lidmi z okruhu filozofa Jana Patočky. Mezi nimi poznala i svého budoucího manžela Jiřího Němce. **V roce 1968 (po okupaci Československa) se rozhodla postavit režimu na odpor.** Kvůli své aktivitě ve prospěch undergroundových kapel přišla o zaměstnání psycholožky a musela se živit jako uklízečka a domovnice. Podepsala Chartu 77 a patřila k zakládajícím členům Výboru na obranu nespravedlivě souzených. Za to byla v roce 1978 a v následujícím roce obžalována pro rozvracení republiky. V roce 1979 byla při demonstracích k dvacátému výročí smrti Jana Palacha jednou ze tří mluvčích Charty 77 a byla opět na krátkou dobu zatčena.

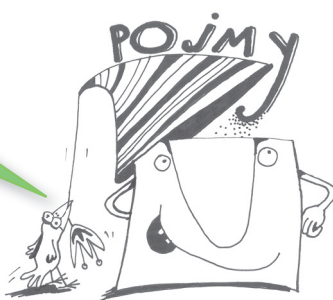
Po 17. listopadu se podílela na založení Občanského fóra, které ji spolu s Václavem Havlem vyslalo na mítink na chomutovském náměstí, kde jako člověk mající osobní vztah k tomuto městu promluvila k shromážděným občanům. Občanským fórem byla také nominována do Federálního shromáždění, kde byla do roku 1992 členkou předsednictva. Po vypršení mandátu pracovala v Československém helsinském výboru, jehož byla spoluzakladatelkou. Od roku 1996 vykonává funkci předsedkyně správní rady Výboru dobré vůle - Nadace Olgy Havlové. Zasazuje se o podporu projektů péče o seniory, lidi bez domova, vzdělávání dětí z dětských domovů. V poradně pro uprchlíky, kterou založila, se zase snaží pomáhat cizincům, kteří žádají o azyl.

Organizací Pax Christi (mezinárodní katolické mírové hnutí) jí byla udělena v roce 1990 Cena roku a v roce 1997 byla zvolena Ženou Evropy. Ve stejném roce převzala od prezidenta Václava Havla státní vyznamenání Řád za zásluhy 1. stupně. V roce 2000 jí byla rakouským státem udělena cena Mitteleuropa Preis (Středoevropská cena).

V jednom z rozhovorů Dana Němcová řekla: „Vždycky mi byli blízcí lidé ublížení a potřebující pomoc.“

Je obdivuhodné, že tato odvážná žena, matka sedmi dětí, dokázala svým životem proměnit slova v konkrétní skutky.

ghetto = část města, kde žijí lidé stejného náboženského, národnostního či rasového původu, a to buď dobrovolně, nebo nedobrovolně

koncentračního tábor = místo sloužící k hromadné internaci nebo věznění lidí, kteří sem jsou umístováni i bez řádného soudu nebo jiného právního důvodu

2.1.3 ČERVENÝ HRÁDEK

Klíčová hesla: Červený hrádek, zámek, husitské války, Sudety, Mnichovská dohoda

Zámek Červený hrádek se nachází nedaleko města Jirkova na vyvýšeném místě. Původně stál na místě zámku středověký hrad, o jehož založení se dochovalo jen velmi málo informací a některá data jsou sporná. Původní název hradu byl Borek, název Červený hrádek se začal používat až později (po husitských válkách). S největší pravděpodobností byl hrad vystavěn již před rokem 1415 Dědřichem Kraa (Kro), královským číšníkem, jehož služeb využíval Václav IV. Ten udělil roku 1415 hrad i městečko Borek Dědřichu Kraa jako manství. Existenci hradu již v první polovině 15. století dokazují také zmínky v Deskách zemských (např. z roku 1417 je uvedena zmínka: „in Borek castrum“ nebo 1419 - „Václav z Moravěvsí sedící na Borku“ atd.). Po smrti Dědřicha Kraa byl hrad roku 1417 prodán Václavu z Moravěvsí a Kopist.

Hrad za husitských válek

Za husitských válek, po dobytí Chomutova, byl hrad roku 1421 vypálen husity a načas se stal také jejich opěrným bodem. Důvodem vypálení mohl být fakt, že Václav bojoval ve vojsku krále Zikmunda, který byl velkým nepřítelem husitů, a také fakt, že se zasadil o to, aby byl v Jirkově katolický farář. Roku 1433 dobyl hrad husitský hejtmán Jakoubek z Vřesovic a chtěl jej získat pro svůj rod. Všichni, kteří zde měli během válek opěrný bod, podnikali výpravy do okolí proti katolíkům, např. do Mostu. Skutečnými majiteli v této době byli **Půta z Ilburka** a později jeho syn **Vilém** (roku 1431 a 1437 potvrdil jejich práva Zikmund), přesto na hradě dál vládli rytíři z Ervnic, a to až do roku 1443, kdy Vilém pravděpodobně hrad skutečně získal a potvrdil práva jirkovským měšťanům. Všechny události z období husitských válek měly vliv na výrazné poničení hradu.

Období po husitských válkách do konce třicetileté války

Po husitských válkách byl hrad opraven, pokryt a natřen červenou barvou, od té doby se začal používat název Červený hrádek. Roku 1437 se již tento název objevil: „in castro Borek alias Czerweny hradek...“ **V dalším období se majitelé zámku poměrně často střídali, mezi významnější patřili např. Lorenc Glac, Šebestián z Veitmile a Kryštof z Karlovic.**

Od roku 1578 vlastnili Červený hrádek **Bohuslav Félix Hasištejnský z Lobkovic** (majitel Chomutova), později **Jiří Popel z Lobkovic**. Ten byl horlivým katolíkem a chtěl, za pomoci jezuitů, přivést všechny své protestantské poddané ke katolické víře. Ze svého panství vyhnal všechny evangelické kněze a kazatele a do Chomutova povolal jezuity, kteří se měli starat o převážně protestantské poddané. **Od roku 1605 přešel zámek a panství do držení Hrzánů z Harasova.**

Během třicetileté války byl Červený hrádek několikrát obléhán, dobyt, vydrancován a dvakrát také vypálen.

Období po třicetileté válce – výstavba zámku

Po třicetileté válce převzal panství syn **Jan Adam Hrzán** (v roce 1646), pozdější žatecký hejtmán, český místodržící a nejvyšší lovcí. Byl také roku 1660 povýšen do stavu říšských hrabat. Za Jana Adama byl v Čechách proveden soupis majetku, tzv. Berní rula (měla dát základ pro vybírání daní - berní). Podle tohoto soupisu patřilo k panství Červený hrádek město Borek, městečka Údlice a Hora Svaté Kateřiny a řada okolních vesnic.

Jan Adam přistoupil k nové výstavbě zámku, protože v té době byl Červený hrádek neobyvatelnou zříceninou. Vlastní stavba začala v 60. letech a byla zakončena roku 1675 (doloženo na portále zámeckého průčelí). Vnitřní úpravy zámku pokračovaly ještě v dalších letech i po smrti Jana Adama.

Zámek byl vystavěn na místě poměrně rozlehlého hradu (ten měl palác, věž, hradební zeď s příkopem a řadu dalších místností). Při stavbě bylo zčásti využito i původního zdiva hradu. Výstavba probíhala pod vlivem barokního slohu a zámek získal současnou podobu. **Tehdy měl zámek věž s cibulovitou střechou, která stála nad středním rizalitem hlavního průčelí. Později musela být tato věž stržena.**

Zámek Červený hrádek
(zdroj: Mgr. I. Hovorková)

Převažuje názor, že podobu zámku projektoval Antonio della Porta. Z dalších, kdo se podíleli na výstavbě a výzdobě zámku, jsou známi např. Joan Bat. Brandi,

který pracoval na štukové výzdobě hlavního sálu, malíř Francesco Morialdi z Benátek, štukatér Jan Spatz. Významnou osobností je Jan Brokoff, který měl na Červeném hrádku svoji sochařskou dílnu (v letech 1687 – 1688) a v roce 1688 se zde narodil jeho syn a pozdější významný barokní sochař Ferdinand Maximilián Brokoff.

Roku 1707 prodali Hrzánové zámek a celé panství knížeti **Ondřeji z Lichtenštejna** za cenu 90 300 zl. V roce 1748 byl vyhotoven Tereziánský katastr, který dokazuje, jak rozlehlé bylo panství za Jindřicha z Auersperka (manžela zemřelé Marie Dominiky Magdaleny z Lichtenštejna), kdy červenohrádecké panství tvořilo 27 obcí.

Války Marie Terezie s ostatními mocnostmi Evropy poznamenaly i zámek, ten byl v roce 1742 postupně obsazen francouzskými dragouny a pěšáky, saskou posádkou a bavorskými jezdci. Ti byli nakonec poraženi uherskými husary a pandury. Během sedmileté války obsadili zámek roku 1762 prusí vojáci, kteří tři týdny loupili v okolním kraji. Poté byl zámek opět upravován, za **Jana Adama z Auersperka** (majitelem od roku 1766) došlo v letech 1766 – 1768 k větším opravám zámku, úpravám interiéru, změně fasády a výstavbě zámeckého altánu.

Období od konce 18. století – 1. polovina 20. století

Roku 1771 bylo panství prodáno za milion zlatých **Alexandru z Rottenhanu**, ten jej o šest let později přenechal synovi **Jindřichovi z Rottenhanu**, který byl velmi oblíbený u poddaných. Poskytoval pomoc chudým, podporoval umění a vědu, založil na Červeném hrádku manufakturu na výrobu kmentového plátna a jemného piké, zřídil tiskárnu kartounu a přípravnu k bělení příze, otevřel přádelnu bavlny. Tyto manufaktury pracovaly na Červeném hrádku poměrně krátce, ale byly přínosem pro kraj. V roce 1824 zůstala na Červeném hrádku pouze jedna manufaktura na bělení plátna a příze. Dělníci v manufakturách byli především protestanští Sasové.

Do konce 18. století prodělal zámek řadu úprav a získal současnou podobu barokního zámku, sestávajícího ze čtyř křídel situovaných kolem obdélného nádvoří. Koncem 18. století probíhala také změna zámeckého parku, kdy na místo barokní osově souměrné dispozice byl prosazován přírodní park. O pěstování cizokrajných dřevin se zasloužil lesmistr Ignác Ehrenwerth, ten také otevřel v blatenském zámečku lesní školku (1773), první v celém Rakousku. Při svých cestách ji navštívil i císař Josef II. (zastavil se i na Červeném hrádku). V roce 1809 převzala červenohrádecké panství Marie Gabriela Buquoyová, která pokračovala v úpravách zámeckého parku. Její manžel hrabě Buquoy se zasloužil o další rozvoj průmyslu (výroba černého skla) a umění.

Období před 2. světovou válkou

V roce 1892 převzal červenohrádecké panství **Gottfried Hohenlohe**, který měl se svoji ženou šest dětí a Červený hrádek zdědil syn **Max Egon Hohenlohe**. Ten se před druhou světovou válkou výrazně angažoval v Sudetoněmecké straně Konráda Henleina. Měl zásluhu na tom, že právě na Červeném hrádku se setkali v roce 1938 lord Runcimann a Konrád Henlein, kteří zde jednali o odtržení Sudet. **Dr. Max Egon** podporoval sudetoněmeckou stranu také finančně a umožňoval cesty jejích představitelů do zahraničí. Po válce odešel do Španělska, Československo požádalo jeho vydání, ale generál Franco tomu zabránil. Jeho bratr princ Constantin (1893 - 1973) studoval na uměleckých akademiích v Berlíně, Mnichově a Paříži. Zároveň byl členem SA. Z Čech se odstěhoval do německého Weikersheimu, kde založil malířskou školu. Rod Hohenlohe - Langenburg byl poslední šlechtický rod, který zámek vlastnil.

Období po 2. světové válce

Po druhé světové válce vznikla myšlenka zorganizovat manifestaci národní jednoty právě na Červeném hrádku, měla to být jakási protiváha jednání z roku 1938. Členové Svazu české mládeže a Junáka vybudovali, za pomoci armády, v parku velký stanový tábor. Vlastní manifestace se konala 9. září 1945 a přijeli na ni ministr národní obrany Ludvík Svoboda a premiér Zdeněk Fierlinger.

Zámek byl po druhé světové válce rodně Hohenlohy zabaven a stal se majetkem státu. V letech 1945 – 1946 byl učiněn soupis původního vybavení zámeckého interiéru a jednotlivé kusy byly rozvezeny na různá místa. Mnoho cenných předmětů bylo během převozu poškozeno nebo zcela zničeno.

Postupně sloužil zámek jako správa domova invalidů zahraničního vojska, domov řeckých dětí, internát a učiliště hornické mládeže, ubytovna pracujících Chemických závodů, školící středisko a od roku 1967 jako pobočka chomutovské nemocnice se 138 lůžky. Tehdy začala být zámecká kaple používána jako márnice, byla poničena a některé věci (např. benátská zrcadla s malbami svatých) se ztratily.

Během dvaceti let po válce zámek i park chátraly, došlo i ke krádežím (např. v hrobce Hohenlohů). Od 60. let byl postupně obnovován zámecký park, v 80. letech začala být obnovována podoba buquoyovské obory. V letech 1989 – 90 byla opravována hrobka Hohenlohů. V roce 1995 byl zámek rozhodnutím ministerstva kultury převeden do majetku města Jirkova, téhož roku začaly plánované opravy zámku a začaly se zde konat různé kulturní akce (koncerty, výstavy, sochařská sympozia atd.).

Historický exkurz: Červený hrádek v roce 1938

Na Červeném hrádku vyvrcholila jednání takzvané Runcimanovy mise, která podle oficiálních sdělení měla urovnáním rozporů mezi českým a německým obyvatelstvem v českém pohraničí zabránit válce. K příjezdu mise vzhlíželi s nadějemi nejen Němci, ale i nacionalistické skupiny na Slovensku, separatisté na polské straně moravských hranic, prostě všichni, kdo si přáli rozbití Československa.

Demonstrace asi 150 zfanatizovaných henleinovců byla doplňkem k lordově návštěvě. Hesla „*Dejte nám, lorde Runcimane, spravedlivé řešení*“ a „*Prosíme o pomoc v naší bídě*“ zapůsobila na lorda velmi emotivně. Prezident i naše vláda si uvědomují vážnost celé situace. V polovině srpna volí politiku drobných ústupků. Tento postoj německou stranu zaskočil a byl jedním z důvodů, proč se Max Hohenlohe rozhodl zorganizovat setkání Runcimanovy delegace s Konrádem Henleinem na svém zámku, na Červeném hrádku.

Setkání na Červeném hrádku

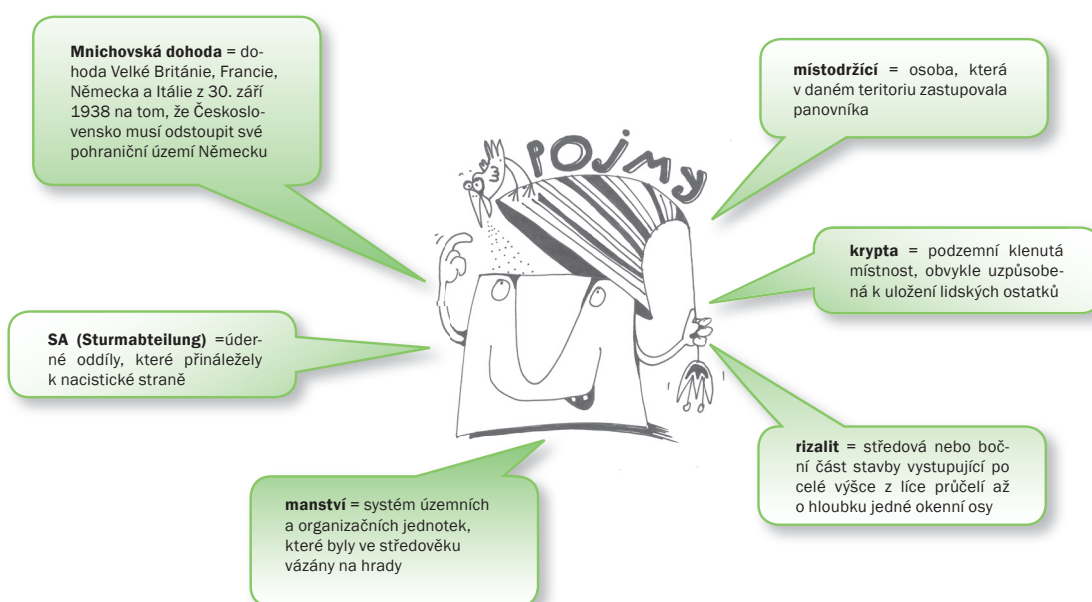
K prvnímu setkání klíčových osob došlo na Červeném hrádku 18. srpna 1938. Je zde přítomen Henlein, Frank, Kundt, Peters a Roche. Po krátké předporadě se uzavírají dveře za Henleinem, Runcimanem a tlumočníky Gwatkinem a Maxem Hohenlohe. Ani stenoграфicky, ani jinak nebyl rozhovor nad mapou Československa zaznamenán.

Dne 28. srpna začíná nová etapa jednání a zámek Červený hrádek v ní opět hraje důležitou roli. Do zámku přijíždějí Konrád Henlein a Karl Hermann Frank. Přijel i lord Runciman ke své druhé schůzce s Henleinem. Z ní si odnáší jediné poznání - Praha musí ještě více ustoupit. Praha skutečně ustupuje, vedení státu chce souhlasit s požadavky karlovarského programu henleinovců, aby se pohraniční oblast stala autonomní oblastí s německou vnitřní samosprávou.

Důsledky jednání na Červeném hrádku

Dne 4. září očekává Ashton - Gwatkin na Červeném hrádku Henleina. Ten nepřijel a pozval hosta k sobě na další den do Aše. Tam Henlein sdělil Angličanovi, že Hitler souhlasí s mírovým řešením otázky českého pohraničí. Vše, co mise dosud udělala, co prosadila u československé vlády, všechny dosavadní postoje vedoucích politiků, to vše utvrdilo Hitlera v názoru, že pro Československo nepůjde do války ani Francie, ani Anglie.

Jednání lorda Runcimana s Konrádem Henleinem bylo v podstatě předehrou k Mnichovské dohodě, která byla podepsána 29. září 1938 představiteli čtyř evropských mocností a která nás připravila nejen o příhraniční oblasti, ale i o svobodu a nezávislost.

2.1.4 DEMOGRAFIE JIRKOVSKA V 1. POLOVINĚ 20. STOLETÍ

Klíčová hesla: sčítání obyvatelstva, národnosti, válečné období, migrace

Následující práci věnujeme poměrně komplikované otázce národnostní situace a migrace obyvatel našeho regionu v první polovině 20. století a zejména potom v období před a po druhé světové válce. Toto téma je v různých zdrojích různě popsáno, jinak se o něm zmiňují materiály české, jinak německé. Naše oblast byla v historii převážně obydlena obyvatelstvem sousedním, německým, jak tomu v příhraničních oblastech bývá. Situaci v pohraničních městech budeme konkrétně demonstrovat na městě Jirkov, kde byl migrační proces poměrně dobře zmapován v místních kronikách.

Období vzniku samostatného Československa

Podle sčítání obyvatel provedeného v roce 1899 měl Jirkov 4611 obyvatel. Ve zjištěných záznamech nebylo rozlišováno, zda jde o občany národnosti německé či české. V této době byla národnost obyvatel posuzována podle jejich „obcovací“ řeči, což nemuselo vždy znamenat také národnostní příslušnost.

Jirkov jako součást rakousko-uherské monarchie v té době nezažíval výraznější proměnu skladby obyvatel, ani jiné národnostní nepokoje až do roku 1918, kdy byla ukončena 1. světová válka a vyhlášeno samostatné Československo. Podle údajů o ztrátách obyvatelstva během 1. světové války, padlo či bylo pohřešováno 141 jirkovských občanů.

Bezprostředně po vyhlášení samostatnosti místní prameny zmiňují nepokoje a demonstrace usilující o vytvoření samostatného území Deutschböhmen a městská rada v prohlášení adresovaném sboru německých a českých poslanců ve Vídni souhlasila s vyhlášením samostatnosti pro toto území. Autor „Dějin města Jirkova“ Rudolf Pensler dokonce zmiňuje obavy z občanské války:

„31. října večer proběhla velká demonstrace. O 8. hodině večerní prošel průvod občanů několika ulicemi k náměstí a lidé odstraňovali znaky s orly ze státních úřadů, při tom řečníci pronášeli svobodomyslné proslovy o novém Rakousku.“

Na vznik Československa reagovalo také školství zavedením kurzů češtiny pro místní obyvatelstvo. Český jazyk není ještě v této chvíli na německých školách povinný a v našem regionu byla němčina druhým úředním jazykem.

V březnu roku 1919 se na jirkovském náměstí shromáždilo 6000 občanů, kteří žádali zřízení provincie Deutschböhmen s rovnoprávným postavením Němců. V Jirkově byla okamžitě zajištěna vojenská pohotovost, která zabránila krveprolití, ke kterým docházelo v dalších převážně německy osídlených městech. 5. března přijala městská rada ostrý protest, ve kterém se jménem zdejšího obyvatelstva vyslovila proti

poválečnému útlaku Němců. O problematickém postavení Němců v nově vzniklém státě svědčí i požadavek městského zastupitelstva z 16. června 1919, kdy na základě 14 Wilsonových mírových bodů důrazně požadovala svobodné lidové hlasování pro 3,5 milionu sudetských Němců.

Nově vzniklé Československo se snažilo důsledně zbavit veškerých připomínek monarchie, a tak výnosem z 18. 8. 1919 bylo zakázáno používání říšskoněmeckých, německo-rakouských a starorakouských symbolů. Označení „Deutschböhmen“ na adresách bylo výnosem ministerstva vnitra ze dne 28. září s konečnou platností zakázáno.

Roku 1921 proběhlo další sčítání lidu. Jirkov měl 4 789 obyvatel. Vzhledem k tomu, že se ve Státním okresním archivu Chomutov (se sídlem v Kadani) nezachoval tzv. Lexikon obcí, který by nám přesně popsal výsledky tohoto sčítání, můžeme jen z procentuelního zastoupení české menšiny v okolních městech (Chomutov 8,9 %) vyvozovat, že **jsou Češi v Jirkově nadále výrazně menšinovou skupinou.**

Od roku 1921 se musí němečtí žáci povinně učit česky. **Roku 1923 byla v Jirkově otevřena první menšinová česká škola.** Němečtí žáci mohli tehdy studovat na několika podobných ústavech. V té době v Jirkově fungovaly následující německé školy: chlapecká a dívčí měšťanská škola, škola pomocná, chlapecká a dívčí obecná škola, průmyslová vzdělávací střední škola a také jesle a školka.

Předválečná situace - vyostřování konfliktů

Počátkem 30. let 20. století byly události v Jirkově spíše ve znamení hospodářské krize než národnostního útlaku, ale **vztahy mezi Čechy a Němci se začínají výrazněji vyostřovat od roku 1933.** V roce 1935 v Jirkově i přilehlých obcích zvítězila Sudetendeutsche Partei pod vedením Konráda Henleina, který vyzýval Němce k veřejnému odporu proti českému státu, protistátním demonstracím a napadání Čechů. Mnoho Němců se začalo s jeho názory ztotožňovat.

Prvního prosince 1930 došlo k dalšímu sčítání lidu, kdy bylo v Jirkově zaznamenáno 6330 obyvatel, z toho pouze 338 obyvatel hlásících se k československé národnosti, oproti 5853 občanům národnosti německé, ostatní nebyli československými státními příslušníky (celkem 131). V rámci celého Československa tehdy území s německou většinou tvořilo 35,2% území Česka.

Až do roku 1950 neproběhlo žádné další sčítání lidu, a nemáme tedy jiné informace o pohybu obyvatelstva, ale budeme-li vycházet z informací uvedených v kronice města, počet občanů české národnosti byl před válkou v téměř šestitisícovém městě necelých čtyři sta lidí. Přesto se spory mezi německým a českým obyvatelstvem dále prohlubují a vrcholí na podzim roku 1938, kdy se ve městě konalo několik protistátních demonstrací a „na německé straně hranice opakovaně zněly ampliony hlásající štvavá slova proti Čechům“.

Místní situaci jen zhoršilo setkání lorda Runcimana a Konráda Henleina, které se odehrálo 18. srpna 1938 na Červeném hrádku na pozvání dr. Maxe Egona Hohenlohe.

Po podpisu Mnichovské dohody, která znamenala ztrátu 36,3% území Česka, byly **Sudety připojeny k Německé říši**. Za přítomnosti a pod ochrannou československé branné moci byla provedena evakuace českého obyvatelstva do vnitrozemí. Češi tehdy opustili pohraniční vesnice a jen drobná menšina zůstala přes válku ve městech. Celkově se počet Čechoslováků, kteří byli vypuzeni z českého pohraničí okupovaného Německem, odhaduje na 400-500 tisíc. V Jirkově tehdy zůstalo pouhých 30 obyvatel české národnosti.

Válečná léta

V září 1938 došlo na hranicích k celé řadě incidentů, docházelo k útokům na celníky, koncem září dokonce henleinovci vyhodili do povětří trať u Vejprtu. Od 5. října vítalo německé obyvatelstvo horských obcí přicházející jednotky wehrmachtu a 9. října 1938 byl Jirkov obsazen 3. praporem 69. pěšího pluku wehrmachtu.

Po obsazení německou armádou byly vypsány volby, k nimž Češi připuštěni nebyli. Českému obyvatelstvu tehdy nebyly udělovány zvláštní odběrné poukazy na potraviny, žádné vánoční přídavky cigaret a podobně.

Od roku 1943 postihovaly náš region nálety směřující především na průmyslové závody. Od jara 1945 potom české obyvatelstvo povzbuzené zprávami z fronty začíná zakládat místní organizaci připravující obsazení města. 8. května kolem 18. hodiny vstoupila do Jirkova Rudá armáda.

Všechna města našeho regionu po osvobození roku 1945 zažívají postupný příval českého obyvatelstva.

Například v Jirkově jich během 14 dnů po osvobození přibýlo jedno sto, tedy trojnásobek jejich válečného počtu. Spolu s fluktuací obyvatel ve městě také nastává značné plenění a rabování německých obchodů a dílen. Noví vůdci města zajistili 186 předních nacistických pohlavářů, kteří byli odvezeni do Chomutova a tam internováni.

Poválečné migrační procesy na Jirkovsku - Odsuny německého obyvatelstva

Poválečné období proběhlo ve znamení velkého migračního pohybu obyvatelstva, který začal už koncem války. Z Německa se tehdy vraceli totálně nasazení dělníci, do obsazeného pohraničí přicházeli utečenci z vybombardovaných německých měst a naším regionem procházely tzv. pochody smrti - transporty vězňů z vyklízených koncentračních táborů (viz Pomník pochodu smrti u obce Křimov).

Bezprostředně po ukončení války migrace obyvatel pokračuje. **Během dvou let se do bývalého pohraničí vrátilo či nově přistěhovalo více než 1,1 milionu obyvatel.** Historicky největší migrací na území českých zemí se stal odsun Němců, kterých v jeho rámci muselo naše území opustit téměř 3 miliony.

Po porážce Třetí říše bylo odstoupené území Protektorátu připojeno zpět k Československu a na základě Postupimské dohody vítězných velmocí (1945) měla být drtivá většina československého obyvatelstva hlásícího se k německé národnosti odsunuta z Československa do americké a sovětské okupační zóny v Německu. Klíčová byla formulace XIII. hlavy zprávy o třístranné konferenci v Berlíně (Postupimi), která říká: „Tři vlády prozkoumaly tuto otázku po všech stránkách a uznaly, že německé obyvatelstvo nebo jeho složky, které zůstávají v Polsku, Československu a v Maďarsku bude třeba odsunout do Německa. Jsou zajedno v tom, že jakýkoli odsun musí být prováděn spořádaně a lidsky.“ Majetek Němců měl být potom podle Benešových dekretů na základě „kolektivní viny“ zabaven.

K prvním nezákonným, tzv. divokým, odsunům Němců v našem městě dochází v létě roku 1945. V Jirkově konkrétně v srpnu, kdy do města přijíždí četa složená z vojáků a policistů, kteří spolu se zástupci občanů prováděli odsun podle předem vytvořených seznamů německého obyvatelstva. Divokost odsunu spočívala především ve velmi krátkém čase, kdy si rodina během půlhodiny měla připravit svá zavazadla o maximální váze 30kg, někdy 50kg na osobu. Byt byl potom úředně zapečetěn a Němci vyzváni k odchodu na shromaždiště, kde byli podrobeni osobní prohlídce. Ta měla odhalit, zda s sebou nevyvážejí zakázané předměty, jako byly klenoty či umělecké artefakty. Po prohlídce byli všichni odvedeni na jirkovské vlakové

nádraží, odkud byli odvezeni do ruského okupačního pásma v Německu.

Šlo o nepravdivé odsuny, kdy **během července a srpna bylo jen z Jirkova odsunuto celkem 1640 německých obyvatel**. Zraňování či další útoky na civilní německé obyvatelstvo, ke kterým během divokých odsunů docházelo, byly hromadně amnestovány československou vládou. Detailněji se touto problematikou zabývá kapitola Pomník pochodu smrti v Nové Vsi v Horách.

K dalším pravidelným, vítěznými mocnostmi a Mezinárodním červeným křížem kontrolovaným, odsunům docházelo od 1. ledna 1946. I přesto, že průběh těchto odsunů měl naplňovat požadavky Postupimské dohody, že s vysídlení bude zacházeno humánním způsobem, znamenal akt vysídlení drastický zásah do životů jednotlivců i rodin.

Odsunutí Němci byli transportováni nejen do ruského okupačního prostoru, ale také do pásma amerického. Podle Gottwaldových budovatelských plánů měly odsuny skončit do konce roku 1946. Dále měli v zemi zůstat už jen němečtí antifašisté a speciální pracovníci nepostradatelní v našich průmyslových závodech.

V záznamech z tehdejšího období zjišťujeme nesrovnalosti v počtu odchozího obyvatelstva ve srovnání s původním stavem. Řada německých rodin totiž opouštěla zemi ilegálně a již zmínění antifašisté nebyli do seznamu odsunutých zahrnováni.

V roce 1946 bylo vypraveno celkem 15 speciálních vlaků a transportů. Početní stav Němců ke konci roku 1946 byl 307 obyvatel proti počtu 3 461 obyvatel uvedených v jirkovských záznamech v lednu 1946. **Jde tedy téměř o 90-ti procentní úbytek obyvatel německé národnosti**. Většina místních Němců odešla do západní okupační zóny, asi třetina do zóny sovětské.

Pro ilustraci uvádíme celkový počet odsunutých Němců z českých zemí: 2 170 598, z tohoto počtu 1 420 598 do americké a 750 000 do sovětské okupační zóny Německa. Odsun většiny německého obyvatelstva se stal začátkem nové etapy v životě Československa a byl začátkem nového rozsídlení obyvatelstva. Náš region se stal národnostně téměř homogenním územím.

Poválečné dosídlení oblasti

Dramatickou situaci odsunu Němců současně provázel opačný proces, proces dosídlení pohraničního území českým obyvatelstvem z vnitrozemí. Struktura osídlení pohraničí prochází v poválečných letech velkými proměnami.

Proces osídlování začal téměř okamžitě s odchodem německých obyvatel. Šlo v podstatě o nábo-

rovou kampaň organizovanou státními orgány, které se snažily udržet život pohraničních oblastí v chodu. Státní agentura Fond národní obnovy, která disponovala konfiskovaným majetkem vysídlených Němců, ve spolupráci s Osídlovacím úřadem, vydávala pravidelné informace o stavu volných výrobních a ubytovacích kapacit v pohraničí. Zároveň také vyzývaly k jejich převzetí.

Během let 1946 a 1947 osídlovací proces pokračuje návratem nejen původních obyvatel, ale také osídlenců z jiných částí Čech a Slovenska. Vrací se také krajané z ciziny, část dosídlenců tvoří romské etnikum ze Slovenska. Osídlenci s sebou přinášeli odlišný životní styl a kulturu, což vyvolávalo problémy především díky slabé provázanosti nově se tvořícího společenství.

Budovatelský program tehdejší vlády zaručil těmto lidem úhradu mimořádných stěhovacích výloh a dále poskytl mimořádný jednorázový osídlovací příspěvek z veřejných prostředků. Náš region osídlencům nabízel levné bydlení kontrolované tehdejšími národními výbory, které jeho cenu upravily tak, aby odpovídala cenám zaručených vládou. V rámci dosídlení se také zřizují školské a pečovatelské ústavy, které zajišťují občanskou vybavenost tehdejších přihraničních měst.

Za zmínku také stojí poválečná úprava místních majetkoprávních poměrů, kdy se **konfiskovaný německý majetek převedl pod správu místních národních výborů**, které nadále nemovitosti přerozdělovaly osídlencům za podmínek stanovených vládou. Ta zaručila osídlencům, kteří uposlechli jejich výzev jako první a odešli do pohraničí už v roce 1945 a v prvních měsících následujícího roku, pomoc československého státu. Ta spočívala v právním nároku na přidělení jimi užívaného majetku velmi zjednodušeným a zkráceným přidělovacím řízením. Přiděloval se nábytek, zemědělské usedlosti i rodinné domy.

Osídlenci majícímu zájem o koupi rodinného domu tehdy stačilo složit v hotovosti 10 procent ceny nemovitosti a na zbytek byl sjednán úvěr se splatností 15 let. **Odchodem do pohraničí řešila svou bytovou situaci ve svých původních městech řada mladých manželských párů.**

Pro ilustraci uvádíme přehled počtu dosídleného českého obyvatelstva tak, jak byl jejich počet uveden v jirkovské kronice:

1. 1. 1946	2 165
31. 5. 1946	2 847
31. 12. 1949	3 723

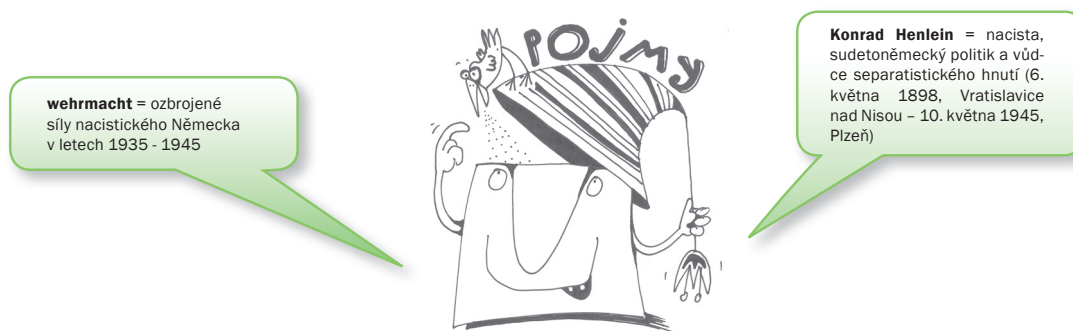
Celkem se během roku 1946 do Jirkova přistěhovalo 1 558 Čechů.

Pro srovnání ještě uvádíme situaci počtu obyvatel Chomutova a Mostu. V Chomutově žilo podle sčítání lidu v roce 1930 91,7 % obyvatel německé národnosti oproti 10,2 % v roce 1950. I přes téměř kompletní proměnu národnostního složení obyvatel našeho regionu zůstává např. Chomutov v roce 1950 na čtvrtém místě co do počtu obyvatel německé národnosti. V Mostě potom zůstává v roce 1950 6,5 % německého etnika oproti 66 % v roce 1930.

Závěrem je nutné zmínit, že **vlivem rozsáhlé migrace v našem regionu na několik desetiletí prakticky**

zanikl veřejný život a zanikla řada průmyslových aktivit – paličkování krajek, výroba dřevěných hraček, knoflíků atd. Lidé se často cítili a někteří stále ještě cítí vykořenění, bez vztahu ke svému městu a krajině.

Situace se začala výrazně zlepšit až v 90. letech 20. století, po revoluci 1989, kdy bylo možné o těchto otázkách otevřeně hovořit. Přesto jde o téma velmi komplikované a výzkumy veřejného mínění ukazují, že je schopné dodnes vyvolat etnické napětí a přenášet ho do aktuálních česko-německých vztahů.

2.1.5 HASIŠTEJN

Klíčová hesla: hrad, Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic

Hrad byl založen na počátku 14. století. V písemných pramenech se poprvé připomíná až v roce 1348.

Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic je nejznámějším držitelem hradu a jedním z nejvýznamnějších rodáků našeho okresu, neboť je označován za největšího českého humanistu, který psal latinsky. Narodil se roku 1461. Rodiče záhy zemřeli. V patnácti letech odešel studovat do Itálie, stal se doktorem církevního práva. Po svém návratu do Čech byl roku 1483 králem jmenován proboštem vyšehradským. V této době navazuje styky s řadou německých humanistů a od vysvěcení na kněze upustil. V roce 1485 znovu odcestoval do ciziny. Z té doby pocházejí jeho první básnické pokusy a základ jeho knihovny. Tu po celý život doplňoval a s téměř sedmi sty padesáti svazky antické a humanistické literatury se stala jednou z největších v Evropě.

V letech 1490 - 1491 podnikl cestu do Palestiny. Poznal při ní celé Středomoří, Severní Afriku a Malou Asii. Po návratu z cest trávil čas na Hasištejně, spravoval majetek a vedl zde domácí školu pro nadané šlechtické a měšťanské syny. Bohuslav Hasištejnský psal, jak již bylo zmíněno, výhradně latinsky, dosáhl evropského věhlasu, zároveň ale ztratil spojení s českým národem. Byl mu vyčítán příliš kritický postoj k národu. On sám se vždy považoval za Čecha, řídil se ideály a zásadami

aristokratického humanisty. Jeho nejrozsáhlejší práce jsou složeny v hexametrech a známé pod tituly většinou vytvořenými vydavateli. V satirické skladbě *Žaloba* k sv. Václavu ostře odsuzoval chování svých krajanů a vytýkal šlechtě rozmařilý život. Roku 1570 zemřel Bohuslav Hasištejnský na vodnatelnost na svém hradě. Podle tradice byl pohřben v kostele v Přísečnici. Archeologický průzkum tuto skutečnost nepotvrdil.

Hrad postupně chátral. Dne 9. září 1810 navštívil zříceninu hradu Johann Wolfgang Goethe. Tato návštěva jej inspirovala k napsání *Novelly*. Na počest 100. výročí této návštěvy byla roku 1910 na Hasištejně umístěna německy psaná pamětní deska.

V roce 1889 zdědil panství Emanuel Karsch, dal zříceninu opravit a v roce 1892 byl hrad opět zpřístupněn. Po druhé světové válce a po vzniku NDR se hrad stával o církevních svátcích oblíbeným výletním místem pro Němce z východní a západní strany. V 60. letech bylo správcem hradu Okresní muzeum v Chomutově.

Po požáru hradní restaurace v 70. letech nebyl hrad delší dobu přístupný. Poté se stal pobočkou státního

zámku v Klášterci nad Ohří. V roce 1992 jej získala do nájmu První krušnohorská realitní kancelář s.r.o. Ta zde pořádá diskotéky, koncerty folkové hudby a vystoupení historického šermu. Rovněž provádí i stavební údržbu hradu. Historii hradu nám připomínají i pověsti Krásná Guta a Poklad na Hasištejně.

Ukázka pověsti – Krásná Guta

(na motivy pověsti z Hasištejna)

Cesta mezi stromy se mírně vlnila a mladá krásná dívka po ní pomalu procházela, prohlížela si listí spadané na zemi a občas se dotýkala kůry mohutných stromů. Otcovský hrad nechala daleko za zády. Sama uprostřed lesa se cítila dobře. Svobodná. Nikdo ji nehlídal a nenapomínal, co má a nemá dělat. Byla sice osamělá, ale raději sama než věčně napomínaná.

V zamyšlení odbočila na pěšinu, která se oddělovala z cesty, po které šla. Spadané podzimní listí jí sahalo až po kotníky. Tiše šustilo pod jejími kroky. Představovala si, že k ní promlouvá zvláštní řečí. Takovou, které skoro nikdo nerozumí. Potom se ale na pěšině objevil člověk.

Nejprve se polekala. Byl vysoký, oblečený do vybledlých šatů. Jenže právě podle těch šatů poznala, že je to šlechtic. Stál a díval se na ni. Potom se usmál. Bezděky se usmála také. Jeho oči byly přátelské, milé. Odepjal si pás s mečem a nechal ho spadnout do listí. Zlatorudý koberec pokrývající zemi tiše vzdychl. Muž jí vyskočil vstříc a poklekl před ní.

„Jmenuji se Kilián, rytíř z Hory,“ řekl a políbil jí ruku. Neodtáhla se, ani ji to nenapadlo. Byl zdvořilý a zblízka poznala, že je i pěkný.

„Guta,“ řekla tiše své jméno.

„Vím,“ odpověděl a stále klečel. „Znám tě. Už dlouho tě vídám, procházet se lesem.“

Guta jen překvapeně povytáhla obočí.

„Jsi ta nejkrásnější, jakou jsem kdy viděl,“ zašeptal znenadání Kilián. Potichoučku. Jen aby jeho slova zanikla v šepotu spadaneho listí. Bylo to poprvé, kdy jí někdo řekl taková slova. Poprvé. I když už si dávno předsevzala, že bude vůči všem mužům ostražitá, přesto Gutu z toho vyznání polilo horko. Rukou naznačila, aby vstal. Pak se do něj zavěsila a vykročili spolu barevným listím.

Mluvili spolu. Kilián vyprávěl o sobě, o tom, jak prochází zemí sem a tam, proč opustil rodný hrádek a proč se nechce vracet. Guta na oplátku mluvila o svém otci, rytíři Emerichovi, který před lety odtáhl na křížovou výpravu do Palestiny. Od té doby je na hradě sama. Jen

s duchovním a služebnictvem. Matka zemřela, když byla malá. Před soumrakem se rozloučili a Guta se vrátila na hrad.

Druhý den na ni Kilián čekal znovu a další také. Scházeli se každý den a byli si stále bližší. Na hradě trávila stále méně času. Jednou, když podzimní slunce krásně hřálo a listí na stromech i na zemi zářilo jako ze zlata, se to stalo. Stala se Kiliánovou ženou. Tu noc se nevrátila do hradu. Přespali spolu v lese.

Sotva se vrátila domů, Augustin, hradní duchovní, jí hrozně vyčínil. Vykřikoval slova o víře a rouhání, o jejím otci a potupě rodu a o všem možném. Guta ale neposlouchala. Myslela na Kiliána, na šepot listí, zářící slunce a na to, co se stalo. Byla šťastná.

Nevelký průvod, složený ze samých mužů na koních, následovaný vozem taženým dvouspřežím, projížděl krajinou.

„Už jen pár dní. Co to je proti všemu, co jsme už prošli?“ řekl mohutný muž na velkém hřebci svému společníkovi. „Až dorazíme a spatříš ji, poznáš, že jsem nepřeháněl. Guta je ze všech nejkrásnější.“

„Nemohu se dočkat, až ji uvidím, Emerichu,“ odpověděl druhý muž. Oba jeli v čele skupiny.

„Však se máš nač těšit,“ řekl rytíř a zastavil průvod. „Bude z vás pěkný pár, Johane. A Guta bude dobrou ženou.“

Snášela se noc. Musejí postavit tábor.

Guta ležela ve spadaném listí, hlavu položenou na Kiliánově rameni. Dívala se na nebe, po kterém tiše plula bílá oblaka. Přišel další podzim. Druhý od doby, kdy se poznali. Kilián už nechodil bez cíle sem a tam a ona trávila stále méně času na hradě. Teď myslela na toho, kdo ji tam čekal. Na maličkého Emericha. Syna, který se jmenoval po jejím otci a který byl synem potulného rytíře. Myslela na to, že čas rychle běží a Palestina není tak daleko, aby se z ní člověk nemohl vrátit.

Vstala. Kilián se na ni tázavě podíval.

„Už musím,“ řekla a odešla. Neměla chuť odpovídat na otázky.

„Zítra!“ zavolal za ní Kilián.

Guta prošla lesem a vešla do hradní brány. Vstoupila do obytné věže, kde měla své komnaty. Augustin na ni už čekal u stolu. Seděl, zasmušilý a vážný. Od okamžiku, kdy vstoupila, z ní nespustil oči.

„Stalo se něco?“ zeptala se a odložila plášť.

„Zatím ne,“ odpověděl mnich tajemně.

„Zatím?“

„Událostí se dočkáš,“ řekl Augustýn. „Tvého otce spatřili na den cesty odtud. Vrátil se. A prý veze mladého rytíře...“

Probůh! Guta stát jako opařená. Otec! Bože otec! Opačkova si neustále dokola. Otec, otec, otec...

Palestina není tak daleko, aby se z ní člověk nemohl vrátit. Vytanula jí v hlavě myšlenka, která ji napadla už v lese. Co až se vrátí a uvidí ji ... jeho? Malého Emericha.

Proboha... Otec se vrací!

„Guto...“ oslovil ji Augustýn. Ona ale neslyšela. Hlavu měla plnou strachu.

„Guto!“ zvýšil hlas Augustýn. „Nic se neboj, je to tvůj otec...“

Dívka se začala motat po komnatě. Otec, přísný, skoupý na pochvaly a tak nesmírně hrdý... Jede dokonce s ženichem. A ona na něj čeká, aby ho mohla přivítat s nemanželským dítětem.

Vyběhla z komnaty a zamířila do místnosti, kde chůva opatrovala malého Emericha. Augustýn vyběhl za ní. Snažil se ji zadržet, ale několikrát se mu vytrhla. Celou cestu na ni volal, uklidňoval ji, ale Guta nic z jeho slov nevnímala.

Emerich spal v zavinovačce, malinký a bezbranný. Guta ho vzala do náruče. Potichu na něj mluvila.

„Neměj strach, srdce moje. Neboj, maličký, nebudeš se muset děsit přísného děda. Neměj strach...“ A tak pořád dokola. Vyšla na chodbu, prošla hradem a ocitla se na nádvoří. Augustýn jí šel v patách a snažil se ji stále uklidnit. Měl strach zadržet ji, aby neublížil dítěti. Guta se i se synem zastavila u zdi nad hradním příkopem.

„Konečně mě slyšíš,“ ulevilo se Augustýnovi. „Teď pojď, uložíme Emericha a promluvíme si. Nic není tak horké, jak se zdá. Pojď dítě.“

Guta se na mnicha usmála, a pak i s dítětem v náruči skočila přes zeď do propasti. Augustýn se nezmohl ani na výkřik. Jen padl na kolena a schoval hlavu do dlaní.

„Otevřete bránu hradnímu pánu!“ zahřímal rytíř Emerich, když po předlouhé době konečně dorazil k domovskému hradu. Místo bouřlivého jásotu jej ale přivítalo ticho. Augustýna našel na malém nádvoří pod rozložitým stromem. Mnich mu bez pozdravu a přivítání začal

vypravovat o tom, co se stalo. Emerich naslouchal jeho slovům a celý svět se mu pomalu měnil. Příběh o Gutě a Kiliánovi a poté o malém Emerichovi mu barvil život došeda. Léta se těšil na návrat. Maloval si, jaké to asi bude, až provdá dceru za skvělého Johana. A že skvělý je, to věděl moc dobře. Jenže teď? Mnich nedokázal ochránit jeho jediné dítě. Potulný floutek mu ukradl největší poklad. A Johan stojící za jeho zády? Musí ho mít za blázna. Ne. Za hlupáka, který ani nedokáže vládnout svému hradu.

„To znamená, že ty, kterému jsem svěřil svou jedinou dceru, jsi ji nedokázal ochránit? Že jsi ji podstrčil prvnímu potulnému hlupákovi, který narazil na zdi našeho hradu?!“ povolil Emerich stavidla svým emocím. Cítil, že se ho zmocňuje hněv, ale už neměl sílu ovládat se. Ne po těch letech.

„Můj milý Augustýne,“ pokračoval. „Tys zklamal. Věřil jsem zbytečně. A víš, co se dělá se zbytečnými věcmi?“ Emerich přistoupil těsně k mnichovi. Nekřičel. Šeptal. O to větší hrůza Augustýna svazovala.

„Víš?“ zasyčel Emerich.

Mnich jen zavrtěl hlavou. Nedokázal sebrat síly k něčemu jinému. Emerich se na zlomek vteřiny odvrátil.

„Vyhazují se!“ zvolal, pak jediným máchnutím paže přehodil hrůzou ztuhlého Augustýna přes kamennou zeď do propasti. Do stejné propasti, ve které našla smrt i jeho dcera s dítětem.

„A co ty tady civíš?!“ obořil se pak na Johana, který celý zkoprnělý stál opodál. „Jsme ti pro smích...“ skončil svou řeč napůl otázkou a napůl zjištěním.

Johan plný rozpaků, roztrpčení a smutku z toho, co viděl, nasedl na koně a odjel pryč.

Emerich se uchýlil do ticha a samoty své komnaty. Sloužící k němu nosili jídlo i pití. Museli chodit tiše a téměř ani nedýchat. Komnatu Emerich neopustil celý dlouhý měsíc. Potom, když byl měsíc v úplňku, objevil se najednou na nádvoří u zdi příkopu. Mlčky na ni vylezl a skočil.

Tak skončil Emerich, Augustýn i Guta se synkem stejnou smrtí. Všichni ostatní poté hrad opustili. A na paměť toho, že nenávist způsobila smrt jeho obyvatel, nazvali jej Hasištějn. Podle slova Hass. Nenávist.

Ukázka pověsti - Poklad na Hasištejně

Všichni leželi v trávě na mezi prohráté jarním sluncem. Měli krásný výhled do kraje a Místo pod nimi leželo jako na dlani. Ani jeden z nich však na výhled nedbal.

Měli jiné starosti. Bylo jich pět. Jaromír, Bert, Kryštof, Vojtěch a Tadeáš. Všichni bydleli se svými rodiči v Místě. Leželi a povídali si o té velké věci. O velkém plánu. „Vážně si myslíte, že můžeme něco najít?“ ptal se Kryštof a utrl si stéblo trávy. „Já tedy nevím...“

„Má strach,“ štouchl do Kryštofa Bert a začal se smát.

„Proč bych měl mít strach?“ bránil se Kryštof. „Jenom si myslím, že tam nic není.“

„Takže jdeš?“ ptal se Bert, který celý plán zosnoval.
„Jasně že jdu.“

„A ostatní?“ otočil se Bert na kamarády.

„Jdu,“ kývl Jaromír.

„A my zrovna tak,“ řekl Tadeáš za sebe i Vojtěcha. Byli to bratři a mluvil vždy jen jeden z nich.

„Výborně, pánové,“ postavil se Bert. „Vyrázíme hned zítra. Po obědě. Náradí vezměte s sebou aněco na poklad.“ Pokynul jim a vyrazil domů.

„Myslíte, že může mít pravdu?“ zeptal se Tadeáš.

„Já nevím, ale za tu legraci to stojí,“ řekl Jaromír.

„No, moc zábavy si asi neužijeme,“ namítl Kryštof. „Kopání moc zábavný není...tedy aspoň pro mě ne.“

„Já si myslím, že o zábavu nouze nebude,“ prorokoval Jaromír a zrovna jako Bert jim pokynul na rozloučenou.

„Já už jdu taky, nazdar zítra,“ loučil se Kryštof a mávl oběma bratrům.

„Tak vyrázíme,“ plácl Vojtěch Tadeáše. Na mezi zbyl po pěti mládencích jen kruh zvalené trávy.

Druhý den se Bert postavil před chlapce a rukou držel lovecký nůž svého otce.

„Na památku toho, co nás teď čeká, necháme znamení tady v tom kmeni,“ řekl a přistoupil ke staré lípě. Začal něco vyrývat do větve, která se skláněla těsně k zemi.

Když skončil, podal nůž Vojtěchovi.

„Teď tam každý udělejte svoji značku.“

V kůře bylo vyryté datum 1855 a vedle něj písmena PS.

„Co to znamená?“ ptal se Vojtěch.

„Popeleční středa. To jako dnešek,“ vysvětloval Bert.

Vojtěch vyryl svou značku vedle data a podal nůž Tadeášovi. Ten jej předal Kryštofovi, Kryštof Jaromírovi a Jaromír jej vrátil Bertovi. Ten jako poslední vyryl svou značku do větve a schoval nůž.

„Můžeme jít.“

Vyrazili, stoupali do kopce porostlého trávou, po chvíli došli k hranici lesa. Vešli mezi stromy. Tadeáš s Vojtěchem nesli lopaty, Jaromír krumpáč, Kryštof lampu a zápalky a Bert veliký ranec. Na poklad.

Vyšli z lesa a před nimi se objevila zřícenina Hasištejna. Prošli velkou branou, přelezli trosky veliké zdi a vydali se ke kapli. Ta byla ještě celkem zachovalá.

„Tady začneme. Kdyby to tu nebylo, půjdeme do sklepní,“ rozhodl Bert. Ostatní souhlasili. Začali vcházet do kaple. První Bert, po něm Jaromír, pak Kryštof a naposled oba bratři.

Sotva se poslední z nich ocitl uvnitř, vyskočil z hromady trosek, které ležely na podlaze kaple, podivný tvor. Přiliš dobře jej neviděli, ale rámusil jako hejno slepic, když mezi ně skočil pes. Všichni se hrozně polekali. To hartusící stvoření se objevilo zrovna ve chvíli, kdy byli zabrání do přemýšlení o pokladu a o tom, jestli se vážně nemůže stát něco nebezpečného. Jenomže jak rychle se tvor objevil, tak rychle zase zmizel. Míhl se kaplí a ukryl se na kazatelně. Neviděli ho, ale ozýval se odtamtud nepříjemný chechot. Skřehotání, které chlapcům pronikalo až do morku kostí. Chlapci po sobě pokukovali a nejistě přešlapovali. První se ozval Kryštof.

„Teda...nevím, jak vy, ale já se asi vrátím. Tohle není nic pro mě. Nezlobte se.“

„Ne, že bych nechtěl dál, ale bez Kryštofa to není ono,“ prohlásil Tadeáš. Vojtěch se na něj překvapeně podíval, ale souhlasně mlčel.

„Co ty?“ zeptal se Bert Jaromíra.

„Ty chceš pokračovat ve dvou?“ vrátil mu Jaromír otázkou.

„Asi máš pravdu,“ souhlasil Bert. „Pro dnešek končíme.“

Obrátili se a vyšli z kaple. Ve vsi je ale Bert všechny zastavil.

„Zítra vyrázíme znovu. Třeba budeme mít větší štěstí.“ Nikdo mu neodpověděl. Rozešli se domů. Moc slavně jejich hledání starého pokladu neskončilo. Ale druhý den, na Zelený čtvrtek, se sešli na obvyklém místě. Kryštof ovšem chyběl. Vzkázal po bratrech, že se nemají zlobit, ale že hledání pokladu není opravdu nic pro něj.

„Kdo nechce, nemusí, ale uvědomte si, co je tam schovaného. Už pět set let tam leží hromada zlata,“ přemlouval kamarády Bert.

„Ještě jednou to můžeme zkusit, ale po třetí už tam nejdeme,“ řekl Tadeáš.

„Přece nezkazím srandu, ne?“ řekl Jaromír.

„Takže jdeme,“ rozhodl Bert a dali se na cestu.

Kaple před nimi stála stejně jako včera. Chvilí nerozhodně postávali u vchodu a pozorně se rozhlíželi, jestli neuvidí to včerejší stvoření, ale nakonec vešli. Tentokrát nikdo nerámusil a nekřičel. Polorozpadlá kazatelna se zdála pustá a prázdná. Vešli dovnitř a chopili se náradí. Než ale začali kopat, Vojtěch je zadržel.

„Počkejte chvilku,“ řekl a vyndal z vaku bibli. „Jen pro jistotu.“ Chvilí předčítal z písma svatého, potom zavřel bibli a kývl, že už mohou kopat. To je ale zadržel Jaromír.

„Když už jste s tím začali,“ řekl a vyndal kus křídly, „tak ať je to celé.“ A namaloval kolem místa, na kterém chtěli kopat a kde stáli, magický kruh proti zlým silám.

„Můžeme začít,“ řekl Bert a kopal krumpáčem do země. Začali hloubit jámu, jeden kopal, další vynášeli suť z kaple. Magický kruh pravidelně obnovovali. Kopali celý zbytek dne, až měli jámu na tři metry hlubokou. Skončili s prací a vyrazili domů.

„Udělalí jsme pěkný kus práce,“ pochvaloval si Bert.

„Jenže nic z toho,“ kabil se Tadeáš

„Nemůžeš chtít všechno hned. Přece nemohli zakopat poklad tak mělko, aby ho každý mohl vyzvednout... počkej zítra.“

Na druhý den se znovu sešli na mezi a ihned vyrazili k Hasištejnu. Po bouřlivé noci byla půda rozmoklá a i v kapli bylo vlhko. Nebe bylo ještě zatažené a hrozilo další bouří. Hoši začali znovu kopat. Chvilí pokračovali

v práci klidně, potom se začal zvedat vítr. Nedbali na to a kopali dál. Další déšť čekali. Vtom ale skučení větru přehlušilo všechny ostatní hluk a chlapci strnuli.

Před magickým kruhem stál starý muž s bílými vousy. Na prsou měl svazek klíčů. Všichni si ho v záři luceren prohlíželi. Tak přece bylo na pověstech o pokladu něco pravdy...

„Odejděte, pážata. A nerušte můj klid,“ promluvil pak mužik tichým hlubokým hlasem.

„Odejdeme,“ souhlasil Bert, „ale až nám vydáš poklad.“ „Kdo jsi, že ho žádáš?!“ pozvedl hlas muž.

„Říkají mi Bert. Nechci poklad pro sebe, ale pro chudé. Aby se měli líp, věř mi.“

„Dobrá. Jestli mluvíš pravdu, svěřím ti své bohatství. Vyjdi z kruhu a následuj mne.“

„A to zase ne,“ zakroutil hlavou Bert. „Přines ho sem.“ „Vyjdi z kruhu a následuj mne,“ opakoval mužik.

„A už se nevrátí, co?!“ zvolal Tadeáš a vzduchem se mihla lopata, kterou do té doby držel v rukách. „Tak hloupí nejsme!“ zakřičel strachem omámený hoch a na čele mu vystaly kapky potu. Když se do celého dobrodružství pouštěl, nevěřil, že by mohli doopravdy něco najít. Jak se ale věci vyvíjely, byl stále vystrašenější. Snad proto nevydržel.

Ozvala se hromová rána a země se jim pod nohama pohnula. Muž se rozplynul v záři bledého namodralého světla a jáma se začala sama zasypávat. Všechno kolem se začalo bortit. Klenba kaple pukala a kameny ve zdech se drolily jako písek. Mohutný vzdušný vír uchopil mládence a mrštil je vzduchem na nádvoří. Chlapci se postavili na nohy a úprkem se hnali domů.

Doma ulehli s horečkou a blouzněním. Tadeáš s Vojtěchem dokonce po třech dnech zemřeli. Od oněch památných Velikonoc roku 1855 se nikdo jiný nepokusil poklad Hasištejna vyzvednout.

léno = podmíněná držba půdy

kopa grošů = peněžní jednotka, užívaná v českých zemích od roku 1300, čítající 60 grošů

2.1.6 JEZUITSKÁ KOLEJ CHOMUTOV

Klíčová hesla: jezuité, Chomutov, kolej, gymnázium

V roce 1589 se nový majitel chomutovského panství, Jiří Popel z Lobkovic, který byl fanatickým katolíkem, rozhodl vymýtít protestantství u většiny svých poddaných. Proto do Chomutova povolal jezuitu neboli Tovaryšstvo Ježíšovo. Jednalo se o katolický řád, jehož cílem bylo obnovit moc katolické církve. Ve městě měl být pro ně vybudován klášter s gymnáziem a domem pro sto chudých studentů, na které by přispíval sám Popel i celé panství.

Založení jezuitské koleje a působení jezuitského řádu na Chomutovsku

Dne 14. 8. 1590 byl slavnostně položen základní kámen a 15. 6. 1591 byla jezuitům předána zakládací listina, schválená císařem i papežem. Aby byl pro stavbu získán dostatečný prostor, byly vykoupeny a následně zbourány měšťanské domy. Členové řádu se měli řídit svými stanovami a zvyklostmi, jinak neměli být ničím povinováni. Kázat a vyučovat směli na celém panství. Byla jim přislíbena účast na právu várečném, zachování vodovodu a možnost používat mlýnský náhon. Byl jim podřízen farní kostel, ale náklady na jeho provoz a údržbu patřily městu. Zámecký kostel jim měl zůstat navždy. Bylo jim také přenecháno patronátní právo nad všemi kostely panství. Jiří Popel poukázal řádu důchod, plynoucí z poplatků Chomutova a dalších obcí. Kolej směla přijímat i dary a kupovat lokality. Byla jim také přislíbena nadace pro univerzitu. Popel řádu daroval i oblast dnešního Zátíší, kde byl vystavěn letohrádek, letní sídlo, které však bylo za třicetileté války zničeno. Jezuitům bývá přičítáno založení kaštanky, zahrady s jedlými kaštany poblíž současného Podkrušnohorského zooparku u Kamencového jezera, avšak o době jejího vzniku panují mezi odborníky neshody.

Roku 1591 začali jezuité v koleji postavené v pozdně renesančním slohu vyučovat a v části budovy i bydlet. **Gymnázium – budova s věží** (astronomická observatoř), jediné v severozápadních Čechách, bylo otevřeno nejprve se čtyřmi třídami, to byly tzv. nižší, střední a vyšší gramatická třída, později ještě přibyla 5. třída – poetika a 6. třída – rétorika. Přicházelo sem mnoho žáků odjinud, více než z dosud protestantského Chomutova.

Protestantská vzpoura

Téhož roku vyvolali jezuité **otevřenou vzpouru** svým zákazem prokazovat zemřelým protestantům obvyklé pocty – doprovody kněží, školních dětí, zpěv a vyzvánění zvonů. Tento zákaz byl na příkaz Jiřího Popela vyhlášen městskou radou, ve které však tvořili protestanté většinu. Dne 13. 1. 1591 zemřel bývalý radní a jeho pohřeb byl první, na který se opatření vztahovalo. Reakce obyvatel na skličující atmosféru pohřbu

byla tak ostrá, že hejtman na nátlak rady opět vyzvánění povolil. Vzápětí byl však zákaz znovu obnoven. Proto při dalším pohřbu vylezli tři mladíci na hřbitovní zvonici a vyzváněli, za což byli odsouzeni ke třem dnům vězení. Když měli být do něj odvedeni, srocený dav je osvobodil. Při dalších pohřbech se tedy již vyzvánělo.

Jiří Popel žádal městskou radu dopisem, který byl veřejně přečten, potrestání viníků a městu pohrozil tvrdými sankcemi. Když ani toto nepomohlo, byli viníci uvězněni spolu se členy rady. Před zámek se shromáždil rozhořčený dav, ozbrojený vším, co bylo po ruce, a žádal jejich propuštění. Radní sice propuštění byli, viníci však ve vězení museli zůstat. Dav vylomit vrata, vtrhl do zámku, osvobodil mladíky a zařízení zámku zničil. Pak se hněv obrátil proti jezuitům, kteří byli považováni za příčinu opatření proti protestantům. Kolej byla vyplněna a její zařízení taktéž bylo poničeno. Jezuité se narychlo ukryli v domě hejtmána a za pár hodin utekli na Červený hrádek, odtud pak do Libochovic. Přestože městská rada, která si uvědomila možný dopad těchto událostí, poslala Popelovi ponížený list s prosbou o milost, rozhodl se město co nejpřísněji potrestat a svolal na Červený hrádek soud.

Důsledky vzpoury

Podněcovatelé vzpoury byli odsouzeni k smrti a na místě popraveni, dva tovaryši byli odsouzeni do vězení, městu byla odebrána všechna privilegia, mělo odevzdat zbraně, nahradit škody. Dále museli měšťané s poctami přivést zpět vyhnané jezuitu, odpřísáhnout poslušnost a do čtyř týdnů předat k potrestání povstalice, kterým se podařilo uprchnout. Měšťané za rozsudek poděkovali a po odprošení jezuitů část **přestoupila na katolickou víru**. Důvodem byla i slíbená příměluva řádu o navrácení privilegií, pohrůžky a stálé přesvědčování. Roku 1593 upadl Jiří Popel u císaře v nemilost a následující rok byl uvězněn. Zprávy o jeho konci se různí, buď zemřel ve vězení, nebo byl sťat.

Jezuitský řád v Chomutově v 17. století

Počátkem 17. století se stal Chomutov královským městem. Při kostele sv. Ducha bylo povoleno ustavení protestantského pastora, s čímž se nechtěli jezuité

smířít. Prohráli však i další spory, protože město bylo koleji povinováno pouze činží. Potíže měli i se svým gymnáziem, které otevřeli roku 1591. Návštěvnost domácích dětí byla vzhledem k náboženským poměrům nízká. I přes pozdější mírný nárůst žáků stačil jeden učitel na dvě třídy. Protestanté na základě majestátu Rudolfa II., vydaného roku 1609, zabrali i farní kostel a faru. Jezuité však brzy dosáhli jejich vrácení. Roku 1618, kdy v zemi vyústil téměř stoletý zápas českých stavů proti habsburskému centralismu v otevřené povstání, odešlo z Chomutova tajně deset jezuitů, po vypovězení řádu z Království českého opustili kolej i ostatní. Chomutovští však po prohrané bitvě na Bílé hoře nesli následky. Město muselo vrátit jezuitům zabraný majetek, ale i platit další náhrady. Roku 1628 působila v Chomutově protireformační komise, která spolu s jezuitou dbala na přestupování protestantů na katolickou víru spojené s nejpřísnějšími tresty, zabavováním majetku (včetně hromadného pálení „kacířských“ knih) s vojenskou asistencí. Někteří z protestantů raději odešli do sousedního Saska.

V dalším období do dějin Chomutova zasáhla třicetiletá válka, opakovaná morová epidemie i neúměrné požadavky zámeckých hejtmanů. Po ukončení války, kdy město bylo již katolické, požár, který vypukl v roce 1652, mimo jiné zničil i část koleje. V roce 1661 koupili jezuité staveniště, které navazovalo na kolej, pro nový kostel sv. Ignáce. Kostel s dvojicí věží v severním průčelí, postavený v raně barokním slohu podle návrhu Carla Luraga, byl vysvěcen roku 1668. Je schopný pojmut až 2000 lidí. Roku 1691 oslavila kolej slavnostmi, trvajícími týden, sto let svého trvání.

Fungování jezuitského gymnázia a jeho přínos

V 18. století bylo jezuitské gymnázium dobře finančně zajištěno, mohlo dokonce přijímat ročně až **padesát nadaných žáků bezplatně**. Stále sem ale přicházelo hodně studentů odjinud, hlavně ze šlechtických rodin. Důraz byl kladen na latinu, dále se vyučovalo například náboženství, zeměpis, dějepis, aritmetika. Pěstovala se i divadelní představení, zpěv a hra na hudební nástroje.

Přes útrapy, které přinesly války v 18. století, i přes nepřijemnosti, které jezuité městu za celou dobu způsobili, jsou nepopíratelné jejich **zásluhy o rozvoj školství v Chomutově**. Vychovali řadu skvělých odborníků – například historika Pubíčka, botanika Knafa, meteorologa a kartografa Kreibicha a nejznámějšího chomutovského rodáka Františka Josefa Gerstnera, významného českého matematika, fyzika, průkopníka železnice.

Vzhledem k tomu, že vliv jezuitského řádu neustále stoupal, až ohrožoval i moc panovníků, rozhodl se papež Pius XIV. roku 1773 **řád zrušit**. Na základě císařského dekretu přijela 14. října téhož roku do Chomutova úřední komise, která měla za úkol zrušení jezuitské koleje. **Klášteří budova byla přebudována na kasárna**. Po odchodu jezuitů byl osud gymnázia nejistý, žáků ubývalo a nakonec byla roku 1778 činnost školy na čas zastavena. Pod vedením dominikánů se později školu podařilo otevřít, avšak roku 1786 byl i dominikánský klášter zrušen.

V 19. století přešlo gymnázium pod správu oseckého cisterciáckého kláštera. Budovy semináře koupilo město a spolu s gymnáziem tam byla zřízena hlavní škola a byty pro profesory a učitele. Mezi hlavní vyučovací předměty byla zařazena i fyzika, přírodopis, vyučující učili jen své obory, byly zrušeny tělesné tresty. Gymnázium prodělalo i další změny, namísto tzv. nižšího, šestiletého, bylo otevřeno osmileté, tzv. vyšší gymnázium, změněné později na komunální reálné a vyšší gymnázium. Došlo také k jeho klasicistním úpravám. Roku 1891 oslavilo tři sta let od svého založení pochodňovými průvody, slavnostními projevy a hudbou.

Gymnázium ve 20. století

Roku 1909 bylo gymnázium zestátněno. Ve školním roce 1911 - 1912 se mezi studujícími poprvé **objevily také čtyři dívky**. Až od školního roku 1923 - 1924 začíná v prvním ročníku povinné vyučování češtině. Od roku 1930 se chomutovské gymnázium změnilo na reálné gymnázium. Významným mezníkem se stal rok 1932, ve kterém se stěhuje z nevyhovující budovy do nově postavené.

Objekt bývalého jezuitského kláštera postupně pustl. V roce 1975 zde byla **zřízena Okresní knihovna v Chomutově**, která se v roce 1996 sloučila s Okresním kulturním střediskem v Chomutově. Organizace dostala název Středisko knihovnických a kulturních služeb v Chomutově. V roce 1981 se do opravených prostor poloviny bývalého gymnázia nastěhovalo Okresní muzeum v Chomutově, v roce 1990 získalo i zbytek budovy. Pro veřejnost byla také zpřístupněna **hvězdárenská věž**. Tzv. špejchar, budova, která sloužila jako původní kostel jezuitů, slouží jako galerie. Prostory kostela sv. Ignáce jsou kromě bohoslužeb využívány k pořádání výstav, koncertů a dalších kulturních akcí. Atrium koleje slouží jako odpočinkové místo, konají se zde pravidelné výstavy.

kasárna = obytná budova pro vojenský personál

2.1.7 JIRKOVSKÉ SKLEPY, JIRKOVSKÝ PIVOVAR

Klíčová hesla: pivovar, sklepy, Jirkov, podzemí

Zprávy o vytvoření podzemních chodeb jsou kusé. Hloubení sklepů pod městem začalo v polovině 16. století. Z dochovaných písemných zmínek i z ústních podání lze soudit, že v Jirkově byla tehdy vytvořena nejméně dvě rozsáhlá podzemní díla.

Vznik sklepů v Jirkově

V roce 1554 koupil Jirkov a panství Červeného hrádku Kryštof z Karlovic. O rok později málem o město přišel, Jirkov zachvátil velký požár. Okamžitě bylo započato se stavbou Dlouhého sklepa, nazývaného též „pískový sklep“. **Hloubení sklepa trvalo asi 40 let.** Měl 105 oddělení, byl používán pro **uskladnění a ochranu zásob, majetku a listin**. Brzy se začalo sklepení využívat i pro **kvašení a k uskladnění piva**, které mělo již v této době vynikající pověst. Tehdy stály v Jirkově hned dva pivovary.

Další zmínky připomínají, že pod dnešním náměstím s radnicí byl žalář pro těžké zločince, užívaný také jako sklad soli a tabáku. Už v roce 1857 však byl zasypán. Průzkumy odborníků potvrdily několikapatrové sklepení. Chodby bezpochyby navazovaly na Dlouhý sklep, o čemž svědčí umělé závaly a vyzdívky chodeb. Na toto podzemí poukazuje doklad o zednických pracích už z roku 1739. Můžeme se pouze dohadovat, jakou mohl mít Dlouhý sklep vedlejší úlohu v době třicetileté války. Jirkovem prošly oddíly armád, které se války zúčastnily. Běsnění vojsk město neušlo. Bylo by podivné, kdyby podzemí sloužilo k obraně až za druhé světové války. S Dlouhým sklepem souvisí další zmínka o pivu z počátku 40. let 19. století, kdy bylo rozhodnuto o stavbě nového pivovaru. Stavbu doprovázelo odkoupení sklepů od vlastníků. Svědčí o tom zápisy o změnách majitelů. Až do vybudování měšťanského pivovaru Jirkovští přímo nad sklepením nepostavili jedinou stavbu, patrně pro obavy z nebezpečí propadu. **Výstavbou vlastních podzemních pivovarských prostor od poloviny 19. století význam Dlouhého sklepa upadal.** Postupně docházelo k přerušování a zavalování některých částí, které se nevyužívaly. Sklepení využívali jen měšťané, z jejichž domů byl do sklepů přístup.

Jirkovské sklepy ve 20. století

Za druhé světové války zde místní velení německé armády nechalo od roku 1944 budovat **protiletecký**

kryt. Dodnes jsou v něm patrné stopy práce ruských zajatců, dobře znatelné jsou na klenbách vodící červenobílé pruhy, které měly usnadnit orientaci v chodbách. Letecké nálety ale Jirkov vůbec nepostihly.

Po válce už sklepy zůstaly prázdné. Chodby neosiřely úplně, party kluků se sem vydávaly za dobrodružství. Na propojení mnoha oddělení průrazy a na některých sesuvech se podepsali novodobí hledači pokladů. Chodby se **nachází 2 – 10 metrů** pod povrchem. Systém není pravidelný a tvoří celý labyrint. Větrání zajišťují komíny, **vzduch má stálou teplotu 8 – 12 °C a vysokou vlhkost.** Sklepy tvoří dvě části. Původní chodby vznikaly v pískovci jako celek, připojené sklepy tehdejších domů byly tvořeny jinak a později.

Původních pískovcových důlních děl v České republice je pět, jirkovské podzemí je z nich nejstarší. V roce 2006 musela část chodeb ustoupit stavbě hypermarketu, o rok později byla trasa o celkové délce 850 m otevřena pro veřejnost.

Pivovarnictví v Jirkově

Pivo patří k nejstarším a nejoblíbenějším nápojům. Znali ho už Sumerové, Indové, Egypťané, Řekové, Římané i Slované. V Jirkově bylo povoleno vařit pivo v roce 1443, od roku 1480 směli měšťané vařit a čepovat světlé pivo. Právě k **dokvašení a uskladňování** piva sloužil Dlouhý sklep, který příznivě ovlivnil kvalitu jirkovského piva. Tradovalo se, že samotný Rudolf II. dával přednost jirkovskému pivu před jinými. Na počátku 20. století se v měšťanském pivovaru vyrobilo až 38 000 hektolitru piva ročně. Pokles nastal za 1. světové války i během 2. světové války. V roce 1976 bylo rozhodnuto o ukončení činnosti jirkovského pivovaru. Uzavřela se tak nejstarší podnikatelská tradice v Jirkově.

2.1.8 KOSTEL SV. IGNÁCE

Klíčová hesla: kostel, jezuité, výzdoba

Jezuitský kostel svatého Ignáce je raně barokní stavba s dvouvěžovým severním průčelím. Byl postaven v letech 1663 až 1668 italským architektem Carlem Luragem. Nese jméno svatého Ignáce z Loyoly, zakladatele řádu Tovaryšstva Ježíšova. Je řazen k velkým kostelům. Byl schopen pojmout 2000 osob.

Historie

Peníze na stavbu jezuité sbírali po celé střední a západní Evropě. V roce 1661 koupili parcelu pro výstavbu kostela. Navazovala na jezuitskou kolej. V období před vysvěcením kostela se konaly bohoslužby v aule gymnázia (1613-1668). 25. 2. 1663 uzavřel smlouvu o provedení díla rektor P. Gregorius Helmreich s architektem Carlem Luragem. **3. 5. 1663 byl položen a posvěcen základní kámen.**

Vysvěcen byl 31. 7. 1668 na svátek sv. Ignáce pražským arcibiskupem Matoušem Ferdinandem Sobkem z Bilenbergu. Za tři roky 1671 bylo vysvěceno oltářní zařízení.

Po zrušení jezuitského řádu roku 1773 byl kostel patnáct let uzavřen, od roku 1778 se stal součástí vojenských kasáren. Jako posádkový kostel sloužil do roku 1945. Roku 1826 do věže udeřil blesk. Kromě bohoslužeb se zde také konaly koncerty. Od roku 1945 přestal sloužit bohoslužbám a začal pustnout. V podzemní kryptě kostela se nacházelo **osmdesát zachovalých mumií mnichů** (také tam byla nalezena mumie kominíka, který chtěl kryptu vykrást. Spustil se větrací šachtou, ale ven se již nedostal a zemřel hladem a žízní. Proud vzduchu vysušil jeho ostatky). V druhé postranní hrobce byl pohřben Jan Adam z Harasova, královský místodržící v Čechách, který zemřel roku 1681. Porušením systému větrání v kryptě se mumie začaly rozpadat a všechny byly pohřbeny na městském hřbitově.

Prostor kostela se začal vyklízet v roce 1988. Dřevěné sochy byly ošetřeny a provizorně umístěny na faru v Kadani (8 soch: sv. Antonín, Madona, sv. František, sv. Hugo nebo sv. Martin, mnich s knihou, sv. Anna, sv. Uršula, sv. Helena). V letech 1991 až 2000 byl kostel citlivě obnoven a předán do užívání Středisku knihovnických a kulturních služeb. **31. 7. 2001 byl kostel znovu vysvěcen litoměřickým biskupem ThDr. Josefem Kouklem.** Konají se zde výstavy a koncerty, církev kostel stále využívá pro bohoslužby. Kostel sv. Ignáce je přístupný veřejnosti.

Výzdoba

Heraldická výzdoba průčelí kostela sv. Ignáce se vztahuje k rodům, které zůstaly katolické i v průběhu reformace. Jsou tam tedy znaky rodů oddaných kato-

lické víře, císaři a jezuitům. Znaky jsou umístěny na podstavcích soch na tympanonu průčelí. Na čestném místě je uprostřed znak Lobkoviců, který zřejmě patří zakladateli koleje Jiřímu Popelu z Lobkovic. Po levici i pravici jsou na podstavcích znaky Bořitů z Martinic. Spojení rodu Bořitů s řádem jezuitů bylo dlouhodobé. V době stavby kostela se znaky mohly vztahovat k tehdy žijícím členům rodu.

Vchod kostela, jako předsunutý portál, nese pět soch. Nejvýše je socha Matky Boží, po levé straně je socha sv. Ignáce z Loyoly. Po pravé straně je sv. František Xaverský. Sochy jsou pravděpodobně dílem drnovického sochaře Ambrože Lorence, přestože mají všechny znaky Brokoffova stylu. Dvě nižší sochy sv. Jiří a sv. Floriána jsou dílem chomutovského mistra a byl na ně použit chomutovský pískovec. Sochy byly osazeny nad vchod kostela ve dnech 19. - 21. 6. 1665.

Vnitřek kostela působí majestátně tak jako všechny barokní kostely. Na podstavcích stojí dvojsloup, které nesou bohatou římsovou výzdobu zdí a strop. Nad postranními kaplemi jsou galerie a kůry. Tak jako po stavební stránce i vnitřní vybavení kostela bylo na velmi vysoké úrovni. Většina obrazů a soch byla bohužel v průběhu doby zničena, dnes je jen můžeme popisovat. Hlavní oltář měl obraz sv. Ignáce z Loyoly od pražského malíře Viléma Kandlera. Obraz Boha Otce s anděly pochází od Itala Lanfranca (pocházel z Florencie). Hlavní a Mariánský oltář byly věrnou napodobeninou mramoru. Zajímavý osud měla soška Panny Marie, která pocházela z 15. století. Byla několikrát odcizena a naposledy vrácena ze Saska roku 1669, kam byla zavlčena během třicetileté války. Nyní je součástí inventáře muzea.

Obraz Ecce homo (Ejhle člověk) - provedený roku 1584 - byl probodnut jedním pruským vojákem v sedmileté válce. Dnes je v Okresním muzeu Chomutov. Na pravé straně bylo stříbrem zdobené relikvium mučedníka sv. Viktora, jehož pozůstatky z římských katakomb přivezl kardinál Salerno v roce 1725. Sv. Viktor byl vyhlášen patronem města.

jezuitský řád = jeden z největších a nejvýznamnějších řeholních řádů římskokatolické církve, založen sv. Ignácem z Loyoly roku 1534, jeden z nejvlivnějších řádů světa

2.1.9 KOSTEL SV. JILJÍ

Klíčová hesla: kostel, sv. Jiljí, Jirkov

Historie kostela

Děkanský kostel sv. Jiljí je nejstarší stavební památkou Jirkova.

Původně zde stál raně gotický obranný kostelík, který byl vystavěn na opevněném ostrůvku v řece Běle a byl přístupný pouze po mostě. Vznikl kolem roku 1300. Na místě tohoto kostela byl v roce 1538 postaven kostel nový, tentokrát již v **pozdně gotickém slohu** a při jeho stavbě byly použity i části stavby z předchozího období. Ke kostelu byla v letech 1540 – 1545 přistavěna věž a roku 1583 zastřešena, veřejnosti byla zpřístupněna roku 1582. Z této věže vyvolával hlásný od roku 1587 do roku 1837 každou celou hodinu od 22. hodiny do 4. hodiny ráno, a to z každého rohu věže. Věž měla od počátku především obranný a ochranný charakter. V 17. století byl do věže umístěn zvon, mohutná vichřice ale strhla celou kostelní kopuli, a tak musela být následně znovu zastřešena, tentokrát již bez původní korouhve.

V nově zastřešené věži se také blýskal nový zvon, za každé zvonění se platilo 12 krejcarů. V 17. století byl kostel rozšiřován a přestavován v barokním slohu. Ve stejném období pražský arcibiskup vysvětil nový oltář. Ke kostelu byla přistavěna Červenohrádecká kaple a v roce 1748 kaple sv. Jana Nepomuckého. Vchod do této kaple byl z Kostelního náměstí a v současnosti je zazděný. Téhož roku byl z milodarů opraven oltář.

Dále pak nechala městská rada opravit **kazatelnu a obě sochy sv. Floriána a sv. Jana z Nepomuku**, tato kaple byla také vysvěcena. Alespoň jednou za století probíhaly opravy kostela i věže, bylo tomu tak v roce 1777 a 1843. Při opravách řemeslníci sundali i hlavici, kterou pak pracovníci na radnici pravidelně otevírali a doplňovali do ní písemné i věcné doklady. V roce 1783 získal kostel nové varhany, které zhotovil varhanář Ignác Schmidt za 1 200 zlatých, v roce 1823 dostal kostel novou dlažbu. V roce 1843 se věž dočkala nové zlacené makovice i s korouhví (napodobující původní). Bohužel v roce 1855 byla zasažena bleskem. Následně byla sejmuta a uložena na radnici. V roce 1862 získala jirkovská věž hodiny.

V dalších letech byl kostel a věž ještě mnohokrát opravovány - roku 1885, 1909, 1919, 1947 a začátkem 90. let, kdy se našly listiny, vložené při jednotlivých opravách. Na severní straně věže se nachází městský znak, který sem byl přenesen ze staré dívčí školy.

Architektonická podoba kostela

Kostel je **jednoduchá podélná stavba**, na východě se nachází trojboký oltářní prostor. K lodi kostela

přiléhá ze severu prostorná hranolová předsíň, obdélná **kaple sv. Jana Nepomuckého** a z jihu obdélná půlkruhově uzavřená **Červenohrádecká kaple**. Součástí kostela je třípatrová věž s ochozem a bání s lucernou (vysoká 29 metrů).

Vnitřek kostela byl v 18. století **zbarokizován**. Barokní přestavbu kostela dokládají některé typické architektonické prvky, např. okna ve tvaru elipsy, uvnitř kostela štukové kartuše s nástěnnou malbou, barokní malba na stropě, barokní oltář se sochou sv. Jiljí.

Kostelní náhrobky

V kostele jsou pohřbeni někteří členové šlechtických rodů, kteří významně zasáhli do dějin města Jirkova. V předsíni se nachází dva renesanční náhrobky. Náhrobek Kryštofa z Karlovic, který je pískovcový a je na něm postava klečícího rytíře, je z roku 1580 a byl do kostela přivezen z Freibergu. Druhý náhrobek Václava z Veitmile je z roku 1532 a také zobrazuje postavu rytíře. V Červenohrádecké kapli se nachází v podlaze litinová náhrobní deska z roku 1836, která zakrývá vstup do hrobky Jindřicha z Rottenhanu, jeho manželky Gabriely Černínové a dcery Gabriely z Buquoyů z roku 1836, dále pak mramorová deska Jana z Trauttmansdorfu.

Výzdoba kostela

V Červenohrádecké kapli se nachází obraz Obětování P. Marie od **Dominika Zampieriho** z počátku 17. století. Dále je v kostele pozdně gotický dřevěný polychromovaný kříž z počátku 16. století, jde o práci z okruhu U. Creutze. Nad vstupem do sakristie se nachází oválný olej Narození Páně, pravděpodobně z okruhu **J. P. Brandla** z počátku 18. století. Okna jsou zdobena vitrážemi. Kostel má barokní oltář doplněný barokní sochou sv. Jiljí, na níž lze rozpoznat typické znaky barokního sochařství (bohatá draperie, gesta, výrazná mimika), interiér kostela doplňuje řada soch svatých, nástěnné malby s náboženskými výjevy a štuková výzdoba.

U kostela se nachází **mariánský sloup** - Panna Maria Bolestná, umělecky hodnotné dílo českého barokního sochaře J. Brokoffa z roku 1695, které bylo postaveno na památku přežitých hrůz v době třicetileté války a let následujících. Roku 1688 byl v kostele pokřtěn významný barokní sochař **Ferdinand Maxmilián Brokoff**.

Patron kostela – sv. Jiljí

Patronem kostela je **sv. Jiljí** (Aegidius). Jde o svěťce, o němž nemáme příliš informací, a také zasvěcení kostelů u nás právě tomuto svěťci **není příliš časté**. Legenda říká, že na počátku 70. let 7. stol. opustil jistý mladý šlechtic po smrti majetných rodičů rodné Atény, prodal veškerý majetek a odjel lodí do Francie. Tento muž se jmenoval řecky Aigidios, latinsky Egidius, česky Držitel erbu a francouzsky Gilles. Po svém příjezdu se sv. Jiljí nejprve dva roky zdokonaloval ve víře a ctnostech u **biskupa z Arles**.

Podle legendy se pak odebral do neprostupných končin údolí řeky Rhône. Osudové bylo setkání s poustevníkem Vardamem, jenž ho vycvičil tuhou kázni k odříkání a ovládání mysli. V této době se začal sv. Jiljí zabývat myšlenkou na zřízení kláštera, který by nejen vychovával nové kněží, ale i pomáhal lidem v okolí, např. poskytováním přístřeší, stravou či pouhým odpočinkem. Z toho důvodu je tento světec považován za **patrona žebráků a mrzáků**, ale i utěšitele duševně nemocných. Je také patronem a ochráncem kojících

matek, patronem lesů a kovářů a je brán i za **patrona kolonizace pustých krajů** (nejspíš případ Jirkova), což souvisí se založením kláštera a okolního města St. Gilles. Roku 1356 dostal svatovítský chrám v Praze tři částečky ostatků sv. Jiljí. Od těch dob byl sv. Jiljí v našich zemích uctíván právě jako **patron kolonistů**, tj. těch, kteří od 13. století osidlovali naše území.

Ze života sv. Jiljí je zajímavý také příběh s laní, která mu dávala mléko. Jednoho dne se královská družina při honu přiblížila až do blízkosti obydlí poustevníka. Král v loveckém zápalu vystřelil šíp po lani, na mytíně (v jiné tradici se mluví o jeskyni) však zastihl Jiljího, jak chrání zvíře ve svém náručí. Tělo měl probodnuté šípem a smečku psů zadržoval jakousi zázračnou silou. Proto jsou atributy sv. Jiljí právě laň nebo šíp.

Slavnost patrona kostela - sv. Jiljí má podle církevního kalendáře svátek **1. září**. Mše bývá posunuta na nejbližší neděli. Je známo, že Jiljí jako malý chlapec rozdával na cestě do školy různé věci chudším lidem. Proto se v tento den provádí také, kromě mše svaté, zvláštní požehnání pro školáky a pedagogy.

vitráž = skleněné plochy z různobarevných skel, které jsou spojeny olověnými pásky

kartuše = zvláštní oválný rámeček, původ již v egyptském umění

2.1.10 KOSTEL SV. KATEŘINY

Klíčová hesla: kostel sv. Kateřiny, Chomutov, Lobkovicové, obnova

Kostel sv. Kateřiny je považován za nejcennější historickou památku v Chomutově a zároveň jednu z nejstarších raně gotických staveb ve střední Evropě.

Spolu se starou radnicí patří **mezi nejstarší zachované stavby v Chomutově**. Vznikl v první polovině 13. století. V roce 1281 se stal součástí komendy řádu německých rytířů. Od roku 1411 již město Chomutov nepatřilo řádu a z řádového kostela se postupně stala zámecká kaple.

Historie kostela sv. Kateřiny

V roce 1408 při požáru města a v roce 1421 při dobytí města husity byl kostel poškozen. Po roce 1488 podobu kostela změnily pozdně gotické a renesanční

přestavby. Vlastní kostel zkrátily tak, že pohltily kostelní loď a jeho západní věž, která se stala obytnou částí sídla. Za Lobkoviců, po roce 1571, byl kostel proměněn v rodové mauzoleum. Roku 1598 byl zámecký kostel poškozen rozsáhlým požárem, který tehdy postihl celé město. Roku 1627 byly přilehlé budovy přestavěny na radnici a kostel sv. Kateřiny byl využíván jako radniční kaple.

Po roce 1773 kostel přestal plnit sakrální funkci. Jezuitský řád, v jehož držení budova kostela byla, zanikl a postupně došlo k její devastaci. Mauzoleum Bohusla-

va Felixe z Lobkovic z roku 1583 bylo zničeno, perlový oltář byl odkoupen roudnickou větví rodu Lobkoviců. Oltáře, lavice a zpovědnice byly rozprodány farním úřadům. 15. října 1790 prodal krajský úřad v Žatci ve veřejné dražbě odsvěcený kostel sv. Kateřiny městu Chomutovu.

Kostel sv. Kateřiny
(zdroj: Mgr. I. Koblasová)

Interiér kostela a chátrání ve 20. století

Interiér kostela byl pak rozdělen dřevěnými podlahami do tří podlaží. Přízemní se využívalo jako vozovna, další dvě podlaží jako sýpka a skladiště. Až na konci 19. století se objevují snahy o stavební obnovu kostela sv. Kateřiny. Nejsou ale odsouhlaseny městskou radou,

a tedy ani uskutečněny. Po první světové válce vznikl návrh na úpravu kostela pro památník padlých, který ale také nebyl realizován.

Kostel se začal rekonstruovat až od roku 1937. Na všechny práce dohlížel Státní památkový úřad.

Později však byly práce na rekonstrukci zastaveny a v roce 1944 zde byl zřízen protiletectký kryt, který byl pak počátkem šedesátých let 20. století přestavěn na kryt civilní obrany. Po druhé světové válce byl kostel znovu užíván jako sýpka. Jako skladiště sloužil až do roku 1990.

Obnova kostela sv. Kateřiny

Roku 1993 byl vypracován projekt na rekonstrukci kostela ing. arch. Jaroslavem Pachnerem. 14. listopadu 2000 byl kostel slavnostně otevřen pro veřejnost za přítomnosti tehdejšího předsedy poslanecké sněmovny Václava Klause. V roce 2002 byla dokončena poslední etapa obnovy kostela čištěním a restaurováním obvodového pískovcového pláště presbyteria, které provedl kolektiv restaurátorů pod vedením akademického sochaře Jaroslava Jelínka a kameníka Jiřího Rusého. **Město tak získalo významné společenské prostory pro konání setkání, koncertů a výstav oblastního muzea.**

mauzoleum = monumentální hrobka

presbyterium = kněžiště, část kostela vyhrazená kněžím, též chór

2.1.11 KRÁLOVSKÉ MĚSTO KADAŇ

Klíčová hesla: Kadaň, brod, těžba uhlí

V krásné i zbědované krajině severozápadních Čech, tam, kde řeka Ohře vytváří přirozený předěl mezi Krušnými horami a Doupovskými vrchy, se nachází starobylé město Kadaň.

Jeho historická část byla pro velké bohatství architektonických památek vyhlášena 10. května 1978 městskou památkovou rezervací. Kadaň je opravdovou perlou severozápadních Čech a celé České republiky, která každoročně okouzluje tisíce turistů z tuzemska i zahraničí.

Kadaň leží v severozápadních Čechách, jižním směrem od Chomutova v Ústeckém kraji. Město Kadaň leží na levém břehu řeky Ohře. U okraje města je na řece Ohři postavena vodní nádrž Kadaňský stupeň a nedaleko města je Nechranická přehrada. Tato přehrada je určena k rekreačním účelům, na jejích březích najdeme řadu chatových osad a na jižním břehu

i několik kempů. Od okraje města se zvedají zalesněné stráně vrcholku Svatý Kopeček (402 m.n.m.), na kterém byla postavena rozhledna. Podél toku řeky Ohře vede trasa naučné stezky nesoucí název Údolím Ohře. Další naučnou stezku najdeme kolem kopce Úhošť (593 m.n.m.).

Na skalnaté vyvýšenině nad brodem přes řeku Ohři bylo sídliště **již v pravěku**. Městečko vzniklo na tak zvané Solné stezce a první písemná zmínka je z roku 1186. **V roce 1261 byla Kadaň královským městem a stál tu i hrad.** Městské ulice se začaly stavět již ve 13. století. V období 14. století bylo dostavěno opevnění města, které téměř celé zůstalo zachováno. Vstup zajišťovaly čtyři vstupní brány. Dnes je dochovaná již jen jedna. V roce 1374 na základě povolení krále Karla IV. se v okolí města zakládaly vinohrady. V průběhu let bylo město poničeno několika požáry, jako nejhorší je uváděn požár z roku 1811, kdy vyhořelo téměř celé město včetně hradu a radnice. **Největší rozkvět město zažilo v 16. století, kdy se řada měšťanů podílela na těžbě rud v Jáchymově.** V tomto období byla představována řada domů v renesančním slohu. V 19. století se na území města rozvíjela řemesla, a to především výroba rukavic a keramiky. Město Kadaň mělo potíže s přístupovými cestami, nově budované cesty se městu vyhnuly. Tato situace se zlepšila až v 60. letech 20. století, kdy se město rozrůstalo, a tím se přiblížilo k silniční síti. **V důsledku těžby hnědého uhlí byly devastovány staré části města.** Po listopadu 1989 byla devastace města zastavena a památková zóna ve městě opravena.

Hrad
(zdroj: L. Lajtnerová)

Mezi významné kulturní památky patří: Františkánský klášter s kostelem 14-ti svatých pomocníků, kostel Povýšení sv. Kříže, Alžbětinský klášter s kostelem sv. Rodiny a Alžběty, kostel Stětí sv. Jana Křtitele, kadaňský hrad, Žatecký barbakán, radnice a další.

Radnice s věží na Mírovém náměstí

Kadaňská radnice stojí v nejvýraznější poloze na rohu náměstí. První písemná zmínka o radnici se objevuje na počátku 15. století. Bílou dominantou, kterou nelze

ze žádné strany Kadaně přehlédnout, **je budova radnice s gotickým podloubím a 53,7 m vysokou věží**, kde původně v přízemí bývala i tržnice, nyní se zde nachází městská galerie. Do věže se vchází po širokém schodišti přímo do současné radniční předsíně. Úzkou uličkou se pak vchází do arkýřové kaple z roku 1400 – 1404 s původními okny a lomenými gotickými oblouky. V této kapli povolil roku 1401 král Václav IV. zřízení oltáře, ten byl pak v roce 1450 přenesen do farního kostela. Na ochoz věže vede točité schodiště. Z čtyřhranného ochozu se tyčí osmiboký vyzděný vrchol (helmice) věže, posázený na stranách kraby. Krab byl pro gotiku typická ozdoba věží a fiál katedrál a kostelů. Na ochozu je malý byt, kde kdysi bydlel strážce, který měl za úkol pozorovat město a hlásit požáry. Věž postavil stavitel Petr Hündt a trochu furiantsky sem místo svého podpisu umístil sošku psa, která je opředena pověstmi.

Samotná radnice byla patrně nejprve vystavena jako městský kupecký dům. Svou nynější podobu získala z části po požáru v roce 1635 a pak v roce 1672. Z valné části vychází podoba z přestavby po požáru v roce 1811, která se protáhla pak na celou první třetinu 19. století. Radnice s věží v Kadani patří k nejpozoruhodnějším objektům svého druhu ve střední Evropě.

Sloup se sousoším Nejsvětější Trojice na Mírovém náměstí

Sloup Nejsvětější Trojice nalezneme uprostřed hlavního starého tržního náměstí. Sloup zaujal významné místo v těžišti tržního náměstí. Je barokního stylu ve tvaru jehlanu. Mimo sousoší Nejsvětější Trojice na vrcholu se zde uplatňuje socha Panny Marie. Pod ní na římsce je socha sv. Rocha se psem s bochníkem chleba v tlamě. Na sloupu jsou dále sochy sv. Isidora z Madridu, sv. Floriána, sv. Rozálie z Palerma s lebkou a s věncem růží, sv. Alžběty, sv. Františka Xaverského, sv. Barbory, sv. Františka z Assisi a je doplněn postavkami andělů ve vysokém reliéfu. Kolem sloupu je šestiboká balustráda se šesti dekorativními vázami a 15 patníků. Trojičný sloup vznikl podle průzkumů v letech 1753 až 1755 a je stěžejním prvkem kadaňského náměstí a symbolickým středem městské památkové rezervace.

Barbakan a městské opevnění

Barbakan v Žatecké ulici je pozdně gotickým objektem městského opevnění a je spjat s nejstaršími dějinami města. Stavba barbakanu je datována deskou nad branou s vročením 1458. Barbakan je prvek sloužící k lepší obraně brány. Býval stavěn nad branami hradů, tvrzí, pevností apod. a umožňoval ochranu brány před dělostřelbou a zároveň dovozoval obráncům brány chráněný přístup nad její prostory. Barbakany mají masivní zdi. Na českém území byly stavěny výjimečně,

a tak je kadaňský barbakan jediným takto zachovaným prvkem městského opevnění v českých městech.

Městské opevnění je datováno v zápisech městské knihy až v 16. století. Tak se dozvídáme o bráně Vodní, Mikulovické, Pruněřovské, Kovářské, Luční a obecní baště za klášterem. Po četných požárech se dochovala jen brána Mikulovická.

Samotné městské opevnění vzniklo již po roce 1259 po prohlášení Kadaně městem královským. Dochované hradby uzavírající město jsou až z 2. pol. 14. stol.,

další pásy byly doplněny v pozdní gotice. V průběhu 19. stol. bylo toto silné opevnění při růstu města z větší části zbouráno. V současnosti vznikly v prostoru parkánu pěší vycházkové zóny.

Součástí městského hradebního systému je i dům čp. 190, tzv. Katův domek, který je spojen s náměstím Katovou uličkou. Ulička je dochovaná v gotickém zdivu s gotickými okenními otvory a s rozpínacími prampouchy. Tato ulička byla v roce 2007 zapsána do České knihy rekordů jako nejužší v České republice. V neuzšíším místě měří 66,1 cm.

královské město = spolu s královskými hradby důležitá součást přímého královského majetku

2.1.12 LETECKÁ BITVA NAD KOVÁŘSKOU

Klíčová hesla: černé pondělí, stíhače, 11. 9. 1944

11. září 1944 se nad Krušnými horami, na pomezí česko-německých hranic, střetla formace letounů B-17G Flying Fortress od 100. bombardovací skupiny (známá jako The Bloody Hundredth – Krvavá stovka), 3. bombardovací divize, doprovázená stíhacími P-51 Mustang od 55. a 339. stíhací skupiny 8. USAAF s formací německých záchytných stíhačů Me 109 a FW 190 od II. (Sturm) a III. Gruppe Jagdgeschwader 4. Došlo k leteckým soubojům, při kterých bylo sestřeleno více než 50 strojů. Vzhledem k prudkosti bitvy dopadla většina sestřelených letadel na velice malém území českého a německého Krušnohoří. Tento slunečný zářijový den se zapsal do historie jako Černé pondělí nad Krušnohořím.

100. bombardovací skupina „Krvavá stovka“ ztratila v boji více než třetinu strojů, které na tuto misi vyslala. Ztráty JG 4 (Německo) byly padesátiprocentní.

Jen v prostoru Kovářské havarovaly čtyři B-17G a nejméně pět německých stíhačů. V okolí několik kilometrů vzdáleného německého Crottendorfu a Neudorfu dopadly další tři B-17G a tři stíhači JG 4. Mnoho dalších strojů dopadlo v blízkých regionech, řada ostatních se vracela na základny s bojovým poškozením.

Americké bombardéry startovaly ze základny Thorpe Abbots a jejich stíhací doprovod ze základen Fowlmere a Wormingford ve východní Anglii. Letouny JG 4 startovaly ze základen Welzow a Alteno. Cílem 100. bombardovací skupiny byly rafinérie v německém Ruhlandu.

Se ztrátami i vítězstvími se do bojů zapojila také 95. bombardovací skupina 8. USAAF, která startovala z anglické základny Horham.

Létající stroje (zúčastněná jednotka):

Německo

Focke-Wulf FW 190A8/R-2 (II. Sturmgruppe / Jagdgeschwader 4)

FW 190 byl jedním z nejlepších stíhacích letounů 2. sv. války. Byl rychlý, obratný, s vysokou výzbrojí. Zejména speciály R-2 a R-8 se osvědčily v boji proti těžkým bombardérům. Letoun z konstrukční kanceláře Kurta Tanka byl využíván jako stíhací, těžký stíhací i bombardovací.

Messerschmitt Bf 109G-6, G-14 (III. Gruppe / Jagdgeschwader 4)

Bf 109 byl standardním stíhačem Luftwaffe ve 2. sv. válce. Zejména na začátku války byl zcela nejrozšířenějším typem. Dosáhl mnoha modifikací, jako např. jeho klasický oponent Spitfire. Svou službu si Me 109 dotáhly od prvních až do posledních dnů války. Například v Československu, Španělsku a Izraeli byly používány i v pozdějších letech.

Británie a USA

Boeing B-17G Flying Fortress (100th Bombardment Group, 95th Bombardment Group)

„Létající pevnost“ Boeing B-17 byla typem nesoucím hlavní tíhu bombardovací ofenzivy spojenců proti Německu. Strojů různých verzí bylo vyrobeno více než 12 000. Velmi mnoho z nich skončilo svou pouť nad Německem, okupovanou Evropou či v Severním moři.

North American P-51D Mustang (339th & 55th Fighter Group)

P-51 Mustang byl konstruován jako dálkový stíhač schopný doprovázet těžké bombardéry nad Německo. Výsledkem byl vynikající letoun, rychlý, obratný a ovladatelný stroj. Podle některých zdrojů bylo celkem postaveno 15 576 P-51, mnohé z nich sloužily až do 60. let, řada warbirdů tohoto typu létá dodnes.

warbird = sportovní letadlo upravené z původně vojenského letounu

2.1.13 MĚSTSKÁ VĚŽ V CHOMUTOVĚ

Klíčová hesla: Chomutov, věž

Dominanta města Chomutova - novogotická městská věž s vyhlídkovým ochozem, byla přistavena kolem roku 1525 na jižní straně kostela Nanebevzetí P. Marie.

Nad vstupním obloukem je umístěn heraldický sloupek se třemi štíty nad sebou, **datovaný rokem 1542**. Dva z nich nesou gotické tvarosloví, třetí je již renesanční. První erb patří **Řádu německých rytířů**, druhý je kombinovaný – polovičku tvoří erb **Caltů z Kamenné Hory**, druhou **dvouocasý český lev**, na třetím je erb **pánů z Veitmile**. Přízemí věže (tvoří boční předsíň kostela) je sklenuto sklípkovou klenbou, kterou však někteří historikové kladou již do 15. století. Unikátní je zaklenutí točitého schodiště tímto typem klenby, jež je jediné v Čechách.

Podle záznamů v archivech byla věž zcela dokončena v roce 1584. Ve věži byl byt hlásného, jehož povinností bylo zabránit včasným upozorněním rozšíření požáru. Avšak v roce 1598 byla sama věž velkým požárem poničena. Z prostředků odkázaných v závěti měšťana Friedricha Collina, byla v letech 1613 – 1614 zvýšena o jedno patro a nově zastřešena.

Architektonické úpravy městské věže

I v dalších staletích byla opakovaně opravována. Městská věž se stala příčinou různých neshod v městské radě, protože opravy byly příliš nákladné. Například v roce 1651, tedy pouze několik let po skončení třicetileté války (ze které se Chomutov těžko vzpamatovával), se muselo přistoupit znovu k opravě střechy. Při té příležitosti byl na vrcholek věže nově osazen orel s korunou místo hvězdy a slunce.

O tom, že ani život věžného v těchto dobách nebyl jednoduchý, svědčí příhoda z 14. května 1639. Když v tento den spatřil věžný, že se blíží oddíl Švédů, úderem do zvonu vyvolal poplach. Švédové se mu po dobytí města odvděčili tím, že ho shodili z věže, polámali mu kosti a poté ho ještě svrhli do studny. Další opravě věž dočkala v letech 1714 a 1873 – 1874, při té došlo k zásadní změně. Na náklady chomutovského

měšťana Bedřicha Kolína byla přestavěna střecha z renesanční do dnešní novogotické podoby.

V osmi patrech věže, měřící 53,7 metrů, je umístěna **expozice, která provází návštěvníky dějinami Chomutova od roku 1252**. K zhlédnutí jsou i kopie dokumentů nalezených při poslední opravě, v letech 1985

- 1989. Uvidíte i městský znak zasazený do stěny, který byl původně nad městskou branou, dva zvony v předposledním patře - menší gotický, větší z roku 1590 a hodinový stroj. Věž je zpřístupněna veřejnosti včetně vyhlídkového ochozu, který nabízí ojedinělý pohled na město z ptáčích perspektiv od května do září.

tricetiletá válka = ozbrojený konflikt evropských zemí o politickou nadvládu, zároveň vyvrcholení sporů mezi římskokatolickou církví a vyznáními vzniklými po reformaci (1618-1648)

2.1.14 POHRANIČNÍ OPEVNĚNÍ Z LET 1935 – 1938

Klíčová hesla: opevnění, Maginotova linie, obrana

Jednou z nejdiskutovanějších otázek v souvislosti s opevněním je, zda vůbec bylo správné a nutné opevnění v Československu budovat a proč.

Často lze slyšet názor, že byly naprosto zbytečně postaveny miliardy korun, které měly být raději vynaloženy na modernizaci ostatních složek armády, motorizaci, výrobu tanků, letadel a dalších.

V té době opevňovali své hranice nebo se opevňovat chystali všichni naši spojenci, ale i potencionální nepřátelé. Také Německo a Sovětský svaz, ačkoli prosazovaly koncepci rychlé pohyblivé války, vynakládaly miliónové částky na výstavbu stálých opevnění.

Náš tehdy největší spojenec a vzor ve vojenských otázkách, Francie, dokončoval výstavbu své mohutné Maginotovy linie, která v podstatě vyjadřovala i francouzskou koncepci války. Francouzská **Maginotova linie** se stala také vzorem pro výstavbu opevnění v ČSR.

Československo vzniklo jako stát s mimořádně nepříznivou strategickou polohou. Délka hranic byla 4 120 km, z toho s Německem 1 545 km, po anšlusu Rakouska 2 103 km, s Maďarskem 832 km, s Polskem 984 km. To vše byli potencionální nepřátelé. Jen 201 km dlouhá hranice s Rumunskem, malodohodovým spojencem, mohla zůstat nechráněná.

Nevýhodný k obraně byl i protáhlý tvar ČSR. Rozloha republiky byla 140 508 km², délka ze západu na východ 938 km, šířka ze severu na jih 150 - 270 km.

Pohraniční horská pásma nebyla již pro moderní armády 20. století nepřekonatelnou překážkou.

Československá armáda nebyla schopna ani po úplné mobilizaci vést ofenzivní činnost proti Německu. Poměr sil mobilizované armády naší a německé byl katastrofální v náš neprospěch. Žádná tehdejší mechanizovaná armáda nebyla schopna bránit úspěšně tak dlouhou hranici, tak nevhodně tvarovaného státního útvaru. Nepřítel nesměl být v počátečním období války za žádnou cenu vpuštěn hluboko do našeho území, neboť životně důležité dopravní tepny naší republiky byly velmi blízko státní hranice, stejně jako většina vojenského průmyslu a zdroje surovin.

Část surovin a součástí, potřebných k výrobě tanků, letadel a moderní techniky vůbec, musela být dovážena ze zahraničí, nezřídka i z Německa. Velkým a často opomíjeným problémem byly pohonné hmoty potřebné pro velkou mechanizovanou armádu.

Pro opevnění na druhou stranu mluvila celá řada faktů:

- Mohlo být vybudováno předem na nejvhodnějších místech pro naši obranu. Nepřítel by byl donucen bojovat tam, kde to bylo pro nás nejvýhodnější.

- Při nasazení minima vlastních sil mohlo opevnění zastavit mnohem početnějšího útočníka, a tím umožnit klidný průběh mobilizace.
- Svojí odolností a výzbrojí mohlo předstihnout vývoj útočných zbraní o řadu let.
- Opevnění by dosti podstatně snižovalo velkou početní převahu Němců v tancích a letadlech a dostatečně by chránilo vlastní lidské síly pro další boj.

V původních představách mělo být československé opevnění tvořeno jen těžkými objekty a tvrzemi. Velmi dlouhá hranice s potencionálními nepřáteli však rozhodla společně s náročností na finanční prostředky, stavební kapacity a čas o tom, že se **od roku 1936 rozbíhá vedle výstavby objektů těžkého opevnění i stavba objektů lehkých** (LO vz. 36). Objekty vz. 36 měly prozatím chránit hranice a přehrazovat nástupní směry nepřítele do té doby, než se podaří postavit opevnění těžká.

V roce 1937 bylo definitivně rozhodnuto, že těžká opevnění budou budována jen v nejdůležitějších a pro naši obranu nejnebezpečnějších úsecích hranice a zbývající části pohraničí, případně málo průchodné nebo těžké horské úseky, mělo dostatečně chránit lehké opevnění nového typu – LO vz.37. Celkem mělo být vybudováno téměř 16.000 lehkých opevnění vz.37 a 1 276 objektů těžkého opevnění různých typů.

Dne 30. září 1938 byla veškerá výstavba opevnění zastavena (Mnichovská dohoda).

Lehké opevnění mělo ztížit postup nepřítele a usnadnit obranu jednotkám polní armády v ústupovém boji. Konstrukce objektů lehkého opevnění byla jednoduchá a nepočítala s týlovými prostory, potřebnými pro delší boj.

Těžké opevnění mělo postup nepřítele na delší dobu zastavit. Mělo být trvale obsazeno stálou posádkou a v případě boje muselo samostatně vzdorovat delší dobu. Proto bylo vybaveno rozsáhlými týlovými prostory, složitým technickým zařízením, které mělo usnadnit dlouhodobý odpor.

Lehké opevnění vz.36 bylo stavěno s velkou pravděpodobností podle některého z mnohých typů lehkých pevnůstek na Maginotově linii ve Francii. Jejich budování obstarávala Zemská vojenská velitelství.

Zcela jinak pojatou koncepcí obrany byl systém tvořený lehkým opevněním vz.37. **Jednotlivé objekty byly na rozdíl od lehkého opevnění vz.36 stavěny podél celé hranice, nejen na nejdůležitějších místech.** Lehké opevnění vz. 37 tvořilo souvislé opevněné pásmo, které sestávalo z několika sledů jednotlivých pev-

nůstek, nazývaných řopíky (odvozeno od zkratky ŘOP – ředitelství opevňovacích prací). Na méně důležitých místech byla vytvořena opevněná čára „jen“ ze dvou sledů – každý sled přitom vytvářel sám o sobě souvislou palebnou přehradu.

První sled (sled hlavního odporu) měl zastavit nepřítele, který musel být vystaven neúčinnější palbě všech zbraní. Sled tvořila linie objektů s bočními palbami tak, že palebná přehrada dosahovala 500 až 600 metrů před linii kulometných stanovišť při střelbě na účinný dostřel kulometů, tj. 800 až 1 200 metrů. Objekty druhého sledu (sledu posilového) tvořily také souvislou palebnou přehradu s prvořadým úkolem podporovat a doplňovat palby prvního sledu. Další sledy (sledy zadržovací) se budovaly podle okolností v důležitých úsecích nebo jen v určitých částech linie. Palba jejich objektů musela navazovat na palby sledu předcházejícího.

Linie, tvořená několika sledy, vybudovaná podél hranice, se nazývá hlavním nebo prvním obranným postavením. Na důležitých směrech (např. jižní a severní Morava) byla z důvodu kvalitnějšího zajištění proti průnikům nepřítele stavěna ještě další linie lehkých opevnění vz.37, tzv. druhé obranné postavení.

LO vzor 37
(zdroj: Mgr. J. Kužminská)

Také v našem regionu v těchto letech probíhala výstavba opevnění (československé lehké opevnění z let 1936-1938 „Na Kočičáku“). Tato výstavba probíhala v působnosti I. sboru.

První postavení na severozápadní hranici tvořila linie na řekách Bílině a Ohři. V úsecích V.a, V.b Chomutov, VI. Most a XI. Trmice (již v oblasti II. sboru) vznikly celé dvě stovky kulometných pevnůstek. Později bylo toto postavení jen nepatrně posíleno a hlavní obrana se posunula poněkud do vnitrozemí – na řeku Ohři.

Areál československého lehkého opevnění z let 1936-1938 „Na Kočičáku“ je součástí linie lehkého opevnění stáječického se kolem vrchu Na Kočičáku (571 m n.m.) po úpatí Krušných hor nad Chomutovem dolů k městu Jirkov a dále do Mostecké pánve. Je tvořen objektem č. 10 lehkého opevnění vz.37, který je kompletně rekon-

struován včetně výstroje a výzbroje do stavu, v jakém se nacházel ve chvíli, než měl být uplatněn v boji proti nepříteli v roce 1938. Areál je dále tvořen třemi objekty vz.36, č. 86, 87 a 88 úseku V.b budované obrany. Objekty č. 87 a 88 jsou rekonstruovány zatím pouze exteriérově.

V budoucnu budou do výše uvedeného areálu zahrnuty také zbylé objekty vz.36 obtáčející vrch Na Kočičáku č. 83, 84 a 85, z nichž dva první objekty tvořily uzávěru

tehdy důležité komunikace Chomutov-Blatno a jejich okolí s dosud patrnými zákopy a kulometnými hnízdy stojí za to vidět.

Nyní již existuje stezka, po níž můžete absolvovat necelý kilometr dlouhou cestu do historie mezi objekty opevnění, zákopy a zapomenutá kulometná hnízda. To vše samozřejmě s odborným výkladem zkušených průvodců.

Maginotova linie = pevnostní systém, vybudovaný Francií v letech 1929–1940, považovaný za nejdokonalejší a nejmohutnější v historii

anšlus = připojení Rakouska 12. března 1938 k nacistické Německé neboli Třetí říši

2.1.15 POMNÍK POCHODU SMRTI V NOVÉ VSI V HORÁCH

Klíčová hesla: Jirkov, 8. 5. 1945, pochod smrti, Nová Ves

Události níže popsané vychází z dokumentace obsahující stenografické záznamy v deníku posledního jirkovského kronikáře Ernsta Hennricha.

Chomutovský pochod smrti

Na rozkaz vydaný v Chomutově vojenským velitelem Karlem Prášilem se musely všechny osoby německé národnosti mužského pohlaví ve věku od 13 do 65 let dostavit v 10 hodin do Chomutova na Jahnovo hřiště. Mělo tam být 4 300 mužů.

Dne 9. června 1945 již od časných ranních hodin vládl nad celým městem velký neklid. Stále bylo slyšet křik a výstřely, což ostatně v těchto dnech nebylo nic neobvyklého. V minulé noci jsme slyšeli krátké dávky ze samopalů (později jsme se dozvěděli, že ve sklárně bylo zastřeleno mnoho mužů). Všechny domy, v nichž bydleli Němci, musely být dne 8. června označeny bílými vlajkami. Město se zahalilo do moře bílých praporů. Když jsem dne 9. června v 7 hodin ráno vyšel z domu, stáli všude na ulicích lidé a diskutovali. Na sloupech veřejného osvětlení i na stěnách domů visely výzvy, že se každý muž německé národnosti ve věku 13 až 65

let musí dostavit na hřiště (Jahnsportplätze). S sebou si má vzít zaopatření na tři dny. Kdo tuto výzvu neuposlechne, bude potrestán smrtí.

V každém domě se museli rozloučit s otci, syny, bratry i dětmi. Nikdo však nevěděl, co se má stát dále. Skoro ze všech domů vyrazili muži, staří a mladí. Já jsem se vydal na cestu s panem Josefem Pitschem. Jak jsme se blížili ke shromaždišti, proud lidí houstl. Šli jsme Meissnerovou ulicí na náměstí, kolem městského kostela směrem k hřišti. Zde stáli v dlouhé řadě čeští ozbrojenci, partyzáni a četníci, všichni v nejrůznějších uniformách, po zuby ozbrojeni pistolemi, puškami, samopaly, holemi a důtkami. Všechno, co pro nás bylo použitelné, nám sebrali (nože, hodinky, prsteny - pokud nám ještě zbyly). Kdo neodevzdal svoje věci dostatečně rychle, byl bit a ponižován. Když jsme měli tuto vizitaci za sebou, mohli jsme se připojit k ostatním, kteří už byli na hřišti. Když jsme přišli my, byly jich tam už stovky.

Hřiště se pozvolna zaplňovalo, byly to už tisíce mužů, kteří se zde shromáždili. Byla čtena jména a někteří muži byli odváděni. Byli určeni k zajištění chodu závodů, v nichž pracovali a které byly potřebné pro zásobování města. Byla to však jen krátká epizoda. Když později byli už postradatelní, byli rovněž zatčeni nebo vyhnáni.

Průvod se dal do pohybu, v čele pochodovali vězni ze sklárny. Pochodovalo se kolem gymnázia směrem na Otvice. Náhle průvod prudce zpomalil. Přišli jsme ke skládce šterku a museli jsme ji přeplazit. Kdo se vztyčil, byl bit. Ti, kteří pochodovali v krajní řadě, byli těžce zkoušeni, když nepochodovali dost rychle, podle představ stráží, sloužili jim jako obětní beránci, fackovací panáci. Průvod prošel Jirkovem. Ve městě bylo jako po vymření. Neustále se rozléhaly výstřely a cestu lemovali na zemi ležící mrtví. Většinou to byli starší muži, kteří nevládali náročnost pochodu. Aby s nimi neměli starosti, zastřelili je. Pochod dál pokračoval přes Vysokou Pec, Kundratice. Zde se pokusil jeden mladší muž zmizet otevřenými domovními dveřmi. I on byl zlikvidován. Za Dřínovem opět vytáhli jednoho z řady, měl to být pekař z Horní Vsi. Byl také odpraven.

Cesta vedla dále kolem zámku Jezeří, v pozdním odpoledni jsme došli do Nové Vsi v Horách. Tady jsme se utábořili na silnici. Na žádost Čechů jsme měli být odtransportováni do Ruska. Rusové tuto nabídku odmítli. Z dřívější staré vlasti přijely ženy s dětskými kočárky. Byly poslány zpět do svých bydlíšť. Byly většinou z Mostu. Jak daleko chtěly s těmi kočárky dojít? Když stráž viděla, že s těmi ženami mluvíme, museli jsme se posadit na zem a hlavu strčit mezi nohy. Než ženy odešly, nesměli jsme se pohybovat. V noci někteří z nás přeběhli hranice. Kdybych byl býval tušil, co mě ještě čeká, byl bych také zmizel.

My, kteří jsme byli při tom, nemůžeme zapomenout. Později narozeným by to mělo být připomenuto.

Oběti pochodu smrti:

Andreas Altrichter, Franz Blaschkowetz, Josef Duce, Josef Fischer, dr. Josef Förster, Franz Grimm, Josef Hanl, Wilhelm Hild, Heinrich Hübler, Hubert Kirchner, Eduard Kicziny, Franz Kupferschmied, Eduard Marka, Alfred Matajec, Karl Matz, Adolf Meixner, Wilhelm Mittelbach, Rudolf Müller, Paul Niklas, Heinrich Richter, Richard Richter, Wilhelm Sadowsky, Otto Sehrig, Karl Seifert, Heinrich Schmidt, Josef Tietz, Adolf Walter.

Na pomníku v Nové Vsi stojí:

„Vergass dei Haamit net“ (Anton Günther).

Zum Gedenken an die vielen Opfer der Todesmarches der komotauer Deutschen Männer am 9. Juni 1945 von Komotau über Gebirgsneudorf in die tschechischen Zwangsarbeitslager in Maltheuern, an die Toten des Massakers auf den Jahnspielflächen in Komotau und im ganzen Bezirk; An die gemarterten Frauen und zur Zwangsarbeit verschleppten Frauen und Mädchen, die ermordeten Deutschen im tschechischen KZ Komotau – Glashütte und alle Opfer der Vertreibung der Sudetendeutschen.

Errichtet aus Spenden vieler Landsleute und Freunde vom Förderverein mittleres Erzgebirge – Komotauer Land e. V. im Heimatkreis Komotau (Juni 2003).

„NEZAPOMEŇ NA SVOJI VLAST!“ (Anton Günter)

Jako vzpomínka na spoustu obětí pochodu smrti chomutovských německých mužů dne 9. 7. 1945 z Chomutova přes krušnohorskou Novou Ves do českého nuceného tábora v Záluží, na mrtvé z masakru na bývalém hřišti DFK u parku v Chomutově a v celém okrese; Na umučené ženy a na nucené práce zavlčené ženy a dívky, na zavražděné Němce v českém koncentračním táboře Chomutov – Sklářská a na všechny oběti odsunu sudetských Němců.

Zřízeno z darů mnoha rodáků a přátel ze Spolku pro podporu středního Krušnohoří – Chomutovská země e. V. v rodném okrese Chomutov (červen 2003).

pochod smrti = vynucený dlouhý pochod, jehož následkem je smrt většiny či všech zúčastněných (vyčerpáním, hladem, v důsledku nemoci, bitím či zabítím dozorců), termín nejčastěji užíván v souvislosti s pochody vězňů a zajatců ve 2. sv. válce

2.1.16 STRUPČICE A OKOLÍ

Klíčová hesla: Strupčice, Hošnice, Okořín, Sušany

Strupčice

Obec ležící ve východní části okresu Chomutov. Území Strupčic bylo dle archeologických nálezů osídleno již v pravěku, jak dokazují nálezy nádob a hrobů z doby bronzové (2000 – 700 př. n. l.) a bronzové náramky a spony z mladší doby železné (400 – 50 př. n. l.).

Původně vesnice, o níž máme první zmínku z r. 1352, byla roku 1481 privilegiem krále Vladislava II. Jagellonského povýšena na městečko s vlastním znakem i právem používat zelený pečetní vosk. Postupem času však Strupčice ztrácely svůj význam a stávaly se opět jen vsí.

Strupčice se nacházejí zhruba 8 km severovýchodně od Chomutova a leží v nadmořské výšce 258 m.

Protéká jimi potok Srpina, jehož tok musel být kvůli postupu uhelného lomu Vršany upraven. Na vznik názvu Strupčic se názory liší. Dle prof. A. Profouse byl název odvozen od mužského osobního jména Strúpek – tedy ves lidí Strupkových, Strupčiců. Němec K. Rösler se přiklání k verzi, že základem pro vznik názvu bylo sloveso strupiti se.

V historii obce se střídají majitelé. První písemně zaznamenaný byl **Newlas ze Zecz**. Z dalších si zaslouží pozornost např. **Bohuslav ml. z Michalovic**, který se zapojil do stavovského povstání a 21. 6. 1621 byl na Staroměstském náměstí v Praze popraven. Další majitel, **Vilém ml. z Lobkovic**, který zabavený majetek Bohuslava ml. z Michalovic koupil r. 1622 a o rok později, kdy získal i Jezeří, vytvořil rozsáhlé panství Nové Sedlo – Jezeří, jehož součástí byly i Strupčice.

Jakým vývojem obec prošla, ukazují dobové záznamy. V 17. století, např. konkrétně k r. 1654, zde bylo 16 selkých usedlostí. Z 26 chalup byly 3 pusté a 3 vyhořely. Chovali zde 72 krav, 62 jalovic, 233 ovcí, 18 koz a 192 vepřů. Byly zde také 4 chmelnice. Ve vsi měl 1 sedlák šenk a 1 chalupník byl krejčím.

Na konci 18. století měly Strupčice 60 čísel popisných a roku 1799 obec postavila kovárnu. V 19. století vzrostl počet domů, kromě kostela a školy zde přibyl ovčín a byty pro úředníky, byla zde hospoda a uhelný důl.

Právě v prvních desetiletích 19. století zde začalo dolování uhlí. Uhlí se dolovalo 10 – 30 m pod povrchem na lobkovickém dole Leopoldina a dole Anna bratrů Löwyových.

Původně zde pracovalo 20 – 40 dělníků, za války již kolem 170 a se stoupající těžbou se zvýšil počet horníků až na 460.

V okolí Strupčic vznikaly také menší i větší cihelny, jichž bylo až 22. Výrobky strupčických cihelen měly vysokou kvalitu a byly dodávány i velmi vzdáleným zákazníkům. Vyráběly se zde cihly, střešní tašky, tvarovky, drenážní roury, dlaždice a žlaby. Ještě ve 30. letech 20. století v oblasti Strupčic pracovalo 9 cihlen. **Hlavním zdrojem obživy do 1. sv. války však bývalo zemědělství.** Věnovalo se mu 75 % obyvatel Strupčic.

Pěstoval se zde především ječmen, pšenice, méně žito, brambory, řepa, luštěniny, vojtěška a jetel, v menší míře pak zelenina a ovocné stromy. Na konci 20. století Strupčicím hrozilo, že budou muset ustoupit důlní činnosti. V souvislosti s rozšiřováním těžby uhlí byla roku 1981 vyhlášena stavební uzávěra a na začátku roku 1989 byl dokonce schválen územní projekt sídelního útvaru Sušany jako náhrada za obec Strupčice, která měla ustoupit důlní činnosti. K tomuto kroku naštěstí nedošlo, a tak Strupčice začaly s opravami a s novým budováním.

Dnes je v obci vybudována kanalizace, čistírna odpadních vod, zrekonstruoval se vodovod, byla dokončena plynifikace obce, přibýlo opravených domů. Byly opraveny věžní hodiny i schodiště do věže a kostel byl nasvícen. V roce 2006 byl postaven sportovní areál s bazénem, minigolfem a víceúčelovým hřištěm, které se v zimě mění v kluziště. Areál tak nyní tvoří jeden celek s fotbalovým hřištěm SK Strupčice a s tenisovými kurty.

Ve Strupčicích jsou dnes 3 menší obchody, kadeřnictví a 1 restaurace. V budově obecního úřadu najdete

i ordinaci lékaře a veřejnou knihovnu. V obci je pošta. Zdejší školu navštěvuje okolo 120 žáků (více jak polovina dojíždí z okolních obcí). V provozu jsou zde jatka, truhlárna, zámečnictví, autoopravna i autodoprava. Staví se zde nové rodinné domky, byl dokončen nový bytový dům. Počet obyvatel na začátku roku 2010 byl 520, s ostatními obcemi 750. V současnosti ke Strupčicím také patří obce Hošnice, Okořín a Sušany.

Pověst

K domu č. 56 ve Strupčicích se váže pověst o kletbě nešťastného chlapce. Kdysi na tomto statku hospodářil sedlák jménem Klement. Zemřel ještě celkem mlád a zanechal po sobě malého synka – mrzáčka s koňskou nohou. Za chlapce spravoval statek jeho strýc, který se k sirotkovi zle choval. Ve snaze získat majetek zavřel chlapce do chléva a nechal jej tam zemřít. Než však chlapec zemřel, proklel strýce i celý dům a jeho kletba se splnila. Strýc přišel o celé jmění a stejně dopadli i jeho nástupci. Nakonec byla pole prodána a statek opuštěn. Dům později přešel do vlastnictví blízkého dolu a stal se součástí dělnické kolonie.

Hošnice

Hošnice leží východně od Chomutova v nadmořské výšce 270 m. Název byl odvozen z mužského osobního jména Hošna, tedy ves Hošniců. První písemná zmínka pochází z roku 1203, kdy je Hošnice prvně zmiňována s dalšími vesnicemi u panství oseckého kláštera. Král Přemysl Otakar I. zde měl královský statek, který r. 1208 daroval oseckému klášteru. Hošnice poté k němu náležely poměrně dlouho. Poddaní z Hošnic museli robotovat na rozsáhlých pozemcích statku Škrle, který byl centrem panství kláštera.

Mezi důležité letopočty v historii obce patří rok 1680, kdy zde na mor zemřelo 7 osob, rok 1746, kdy došlo k velkému požáru, který zničil část vesnice, a rok 1850, kdy se Hošnice staly obcí. Tuto samostatnost si udržely 110 let. **Roku 1960 byly připojeny k Sušanům a s nimi roku 1976 ke Strupčicím.** Hlavním zdrojem obživy zde bylo zemědělství, především rostlinná výroba. V polovině 19. století byla v blízkosti vsi otevřena šachta Magdaléna. Roku 1928 byla do vsi zavedena elektřina. Dnes mají Hošnice vodovod, roku 1999 byla provedena plynofikace a roku 2001 byly zrekonstruovány místní komunikace. Počet obyvatel na začátku roku 2010 byl 50.

Okořín

Vesnice Okořín leží 5 km jihovýchodně od Jirkova a 6,4 km severovýchodně od Chomutova v nadmořské výšce 278 m v údolí Srpiny, pramenící kousek od vsi. Název Okořín je slovanského původu a vznikl z osobního jména Okora přivlastňovací příponou, takže znamenal Okorův dvůr. Omylem písařů vznikly později Okořany a z nich se vyvinul Okořín.

Prvně je ves Okořín uváděna v letech 1316 a 1318 v souvislosti s Hanušem de Okorzina, manem mosteckého hradu. V průběhu 14. a 15. století se v držení Okořína střídala řada drobných šlechticů, mezi něž byla ves rozdělena. V dalších letech dál střídala majitele a v řadě případů i majitelky. Od roku 1662 až do roku 1850 byl Okořín součástí červenohrádeckého panství.

Obyvatelé se zde zabývali především zemědělstvím. Pěstovali převážně ječmen, pšenici, brambory, oves a později i řepu cukrovku. Chovali zde koně, vepře, kozy, skot i drůbež. Roku 1848 získal Okořín samostatnost, ale netrvalo dlouho a stal se osadou Vše-stud. Obcí se opět stal až roku 1889. Roku 1960 byl připojen ke Strupčicím. V okolí Okořína probíhala také těžba hnědého uhlí. Roku 1918 byl mezi Pohlody a Okořínem otevřen důl Běta a v dalších letech nedaleko přibyl důl Elektra.

Od roku 1977, kdy se skončilo s těžbou v této oblasti, areál dolu chátrá. Podobně na tom byla také samotná ves, neboť roku 1981 bylo rozhodnuto o její likvidaci kvůli postupující povrchové těžbě dolu Jan Šverma. Roku 1989 bylo toto rozhodnutí zrušeno a podoba vesnice se začala postupně upravovat k lepšímu. Dnes zde je vodovod, dešťová kanalizace, vesnice je zásobena plynem i elektřinou. Počet obyvatel na začátku roku 2010 byl 120.

Sušany

Sušany leží zhruba 10 km jihovýchodně od Chomutova v nadmořské výšce 275 m. Prochází jimi rozvodí mezi Chomutovkou a Bílinou. Název je slovanského původu a znamenal ves lidí, bydlících na suchém místě, tedy ves sušanů. Sušany patří mezi nejstarší lokality okresu Chomutov. **První zmínka pochází z roku 1175.**

O nejstarších dějinách Sušan se doklady nezachovaly, ale traduje se pověst o zdejším poustevníkovi, který žil v místech dnešních Hošnic a který si na nedalekém vyvýšeném místě zvolil místo pro své bohoslužby. Postavil si tam kapličku a zasvětil ji sv. Markovi. Protože v blízkosti žádný jiný kostel nebyl, chodili se tamní uhlíři, kteří pálili v milířích dřevěné uhlí z místních hustých lesů, do této kapličky modlit. Dnes v těchto místech stojí kostel sv. Marka, který patřil k nejstarším kostelům našeho okresu, protože musel existovat již roku 1357.

Roku 1850 se staly Sušany samostatnou obcí, která si nevedla špatně. Díky úrodné půdě se zde dařilo obilovinám, zelenině i bramborám, později se zde začala pěstovat i řepa cukrovka. Do 2. světové války také byly Sušany vyhlášené svým chovem koní. Díky chovu skotu se odsud denně dováželo do Chomutova množství mléka a tvarohu. Rozšířen byl i chov hus. Na sušanské honitbě se stříleli zajáci, koroptve, bažanti či lišky. V dnešní době mají Sušany zrekonstruovaný vodovod, v roce 1998 byla dokončena plynofikace, roku 1999

byly v Sušanech nově vybudovány silnice. Sušany jsou zajímavé tím, že si z převážné části uchovaly původní vzhled. Řada historických objektů je ale v havarijním stavu. Počet obyvatel na počátku roku 2010 byl 60.

Výročí:

2001: 520 let od povýšení Strupčic na městečko a udělení znaku (1481)

2002: 650 let od první písemné zmínky o Strupčicích (1352)

2003: 800 let od první písemné zmínky o Hošnicích (1203)

2005: 830 let od první písemné zmínky o Sušanech (1175)

2006: 690 let od první písemné zmínky o Okořinu (1316)

Vladislav II. Jagellonský = (1. března 1456 Krakov – 13. března 1516 Budín) pocházel z Polska, původem z litevského velkoknížecího rodu Jagellonců, byl králem českým (od roku 1471 jako Vladislav II.) a uherským (od roku 1490)

2.1.17 UMĚLECKÉ SLOHY

Klíčová hesla: slohy, románský, gotika, renesance, baroko, rokoko, klasicismus

Nejmocnějším činitelem, zasahujícím do života, je čas. Stále plyne, ubíhá a mění způsoby naší existence, jako měnil ráz, tempo či rytmus, kterým žili naši předkové. Od doby mytických pověstí soustředěných kolem velkolepého monumentálního zvonu hory Řípu pokračuje tvůrčí síla ve všech končinách naší země, jejíž bohatství nám tlumočí památky. Památky nejsou suché naukové objekty, nýbrž plody odvěkého úsilí lidu, jenž projevoval v předmětech a budování společnou vůli zachovat a formovat přítomnost stále novými výtvoři ukazujícími schopnosti skryté i zjevné, národní i všelidské.

Románský sloh

Nejstarší stojící stavební památky pocházejí až z doby po zániku Velkomoravské říše. Název románský obsahuje latinské jméno Říma-Roma, naznačuje, že se tak stavělo na území někdejšího římského impéria (ještě předtím je u nás v 10. st. sloh karolinský a v 11. st. sloh otonský - názvy jsou odvozeny od jmen císařů Svaté říše římské, kteří podporovali umění).

Románský sloh na Chomutovsku

V době pozdně románské zde bylo založeno asi 7 vesnic, dnes najdeme památku pouze v Údlících - **románskou apsidu** a obvodové zdivo **kostela Povýšení svatého kříže** z první třetiny 13. století. V nejstarších dobách byl kostel opevněný a měl kolem sebe pravděpodobně i vodní příkop.

Gotika

Gotika jako jeden z mála slohů nečerpá z antického tvarosloví, a proto si vysloužila u osvícenské kritiky svůj název s hanlivou připomínkou barbarských Gótů. Vzniká ve Francii, do Čech proniká po r. 1230.

Gotický sloh na Chomutovsku

- **Chomutov** – kostel sv. Kateřiny, náměstí 1. máje; nejzachovalejší chomutovská památka - podle všech průzkumů sahají počátky ještě do románského období, dnešní vzhled je z gotické přestavby v době, kdy Chomutov patřil Řádu německých rytířů
- **Chomutov** – některé domy na náměstí 1. máje – č. p. 9 má v podloubí sklípkovou klenbu, č. p. 4 má část sklepení gotického průvodu

- **další kostely na Chomutovsku** - v období gotiky bylo na Chomutovsku postaveno nejméně dalších 15 kostelů, čtyři z nich byly již zbořeny, ostatní byly v renesanci a baroku přestavěny (např. kostel sv. Marka v Sušanech, kostel Archanděla Michaela ve Vřetustech, kostel sv. Mikuláše v Droužkovicích, kostel sv. Jiljí v Jirkově, kostel sv. Anny v Křímově)
- **Spořice** – pozdně gotický opevněný kostel sv. Bartoloměje stojící na ostrůvku. Podobnou památkou je kostel sv. Václava ve Strupčicích.
- **Škrle** – kostel sv. Jakuba Většího, asi 2. pol. 14. st.; jednolodní, s pravoúhle uzavřeným presbytářem, v pozdní gotice byla přistavěna hranolová věž
- **Volyně** – kostelík sv. Petra a Pavla z konce 13. st; obdélný, jednolodní, užší čtvercový presbytář s přilehlou pravoúhlou raně gotickou sakristií, kněžiště je zaklenuto křížovou gotickou klenbou, v presbytáři se dochovalo úzké gotické okno

Renesance

Italsky rinascita znamená znovuzrození, obrození. Název vychází z přesvědčení italských umělců, že svými díly **křísí antickou kulturu**. Do českých zemí proniká renesance r. 1492 a trvá do Bílé hory (1620). Rozměry se přizpůsobují lidskému měřítku. Převládá šířkovost, klidné vrstvení, vodorovná linie.

- **Hora sv. Šebestiána** – nejvýznamnější doklad renesančního urbanismu – půdorys města
- **Chomutov** – bývalý portál chomutovské radnice (byl zničen v 19. st., známe ho jen z litografie z 19. st.)
- **Výsluní** – šachovnicový půdorys náměstí a pravoúhle se protínající ulice

Renesanční stavební památky se na Chomutovsku nedochovaly, byly v dalších letech přestavěny – např. renesanční dům č. p. 11 nebo č. p. 101, stojící těsně u kostela sv. Kateřiny.

Baroko a rokoko

Název **baroko** má podobně jako gotika původně hanlivý nádech. Ve středověké logice označoval nesprávné a směšné úsudky a v portugalštině znamená cosi jako

nabubřelý. Vzniklo v 16. st., rozšířilo se v 17. - 18. st. **Je plné pohybu, napětí.**

Barokní a rokokové památky na Chomutovsku

- **Březno** – kostel sv. Petra a Pavla, postavený 1739-63 kadaňským stavitelem J. K. Koschem, údajně podle plánů Dienzenhofera, což se ale nedá doložit
- **Chomutov** – kostel sv. Ignáce (na jihozápadní straně chomutovského náměstí)
- **Jirkov** – Jirkov – Červený hrádek, stavba nového zámku po třicetileté válce Janem Adamem Hrzánem z Harasova. Stavbu navrhl architekt Antonio della Porta a byla dokončena 1675. V letech 1687-88 měl Jan Brokoff, otec známého sochaře Ferdinanda Maxmiliána Brokoffa, na Červeném hrádku sochařskou dílnu.
- **Údlice** – barokní špejchar
- **Vinařice** – kaplička P. Marie Pomocné

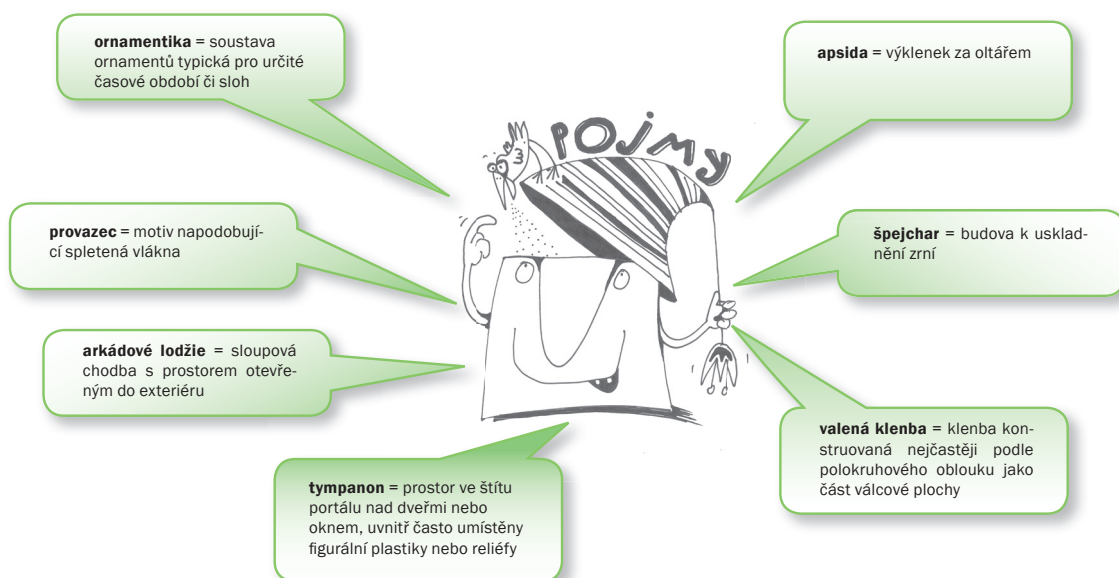
- **Vysočany** – Vysočany – kostel sv. Václava v letech 1728-39 postavil Ital Octaviano Broggio, pracující na stavbách oseckého kláštera, kterému tehdy Vysočany patřily

Klasicismus

V obecném významu znamená inspirační navazování na tzv. klasické umění, tj. umění antického Řecka a Říma. Vznikl ve Francii v 18. století. **Připomíná baroko, je však sušší, střízlivější, křivky půdorysů ustupují přímkám.**

Klasicistní památky na Chomutovsku

- **Hrušovany** – špejchar
- **Chomutov** – budova bývalé školy č. p. 104 na Husově náměstí (především tzv. portik = sloupová předsíň před hlavním vchodem do budovy) a budova Okresního soudu v Chomutově
- **Kundratice** – zaniklá obec; již zbořený klasicistní statek

2.1.18 ZACHRÁNĚNÉ PAMÁTKY

Klíčová hesla: Želina, kostel sv. Vavřince, smírčí kříž, Horní ves, Strupčice, Vrskaň, kostel sv. Václava, Výsluní

Mnoho památek na Chomutovsku bylo zničeno kvůli těžbě, stavbě elektráren či přehrad a i z důvodu vystěhování obyvatel po 2. světové válce. Vztah mezi krajinou a nově příchozími nebyl vždy ideální a ne všechny památky dostaly takovou péči, jakou by potřebovaly. Mezi nejznámější zachovalé památky Mostecka a Chomutovska patří kostel Nanebevzetí Panny Marie v Mostě nebo ahníkovský zámek. Tato kapitola ale představuje památky méně známé. Jistě i ve vašem okolí by se našla spousta dalších soch, obrazů nebo budov, které byly zachráněny před devastací.

Želina - Kostel sv. Vavřince

Želina se rozkládá na svahu nad Ohří, téměř na dohled od Kadaně, v nadmořské výšce 278 metrů. Nejstarší dochovanou částí želinského kostelíka je **půlkruhová románská apside** z kvádříkového zdiva, pocházející z první poloviny třináctého století. Písemně je želinský kostel **doložen až roku 1352**.

Želinský kostelík byl stavebně upravován roku 1484. Z jeho původního vybavení se dochovaly dvě pozdně gotické plastiky Ukřižovaného a Truchlící P. Marie z let 1516 až 1520 (dnes v Národní galerii v Praze) a tři oltáře, které dnes můžeme vidět v Okresním muzeu v Chomutově.

V roce 1960 vyhořel želinský kostel a o čtyři roky později odsouhlasila rada chomutovského okresního národního výboru jeho částečnou demolici, při které zůstala zachována románská apside. K demolici ale naštěstí nedošlo. Kostel se po několika desetiletích **dočkal opravy a tak jako před staletími i dnes tvoří dominantu jednoho z nejmalebnějších zákoutí v okolí Kadaně**.

Smírčí kříže

Na Chomutovsku jsou k dispozici údaje o smírčích křížích v mnoha obcích:

- **Horní Ves**
Pískovcový smírčí kříž, který je zasazen do terénu až po břevno. Po obou stranách kamene je text, který přeložený zní: „Tento pachatel dostal odplatu na chomutovském náměstí. Podle vyneseného milostivého rozsudku useknutím pravé ruky. Tento kámen byl postaven na toto místo na památku Andre ... Nechť mu Bůh dopřeje věčný k...“ Dnes stojí na východní straně parkoviště u vodárny.
- **V Kadani** v městském parku lze najít skupinu 7 přemístěných smírčích křížů. Jsou bez nápisu. Na třech jsou vidět symboly – šavle, meče a u třetího nelze určit, zda je to meč, či kříž.

- **Místo**
Převezený smírčí kříž ze zaniklé obce Ahníkov k hradu Hasištejn. Zde stojí u sloupkových božích muk na parkovišti.
- **Strupčice**
Kamenná stéla, někdy označovaná jako křížové kolo. Údajně na památku nevěsty, která zahynula pod vozem. Kříž je ze zaniklé obce Vrchnice.
- **Vrskmaň**
Do této obce byly převezeny tři smírčí kříže ze zaniklé obce Kyjice, u čtvrtého není původ znám.

oltář sv. Václava s obrazem A. Lhoty, boční oltáře sv. Josefa a Navštívení Marie namaloval A. Weidlich a boční oltáře sv. Michala a Početí Marie byly od J. Helliga. Dále zde byly nové varhany od varhanáře Predigera z Lichtenbergu, které byly považovány za mistrovské dílo. Zařízení doplňovalo 36 lavic v šesti odděleních. Ve své věži se kostel mohl pochlubit třemi zvony, které ulil pražský zvonař Karel Bellman.

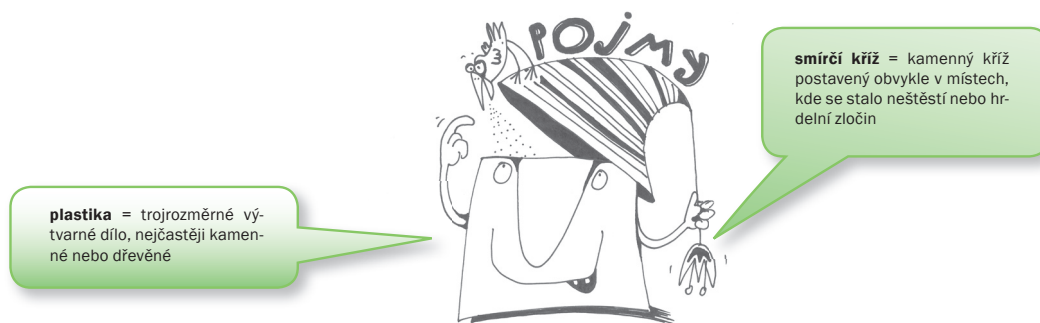
V roce 1959 se konala v kostele poslední svatba a křtiny. Poté byl kostel uzavřen a začal lákat zloděje a vandaly. Některý inventář byl přestěhován do Přísečnice, zbytek byl zničen. Varhany byly shozeny z kůru do lodě kostela. V roce 1981 vypukl ve věži kostela požár, který zcela zničil střechu a věž kostela. Zub času, nepříznivé povětrnostní podmínky a neustálé ničení od vandalů zapříčinilo rychlé chátrání této dříve tak krásné stavby.

Kostel sv. Václava ve Výsluní

Tento kostel přitahoval pozornost lidí svou **výstavností, velikostí i svým nápadným umístěním přímo nad svahem Krušných hor**, takže byl viditelný i zdalekého podhůří. Snad i proto vznikla pověst o tom, že kostel byl v obci postaven omylem a měl stát původně v Sonnenbergu ve Vorarlbergu. Dějiny kostela však tuto pověst vyvracejí. K výstavbě došlo v letech 1851 – 57. Podle plánu architekta Řivnáče kostel postavil A. Wild z Prahy v **pseudorománském slohu**.

V roce 1997 byla založena nadace s názvem Kostel sv. Václava, která si dala za cíl sehnat dostatek finančních prostředků a tuto krásnou stavbu zachránit. **Kostel byl v roce 1998 prohlášen za kulturní památku ČR**. V roce 1999 byla díky nadaci zahájena I. etapa oprav kostela, zajištění statiky klenby nad hlavní lodí. V roce 2000 byla zahájena II. etapa oprav kostela, a to rekonstrukce krovu a věže kostela. Nadace stále shromažďuje finance a rekonstrukce kostela pokračuje.

Kostelní loď byla dlouhá 35 m a široká 20 m, presbytář měřil 10 x 10 m. Vybavení tvořilo 5 oltářů – hlavní

2.1.19 ZÁMECKÝ PARK KLÁŠTEREC NAD OHŘÍ

Klíčová hesla: barokní zahrada, letohrádek, Jan Brokoff

Původní barokní zahrada charakteristická symetrickou úpravou prostoru před zámkem a salou terrenou (raně barokní jednopatrový letohrádek s terasou a arkádovou chodbou) z let 1685 – 1687 od Rossi de Lucca byla přetvořena v rozsáhlý zámecký park Michaellem Osvaldem Thunem ve 2. polovině 17. století po rozsáhlém požáru zámku.

Nový park byl budován podle estetických názorů zdůrazňující krásy volné přírody. Byl zbourán zchátralý letohrádek a část loggie, část soch a kašna byly přemístěny do města. Park byl postupně rozšířen směrem k lázním Kyselka o bývalou oboru, předzámčí a zelinářskou zahradu u Ohře. **V roce 1856 zámek i s přílehlými budovami, mlýnem a pivovarem znovu vyhořel.** Osvald Thun (1849 – 1913) nechal strhnout všechny panské stavby a vykoupil i soukromé domky, aby tak zvětšil zámecký park o zákoutí kolem řeky. Budováním anglického parku o rozloze asi 8,5 ha byl v 70. letech 19. století pověřen klášterský vrchní zahradník **Čeněk Stibal**. Projekt vypracoval Josef Osvald Thun, který byl ve své době uznávaný dendrolog. Součástí anglického parku je i renovovaná barokní stavba saly tereny naproti zámku, kde se v letních měsících konají odpolední koncerty. Vzhled této stavby dotvářejí sochy a plastiky vynikajícího barokního sochaře německého původu **Jana Brokoffa** ze 17. století.

Ve druhé polovině 19. století se původní střeoevropské dřeviny začínají doplňovat exotickými druhy a názvy dřevin jsou uvedeny na porcelánových tabulkách, které byly po roce 1945 bohužel odstraněny. Dnes jsou některé stromy opět označeny. Po druhé světové válce se park neudržoval. S pečlivou údržbou se opět začalo až v 60. letech minulého století. **Dnešní park má rozlohu téměř 10 ha a nachází se zde přes 220 druhů stromů z celého světa.**

Z jehličnatých dřevin zde můžeme vidět například pamodřín Kaempferův, pocházející z Číny, tisovec dvouřadý, původem ze Severní Ameriky (u nás rostl ve třetí-

horách v oblasti hnědouhelných pralesů, což dokládají nalezené otisky), smrk dvoubarvý, smrk černý, borovici limbu, cypřišek nutkajský, zerav japonský a tis červený, který je chráněným druhem.

Budova zámku v Klášterci nad Ohří
(zdroj: Mgr. P. Boháčková)

Ze vzácnějších listnatých stromů zde roste bříza Maximovičova s obrovskými listy, která pochází z východní Asie, dub uherský, dub velkokvětý, jerlín japonský a další. V parku roste i vzácný „Strom štěstí“ pocházející z východní Asie, ze starobylého japonského rodu stromů Gingko. Do dnešních dob se zachoval jediný druh této dřeviny s názvem jinan dvoulaločný (Gingko biloba). Jeho listy vznikly srůstem jehličí v plochu a tvoří zajímavý vývojový druh na rozhraní dřevin jehličnatých a listnatých. Během procházky parkem se můžete seznámit s mnoha zajímavými, krásnými a vzácnými druhy dřevin.

loggie = zastropený prostor v budově otevřený navenek do exteriéru a oddělený jen sloupy, arkádami nebo zábradlím

2.1.20 ZÁMEK KLÁŠTEREC NAD OHŘÍ

Klíčová hesla: Klášterec nad Ohří, klášter, benediktini, Thunové, sala terrena, zámek

Zámek Klášterec, vystavěný na ostrohu řeky Ohře při úpatí Krušných hor, patří k nejvýznamnějším historickým sídlům severozápadních Čech. Název zámku i města je staročeským označením malého kláštera, který v místech dnešního města založili kolem roku 1250 benediktini z nedalekých Postoloprť. Klášterní zboží však již kolem roku 1277 přešlo do vlastnictví královské komory. Novými vlastníky se záhy stali páni ze Šumburku, kteří jej spravovali do roku 1449. Poté byl Klášterec krátce v držení Viléma z Liburgu, až jej v roce 1453 zakoupil rod rytířů z Fictumu, v jejichž majetku byl rovněž nedaleký hrad Šumburk-Šumná. Roku 1514 Volf Dětřich Fictum založil v místě dnešního zámku nové rodové sídlo, dále rozšířené za držení jeho synů.

Podoba kláštereckého zámku

Tvořily ho zprvu dvě kamenné věžovité stavby spojené hradbou. Roku 1546 byl poškozen. Kolem roku 1574 byl rozšířen Lvem z Fictumu na panský dům a na vnějších fasádách ozdoben sgrafitovou rustikou. Hranolová věž z roku 1590 s renesančními klenbami v přízemí spolu s přilehlým křídlem, zbudované Kryštofem Fictumem, byla později vtělena do **barokní novostavby**, jejímiž stavebníky byli již Thunové – rakouská šlechta, která přišla do Čech po Bílé hoře. Kryštof Šimon Thun koupil konfiskované panství v roce 1623, když Kryštof Fictum jako účastník stavovského povstání emigroval do Sask. Kryštof Šimon záhy získal v severozápadních Čechách rozsáhlý majetek a roku 1629 byl za věrné služby císaři povýšen Ferdinandem II. do stavu říšských hrabat s titulem Hohensteinu. **Thunové sídlili v Klášterci až do roku 1945.**

Tři století v držení rodu Thunů

Po třicetileté válce, během níž byl zámek dvakrát vypálen Švédy (v letech 1639 a 1646), zahájili Thunové v roce 1653 jeho obnovu. Michal Oswald Thun svěřil přestavbu svého sídla v roce 1666 italskému architektu **Carlu Luragu a staviteli Rossimu de Lukovi**, který dal staré renesanční architektuře **raně barokní podobu**. Kolem čtyřkřídlého jednopatrového zámku s obdélným nádvořím byla založena barokní zahrada se salou terrenou a sochařskou výzdobou Jana Brokoffa (otec slavného Ferdinanda Maxmiliána Brokoffa). Do dnešní doby se zachovala pouze sala terrena.

Před budovou zámku se nachází zámecká kašna, zdobená sochou Tritóna od **J. Brokoffa** z roku 1686. Z roku 1749 pochází údaj, že zámek byl tehdy zřídka obývaný vrchností a sloužil jako pivovar. Další úpravy zámku proběhly po požáru roku 1784. V tomto roce byly úpravy interiérů svěřeny staviteli Augustovi Grueberovi. **Poslední radikální přestavba byla zahájena v roce 1868 opět po ničivém požáru.** Na starost ji dostal architekt Václav Haganauer, dokončena byla v roce 1860 a dala stavbě romantický vzhled. V tomto období byl majitelem zámku Josef Matyáš (1794-

1868) významný představitel českého veřejného života, tajný rada, dědičný člen panské sněmovny a člen Královské české společnosti nauk.

Po roce 1918 byly realizovány již jen menší stavební zásahy, kdy byl zazděn původní vjezd do areálu a vybourán nový v jižní části stejného křídla a byla zvýšena terasa z roku 1817. Teprve po smrti Oswalda III. Thuna roku 1942 se uzavřelo více jak třísetleté období, kdy byl zámek Klášterec nad Ohří v kontinuálním vlastnictví předního evropského rodu Thun-Hohensteinů.

Zámek po 2. světové válce

Po druhé světové válce zámek přešel do majetku státu a v letech 1950-1952 byly zrestaurovány cenné renesanční interiéry. V těchto letech se také zrodila idea instalovat v zámku expozici českého porcelánu ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, jež připomíná jak založení Klášterce v nejvýznamnější oblasti české porcelánové industrie, tak také existenci klášterecké porcelánky, druhé nejstarší v Čechách, která dodnes patří k našim nejdůležitějším producentům porcelánu. Hlavní část expozice je umístěna v prvním patře, kde je ve dvaceti pokojích tzv. piana nobile (reprezentativního patra) v kontextu slohového mobiliáře instalován vývoj českého porcelánu od jeho počátku v roce 1792 až po moderní produkci z 20. století.

Sala terrena

Nevelkou patrovou stavbu s postranní arkádovou chodbou a předstupující terasou postavil italský architekt Rossi de Luca. Vstup tvoří v přízemí trojice arkád, v patře nad nimi členění fasádu široce otevřené niky mezi dvojicemi pilastrů. Střední část korunní římsy s Brokoffovými bustami Turků je lehce prohnutá. Také na balustrádě lemující terasu i na prostranství před ní stojí sochy od Jana Brokoffa z let 1685 – 1687. V interiéru je dnes lapidárium, kde byly umístěny plastiky J. Brokoffa, V. Prachnera a další.

Thunská hrobka

Součástí areálu je i farní **kostel Nejsvětější Trojice**, který začal stavět Michael Oswald v roce 1665 podle tehdy vypracovaných plánů italského architekta Carlo Luraga. Současně s kostelem byla budována raně barokní krypta, situována pod kněžištěm, bezprostředně pod jeho hlavním oltářem. Do této hrobky byl jako první pohřben stavitel kostela Michael Oswald v roce 1694.

Významní vlastníci zámku Klášterec: Fictumové

Pocházeli z Durynska a jejich jméno Fictum je odvozeno z latinského vicedomus, protože zastávali v saských knížecích službách úřad dvorních maršálků. Do Čech přišli v polovině 15. století a větev, která se tu počestila a zdomácněla, měla v erbu ve zlatém štítu černý kámen, jenž nese na sobě pravděpodobně tři červená jablka.

Nejvýznamnější osobností rodu byl Kryštof, který vlastnil v Krušnohoří velký majetek, postavil např. v Klášteřci zámek a který se stal v předvečer stavovského povstání jedním z direktorů. Byl rovněž spoluautorem druhé Apologie českých stavů odbojných, která zdůvodňovala nezadatelné právo stavů na volbu krále a odmítala Ferdinanda II. V roce 1620 pro zdravotní problémy umírá a je posmrtně Ferdinandem II. zbaven majetku.

apologie = obhajoba, obranná řeč

balustráda = ozdobné zábradlí

sala terenna = raně barokní jednopatrový letohrádek s terasou a arkádovou chodbou

rustika = zdívo z velkých neopracovaných kvádrů

Významní vlastníci zámku Klášterec: Thunové

Pocházejí z jižního Tyrolska a patří k nejstarším hraběcím rodům v říšských zemích. Jejich původ se klade do 11. století a člení se na několik větví. Do českých zemí přichází **ve službách Habsburků za českého stavovského povstání Kryštof Šimon**, který byl pak za své služby císařem Ferdinandem II. odměněn nejen možností nakoupit levně zkonfiskované statky, ale i novým hraběcím titulem z **Thunu a Hohensteinu**.

Kryštof Šimon jakožto člen **maltézského řádu** neměl vlastní potomky, avšak vymohl si na papeži zvláštní povolení, že může odkázat svůj velký majetek bratru Janu Cyprianovi. Thunové většinou patřili k předním představitelům české státoprávní šlechty, mnozí působili v 19. století ve vysokých státních službách.

2.1.21 ZÁMEK KRÁSNÝ DVŮR

Klíčová hesla: Krásný Dvůr, zámek, Černínové, Goethe

V Podkrušnohoří, nedaleko města Podbořany, leží obec Krásný Dvůr. Na jejím okraji se nachází stejnojmenný zámek Krásný Dvůr. Nejstarší dochovaná zmínka o Krásném Dvoře pochází z roku 1295, kdy se s panstvím zmiňují dvě tvrze, dva mlýny, vesnice a je připomínán majitel Vilém z Krásného Dvora. Další z majitelů Václav Pětipeský z Chýše začal v místech dnešního zámku budovat tzv. Horní tvrz, tuto stavbu však nikdy nedokončil, neboť byl roku 1547 popraven jako jeden z hlavních viníků stavovského odboje proti Ferdinandu I. Ve stavbě pokračoval až další z majitelů, Jan ml. Maškovský z Kolovrat, který tvrz přestavěl na renesanční vilu. Tato vila a její vnitřní rozdělení tvoří základní konstrukci v dnešní hlavní zámecké budově.

Rod Černínů na Krásném Dvoře

Největší mírou se do historie Krásného Dvora zapsal **šlechtický rod Černínů**, kteří zakoupili panství v roce 1649. Objekt tou dobou upadal, vila sloužila jako sýpka a skladiště hospodářských potřeb. František Josef Černín se proto rozhodl k **rozsáhlé přestavbě renesanční vily na honosnou barokní zámeckou residenci**. F. J. Černín pověřil pražského barokního architekta Františka

ka Maxmiliána Kaňku vypracováním plánů přestavby vily. Hlavní přestavba proběhla v letech 1720-1724. Přestavbu prováděli vesměs místní řemeslníci, dělníci a poddaní, taktéž většina stavebního materiálu pocházela z nedalekého okolí (např. kámen a cihly z Kryr, dřevo z okolí zámku a z Petrohradu, vápno z Tuchořic, šindel z Milčevse). K zámku již v té době náležel rozsáhlý park. Koncem 18. století byly provedeny drobné stavební úpravy budov zámku (zřízena zámecká kaple, postavena dvě dvouramenná schodiště v nádvoří a na

severní zahradě a současně byly zazděny přízemní arkády, rozšířen hlavní sál, proražena nová řada oken, změněno několik pokojů).

Zámecký park

Následovaly i rozsáhlé zásahy do okolí. Jan Rudolf Černín se rozhodl přeměnit k zámku přiléhající obor o rozloze 100 ha v unikátní anglický park, a tím stávající zámecký park rozšířit a obohatit. Při rozšíření parku vycházel z koncepce anglické zahrady, ovlivněné myšlenkami romantismu. Zřizování parku se opíralo o původní rozložení starých stromů, podle nichž se prováděla výsadba nových dřevin a křovin. **Roste zde řada prastarých dubů, buků, lip, jírovců, platanů, javorů a olší. Nejznámější je tzv. Goethův dub** (dnes již torzo), jehož věk se odhaduje na 1000 let, obvod kmenu měří 9,25 m a patří mezi nejstarší stromy v Čechách.

Krásu velikanů umocňují **partie keřových porostů** – keře jasmínu, šeříku, pámelníku. Práce na úpravě parku trvaly 10 let a vyžádaly si značné finanční náklady. Park je oživen řadou romantických staveb, pavilonů, rozhleden a soustavou rybníků a kanálů. Najdeme zde dominantu parku – novogotický templ s vyhlídkovou věží, osmiboký Čínský pavilon, Panův pavilon, Gloriet, Goethův pavilon, obelisk vysoký 26 metrů, Červenou myslivnu, Ptačí voliér, v Poustevníkově roklí se nachází hrobka a podzemní chodba. Zahradník Födisch vytvořil na Leskovském potoce důmyslný vodní systém napájející pět rybníků a umělý vodopád. Zámecký park má velmi rozmanitě členěný terén, člověk se zde setká s roklemi, úžlabinami, lužními partiemi i suchými rovinami. Za zmínku stojí také tzv. francouzská zahrada, umístěná za východní částí zámku. V zahradě nalezneme vodní nádrž a travnaté plochy, které zdobí velké tis a menší buxusy.

Architektura Krásného Dvora

Současná podoba zámku a parku je z konce 18. století. Zámek Krásný Dvůr **hostil řadu významných osobností**, např. J. W. Goetha, básníka Theodora Körnera,

kněžnu Zaháňskou s knížetem Metternichem a také národního buditele Josefa Dobrovského.

Rod Černínů z Chudenic příležitostně obýval zámek Krásný Dvůr až do II. světové války. Za okupace využívaly zámek nacistické úřady a chvíli sloužil také jako rekreační středisko Joachima von Ribbentropa. V květnu 1945 byl tehdejší německý válečný lazaret na zámku vystřídán štábem sovětských vojsk a zámek se stal státním majetkem. Zámek užívala řada organizací (byla zde například lesní správa, státní statek, školní družina, vlastivědné museum apod.). Až v padesátých letech 20. století byl zámek zpřístupněn veřejnosti. Od roku 1967 byl státní zámek převeden do správy města Louny.

Zámek Krásný Dvůr nese **výrazný vliv francouzského stavitelství**, tvoří komplex barokních budov na obdélníkové ploše zhruba 105 x 60 m. Vlastní zámek má tři křídla, hlavní dvoupatrová budova s mansardovou střechou je spojovacími krčky propojena s patrovými postranními křídly, které dále směrem k jihu přecházejí v nízké hospodářské budovy. Celý areál s velkým dvorem uzavírá brána s mřížovými vraty. K severnímu a východnímu průčelí zámku přiléhají barokní zahrady s jízdárnou a oranžérií.

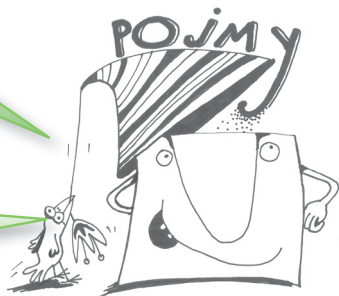
Interiéry zámku

Zámecké interiéry, upravené na konci 18. století, jsou zařízeny historickým nábytkem s mnoha vzácnými kusy, původními kamny klasicistních tvarů. V interiérech barokního zámku se dochovala zajímavá kolekce holičské fajánse, sbírka 42 obrazů psích portrétů od Petra Václava Bergera. Na zámku si lze prohlédnout velmi cenná malířská díla českých a evropských malířů (např. Petr Brandl, Ludvík Kohl, Karel Škréta, Kristian Brand a další), dále pak množství grafik, porcelán, sklo, hodiny, knihovnu.

V současné době je v zámku pro návštěvníky zpřístupněno 18 místností a chodbová galerie. Zámek a park v Krásném Dvoře se zalíbil i filmařům, natočily se zde filmy jako Konec starých časů, Jak básníkům chutná život, To horké léto v Marienbau a několik pohádek.

arkáda = řada oblouků oddělených pilířů

oranžérie = skleník určený k pěstování citrusů

fajáns = jemná keramika s bílou polevou a průsvitnou glazurou, připomíná porcelán

buxus = stálezelený keř nebo stromek

2.2 Člověk a společnost

2.2.1 CIRKUS KLUDSKÝ

Klíčová hesla: Karel Kludský, cirkus

„Rod Kludských byl mnohokrát a po několik století sražen k zemi nepřízní osudu, vždy se ale znovu postavil na nohy. Důvod byl prostý: horoucí a statečné srdce, láska k cirkusovému umění a ke zvířatům, která je neopouštěla ani v těch nejsvízelnějších a nejtragičtějších chvílích. Většina Kludských zasvětila svůj život akrobacii, klauniádě, zvířecí drezuře. Dali přednost životu kočovnému, spjatému se šapitó, s manéží, maríngotkami a zvěřincem.“

(D. Kludská)

S městem Jirkov je spojováno především jméno **Karla Kludského**, jehož otec (také Karel) zde v roce 1920 koupil vilu s přilehlými pozemky, které dlouhá léta sloužily jako zimoviště zvířat. Nacvičovala se zde i mnohá slavná cirkusová vystoupení.

O Kludských je první zmínka **na konci 18. století**, rod během dalšího století pobýval v Pošumaví a na Plzeňsku. Za přímého zakladatele cirkusu je považován Antonín Kludský (Karlův dědeček), loutkař, majitel kolotoče a menažerie. Antonín Kludský se svou ženou Marií měli 20 synů a většina z nich se živila u cirkusu. Prvorozeného syna Antonína roztrhal při vystoupení o jeho svatebním dnu lev, a to před očima nevěsty. Nebyl z rodiny první, před ním touto hroznou smrtí zahynuli dva z jeho bratrů. Po otci Antonínovi, zlomeném smrtí už třetího syna, převzal menažerii jeho syn Karel, který původně studoval teologii. Začátky slavného cirkusu jsou spojovány s jeho jménem. Denně byla dvě představení, v sobotu nejméně čtyři a v neděli i deset. Se svou ženou Terezií měl 3 syny: Karla, Jindřicha (padl v 1. světové válce) a Rudolfa.

Cirkus Kludský slavil úspěch nejen doma, ale i v mnoha evropských zemích: v Itálii, Jugoslávii, Rakousku, Rumunsku, Polsku. V roce 1929 měl cirkus už 700 zvířat a třímanéžový stan, k přepravě bylo potřeba 200 vagonů.

Při vrcholném vystoupení Karla se slony se divákům tajil dech. „*Publikum bylo jako u vytržení, když cirkusové vystoupení probíhalo ve třech manéžích najed-*

nou. V jedné Karel předváděl devět ledních medvědů a koně. Vrcholem byla závěrečná jízda medvěda na sedle koně. V druhé manéži pracovalo osm ledních medvědů s italským krotitelem, stavěli pyramidy, jedni seděli na kolotoči, druzí je tlačili, jiní tancovali na válkách. Všechno to vypadalo jako hra, ale za tím vším byla neskutečná mravenčí píle. Ve třetí manéži proháňel Rudy třináct lvů, kteří stavěli pyramidy, chodili po provaze, proskakovali hořícími kruhy a jezdili na kouli.“
Největším číslem Karlova života bylo 24 cvičících slonů, kteří na závěr vytvořili pyramidu.

Cirkus zažil i velmi těžká období. Zvířata trpěla nemocí, našli se traviči, kteří jim podali jed. Nejhorší bylo období války a hospodářské krize. Zvířata hladověla, umírala nebo byla porážena na maso. „*Aby zachránili nejlepší čísla se šelmami, museli zabít koně...*“

V italském Turíně se při karnevalovém reji vydělili sloni a způsobili paniku a velké škody. Město prý vypadalo jako po zemětřesení. K. Kludský starší se vzdal cirkusu ve prospěch svých synů. V Itálii také cirkus odmítl hrát pro fašistické gardisty a bratři Kludští byli obviněni ze špionáže. Nakonec směli vystoupit jen pro obyčejné Italy a měli obrovský úspěch. V zimě roku 1929, na cestě do Neapole, zemřela za krutých mrazů skupina lvů, která byla v Jirkově pečlivě vycvičena. Jinou zimu zemřelo na zápal plic 200 zvířat.

V roce 1934 se cirkus ve Vídni dostal do středu občanské války a musel být rozpuštěn. Artisté se rozprchlí a zvířata skončila v jiných cirkusech. Domů do Jirkova

se bratři Karel a Rudolf vrátili jen s párem oblíbených lvů a s ředitelskou maringotkou. V roce 1943 se Rudolf odstěhoval do Vídně, chtěl obnovit slávu cirkusu. Při leteckém náletu zde přišel o veškerý majetek. Na konci 2. světové války uhynuli Karlovi oblíbení lvi, pro radost si vycvičil skupinu psů. Nikdy se nesmířil s tím, že u cirkusu skončil. I ze své vily se s manželkou Alžbětou musel vystěhovat. Žil v cirkusové maringotce, postavené na dvoře přiděleného domu ve Vinařicích. Ta jediná mu zůstala z bývalé slávy. Ve své době byla srovnatelná s železničním vagonem prezidenta Masaryka. Měla pět místností s přepychovou ložnicí a přijímacím salonkem, kde stálo červené ředitelské křeslo. Velký ředitel cirkusu prožíval poslední roky svého života ve velmi skromných podmínkách.

„Doba starých cirkusů je pryč. Cirkusy zůstanou, jenom se promění. Lidé budou dál obdivovat zvířata, ale

v jejich přirozené kráse. Zapomenou na umění drezury. Ale cirkusy nezhynou. Dávaly lidem ideál člověka, který přemáhá nebezpečí, překážky a strach. Cirkus bude s touhle myšlenkou žít dál. Snad jen bude dávat přednost artistům, ale ideál člověka, který překonává gravitaci a zákony rovnováhy, zůstane, protože právě on dělá cirkus cirkusem. Ale nemělo by se na staré cirkusy zapomínat - jako by se nemělo zapomínat na nic, co někdy dalo lidem trochu radosti a třeba i síly.“

(K. Kludský)

Karel a jeho manželka děti neměli. V široké rodině Kludských se našlo několik špičkových cirkusáků, kteří v tradici rodiny pokračovali. Sláva cirkusu Kludský se prý promítla i do románu E. Basse Cirkus Humberto, který byl také natočen jako televizní seriál.

menažérie = pojízdny zvěřinec

2.2.2 JIRKOV ZPÍVAJÍCÍ

Klíčová hesla: Jaroslav Cyrus, pěvecké sbory, hudební skupiny

Jirkov je znám ve světě hudebníků jako město sborových zpěváků. Prvním sbormistrem byl Jaroslav Cyrus.

Jaroslav Cyrus – zakladatel sborového zpívání v Jirkově

Jaroslav Cyrus se narodil v Kluku u Poděbrad, mládí prožil v Podkarpatské Rusi. Od roku 1942 působil na různých školách v Čechách. V květnu roku 1945 nastoupil v Jirkově ve škole v Chomutovské ulici. V září r. 1946 založil Jirkovský dětský sbor (JDS).

Jaroslav Cyrus spolupracoval s významnými hudebními skladateli (Jan Hanuš, Petr Eben, Zdeněk Lukáš a další). Podílel se také organizačně i umělecky na pořádání Jirkovské soutěže dětské sborové tvorby. V průběhu 20ti let jejího trvání vznikly a byly oceněny vynikající skladby pro dětské sbory, z nichž většina je dodnes zpívána. Jirkov se v té době stal městem setkávání dětských pěveckých sborů z celé republiky

s hudebními skladateli. Dne 2. března 1985 předal J. Cyrus JDS Petru Ježilovi. Věnoval se pak intenzivně vedení Ženského komorního sboru. K 70. narozeninám v roce 1991 získal čestné občanství města Jirkova a o dva roky později zlatý odznak s granáty od hlavního výboru Unie českých pěveckých sborů.

J. Cyrus byl v roce 1968 oceněn titulem „vzorný učitel“.

Čestný občan Jirkova, bývalý učitel, ředitel a zakladatel sborového zpěvu v Jirkově zemřel 23. 12. 2009. J. Cyrus dlouhodobě kultivoval zástupy jirkovských dětí a jejich prostřednictvím vydobyl slávu městu Jirkovu.

Pěvecké sbory

Jirkovský dětský sbor

Jirkovský dětský sbor (JDS) založil v roce 1946 Jaroslav Cyrus. Je to dodnes nejznámější hudební těleso v Jirkově. Sbor měl znamenitého patrona - hudebního skladatele Jana Hanuše, který sboru věnoval řadu svých skladeb. Na klavír sbor doprovázel pan Frdriřch, paní Dolanská, paní Eva Mayerová, paní Marie Pavlíková-Hánová, nakonec paní Hana Malá. Svého vrcholu sbor dosáhl v roce 1961. Postupně zvítězil ve všech nižších soutěžích, nakonec získal 3. místo ve své kategorii v celostátní soutěži pěveckých sborů. Se sborem spolupracovala hlasová poradkyně paní Jarmila Vrchoťová-Pátová. Sbor koncertoval po celé republice, ale i v zahraničí (NDR, Maďarsko, SSSR aj.).

V roce 1982 sbor převzal Petr Ježil. Pod jeho vedením získal také několik významných ocenění. V roce 1992 a 1994 získal sbor 1. cenu Cum laude na mezinárodní soutěži v belgickém Neerpeltu. Také pod vedením Petra Ježila zpíval v zahraničí (Holandsko, SRN, Řím, Vatikán, ...). Několikrát se zúčastnil adventního zpívání v rámci Euroregionu Krušnohoří. Společně s dětskými sbory Korálek Most, Kvítek Louny, Strunky Litvínov-Janov natočil CD „Tak zpívá Krušnohoří“. Dne 9. 9. 2002 byl JDS rozpuštěn.

Jaroslav Cyrus se nechtěl se zánikem JDS smířit, snažil se ho znovu vzkřísit. To se mu ještě na několik let podařilo. V roce 2004 předal sbor Ladě Bečkové. Spolupracovala s paní Magdou Martincovou. Na posledním koncertě k 60. výročí vzniku JDS zpívalo pouze 16 dětí.

Dne 14. 9. 2006 zanikl JDS oficiálně, zbyla jen bohatá historie.

Jiříčky

Dětský pěvecký sbor Jiříčky založila v roce 1967 na ZŠ Budovatelů v Jirkově Marie Hánová jako přípravný sbor JDS. Do roku 1980 přešlo do JDS kolem 120 dětí. Od té doby sbor působil jako samostatné těleso.

Největším úspěchem Jiříček byl zisk nejvyššího ocenění v krajském kole soutěže Písně přátelství v Libochovicích v roce 1967, v roce 1980 získání absolutního vítězství soutěže Písně přátelství v Ústí nad Labem.

Jiříčky pravidelně pořádaly své koncerty, na kterých vystupovaly se svými hosty (Smíšený sbor PF UJEP Ústí nad Labem, Chorea academica Ústí nad Labem, smíšený sbor Ventilky, dětské sbory Slavíček z Jirkova, Hlásek z Chomutova, Klubíčko z Kadaně a další). Jiříčky vystupovaly i v zahraničí (NDR). Kromě mnoha písní v mateřském jazyce zpívaly Jiříčky i ázerbajdžánsky, německy, anglicky, slovensky, slovinsky, polsky a písně z Afriky. Sbormistryně Marie Hánová spolupracovala s mnoha významnými skladateli a hudebníky (mj. Petr

Eben, Zdeněk Lukáš, Jan Hanuš, Josef Říha, František Gause, Tomáš Fiala, Čestmír Stašek, Petr Ježil, básník Václav Fischer věnoval Jiříčkám verše).

Jiříčky dirigovali i další sbormistři: Jiřina Frantová, Luboš Hána, Šárka Křelinová, Eva Steinbachová. Po odchodu M. Hánové do důchodu pokračovaly Jiříčky na ZUŠ v Jirkově. V červnu roku 2004 uspořádaly slavnostní výměnný koncert s pěveckým sborem Klubíčko v Kadani. Tímto koncertem byla činnost Jiříček po 37 letech ukončena. Za tuto dobu prošlo sborem víc jak 700 dětí.

Slavíček

Dětský pěvecký sbor Slavíček založila paní učitelka Eva Steinbachová na tehdy nově otevřené ZŠ Krušnohorská v Jirkově. Sbor vystupuje na akcích školy, města, zúčastňuje se regionálních soutěží. Velmi úspěšné byly koncertní zájezdy do Plzně, Havířova, Brand-Erbisdorfu, Prahy. Největším úspěchem Slavíčku je umístění ve stříbrném pásmu na Mezinárodní soutěži vánoční a adventní hudby v Praze. Na klavír sbor doprovází Hana Malá, občas i Marie Hánová. Spolu s chomutovským sborem Hlásek navázal přátelství s dětským pěveckým sborem ve slovinském městě Vojniku. Vzniklo tak pevné přátelství mezi dětmi, učiteli i rodiči ze všech tří měst.

Sedmikrásky

Dětský pěvecký sbor Sedmikrásky založila v roce 1995 paní učitelka Jana Bělochová společně se svojí sestrou Evou Steinbachovou na ZŠ Studentská v Jirkově.

Sbor vystupuje na akcích školy, města, zúčastňuje se regionálních přehlídek, je pravidelným účastníkem přehlídky „Jirkovská srdíčka“. Více než pět let se sborem pracuje paní učitelka Andrea Fricová. Doprovází sbor na kytaru a nacvičuje nové skladby.

Ženský komorní sbor Jirkov

V roce 1971 vznikl Dívčí komorní sbor z bývalých členek Jirkovského dětského sboru pod vedením Jaroslava Cyruse. Postupně sbor prošel různými krizemi. V roce 1987 byl sbor doplněn a přejmenován na ženský. Sbor uspořádal spoustu koncertních zájezdů. Zúčastňuje se republikových i mezinárodních soutěží a dosahuje v nich pěkných výsledků. Vysokou úroveň si udržuje sbor i poté, kdy jeho vedení převzala Šárka Navarová. V současné době působí jako druhá sbormistryně a hlasová poradkyně Magda Martincová. Sbor není úzce zaměřen, jeho repertoár je pestrý.

Vox cantabile

V roce 1997 vzniklo pěvecké sdružení Vox cantabile z původního Anonymního sdružení. Vedení se ujala

MUDr. Sylvie Palkosková. Repertoár sboru se zúžil na renesanční a barokní hudbu a tvorbu českých autorů (Lukáš, Eben, Tučapský). Členové se snaží získat kontakty i v zahraničí, vystupují na různých mezinárodních soutěžích (Linec, Neapol, Brémy aj.). V roce 1998 se stal absolutním vítězem 3. Mezinárodního festivalu „Jaro se otvírá“ v Plzni. Největším úspěchem sboru byl zisk stříbrné medaile v kategorii chrámové hudby na 1. sborové olympiádě Linz 2000 v Rakousku a na 3. olympiádě v Brémách 2004.

Desetičlenný sbor je schopný zpívat i šestihlasně, patří mezi vynikající reprezentanty města Jirkova.

Ventilky

Smíšený pěvecký sbor Ventilky založil v roce 1999 Luboš Hána. Sbor působí při ZUŠ v Jirkově, počet členů se ustálil na 20. Ventilky získaly mnoho významných ocenění ve sborových soutěžích. Sbor navázal různé kontakty, spolupracuje např. se sborem Chorea academica UJEP Ústí nad Labem, Nona PF Ústí nad Labem, Pěveckým sdružením učitelů v Litoměřicích aj. Luboš Hána sbor diriguje, doprovází na klavír, kytaru, elektronické varhany a řadu skladeb pro sbor upravuje. Repertoár Ventilek tvoří skladby klasické hudby, současné populární písně, jazz, swingové skladby i spirituály. Jako druhý dirigent působí v současné době i Marie Hánová.

Šárka Vaňková

Zpěvačka a herečka Šárka Vaňková byla žákyní ZŠ Krušnohorská v Jirkově, na této škole získávala své první pěvecké zkušenosti v pěveckém sboru Slaviček. Důkladnější pěveckou průpravu získala u mosteckého učitele hudby Richarda Řeřichy, později u Lídy Nopové, profesorky konzervatoře v Praze. V roce 2003 zazářila na celorepublikové soutěži Zlínalent. V roce 2004 se umístila na 2. místě v televizní soutěži Česko hledá superstar. Natočila debutové album „Věřím náhodám“, vystupuje v muzikálech.

Hudební skupiny

Bezejmenní

Skupina Bezejmenní vznikla v roce 2000, založila ji Ivetta Medunová spolu se svým manželem. Skupinu navštěvovaly děti od 9 do 14 let. Nacvičovaly především skladby folkové hudby. V roce 2002 natočila skupina své první CD „První pokus“. V dalších letech skupina vystupovala především s vlastními písničkami a připravila druhé CD. Na dětské Portě v Děčíně získali členové 2. místo a postup do finále v Praze. Skupina postupně přešla na jiný žánr, přejmenovala se na **NaVoko**. V současné době hraje vlastní folk-rockovou tvorbu.

Zlej sen

Vokálně instrumentální skupinu Zlej sen založil kolem roku 1991 Vladimír Kinský. V lednu 1992 se skupina umístila na 1. místě dětské Porty v Praze, v roce 1997 obsadila 1. místo celorepublikové soutěže Brána 97. Další velký úspěch si přivezla z folkového Kvítku na Kopništi. Skupina si skládá i své vlastní skladby.

IZZY

Skupina IZZY vznikla v roce 1998 pod názvem Hom-bres. Od počátku bylo její působení poměrně úspěšné. První úspěchy přinesl rockový festival ve Vodňanech a koncert pro motorkáře v Albrechticích u Protivína. V roce 2005 natočila skupina své první album, další CD „Blbej den“ vyšlo v roce 2007. Bylo mnohem povedenější. Skupina vystupuje hlavně pro motorkáře, pro které složila i hymnu. Přípravuje další CD „Česká trojka“.

Pell Mell

Skupina Pell Mell vznikla kolem roku 1991, jejími hlavními pilíři byli Pavel Torro Geci a Radek Čabras Červenka. Kapela natočila profilovou desku, pak se rozpadla. Později se opět dává dohromady, formuje svoji tvorbu do stylu crossover rocku, navazuje na předchozí úspěchy v regionu i mimo něj. Přínosem pro kapelu bylo navázání spolupráce s textařem Doky Vařečkou v roce 2005. V roce 2006 natočila kapela i první videoklip, který se vysílal v pořadu HydePark na TV Óčko. Druhý videoklip se jmenuje Dlaně. Kapela účinkuje po klubech ČR.

Bývalé hudební skupiny

Orion, Alcron, Rogers-klub, Experiment, Karkulka, Ri-valové, LastMinute aj.

Festivaly a přehlídky

Jirkovská srdíčka

Přehlídku dětských pěveckých sborů pořádá DPS Slaviček ve spolupráci s DDM Paraplíčko a městem Jirkov. Je to nesoutěžní setkání dětských sborů různé úrovně. 1. ročník se uskutečnil 13. 6. 1998 na zámku Červený hrádek. Na dva ročníky přehlídky složil skladatel Petr Ježil společné písně pro všechny účastníky (Zelený duben, Kdo chce vesel být).

Do Jirkova zavítaly sbory z celé republiky – z Třebíče, Prahy, Plzně, Ústí nad Labem, Teplic, Jablonce, ale i z NSR a Slovinska.

Jirkovský Písňovar

Jirkovský Písňovar je soutěžní festival pěveckých sborů, který se kompletně věnuje sborovému zpěvu v ob-

lasti populární hudby. Festival pořádá smíšený pěvecký sbor Ventilky. 1. ročník se uskutečnil ve dnech 5. – 7. října 2007, zúčastnilo se celkem 17 sborů. Absolutním vítězem se stal Oktet Praha.

2.2.3 MĚSTSKÉ DIVADLO V CHOMUTOVĚ

Klíčová hesla: rozvoj divadla, ochotnictví

O vzniku divadla obecně neexistují žádné přímé prameny, jedná se pouze o nepotvrzené domněnky a teorie. Podle těchto teorií divadlo pravděpodobně vzniklo z mimicko – magických her primitivního člověka. Tento člověk nerozuměl přírodním jevům (bouřka, vichřice atd.) a snažil se získat jejich přízeň i rituálním tancem. Při těchto tancích mimo jiné používal zvířecí masky, aby se co nejvíce připodobnil lovenému zvířeti. Rozvoj divadla nastal v 5. a 4. století před Kristem ve starověkém Řecku. Divadelní umění se zde vyvinulo z náboženských slavností, které doprovázel sborový zpěv, živé obrazy a tanec a později je doplnil dramatický děj. Nejprve se rozvíjela tragédie, která je považována za vyšší formu, ale brzy se k ní připojila i komedie. Řecké divadlo v této době položilo základ evropskému divadlu, na toto divadlo pak navázal starověký Řím, a tím se rozšířilo do celého světa.

První ochotnická scéna v Chomutově existovala již v květnu roku 1873. Měla vlastní jeviště v zahradě restaurace U Příležitosti (Zur Gelegenheit). Dnes je objekt zbourán. Další „divadlo v přírodě“ působilo v Chomutově do roku 1889. Šlo o dřevěnou stavbu na kraji městského parku u „Střelnice“ na místě dnešního městského divadla. V roce 1905 byla budova Střelnice zbourána a městská osada dala pokyn k výstavbě městské divadelní scény. Toto divadlo sloužilo před rokem 1918 především jako centrum společenského života. Činnost chomutovských divadelních ochotníků úzce souvisí s příchodem českých dělníků po vybudování železnice. První impuls k založení českého ochotnického divadla přišel od Čtenářské československé besedy v roce 1886. V roce 1906 bylo uvedeno první divadelní představení. Sokol se brzy po svém založení stal hlavním iniciátorem při uvádění divadelních her. V letech 1907 - 1910 mohli čeští obyvatelé města zhlédnout řadu divadelních her, například Pražské švadlenky, Třetí zvonění, Chudý písničkář. První světová válka znamenala konec veškeré činnosti českých spolků, tedy i divadelních.

Samostatná Československá republika přinesla také rozvoj české kultury. Sokolové v Chomutově se hráli 20. srpna 1922 Jiráskovu Vojnarku, dále zařadili

do repertoáru Maryšu, Strakonického dudáka, Noc na Karlštejně a další hry. V roce 1926 začala ochotnická činnost Dělnické tělocvičné jednoty v Chomutově. Její soubor sehrál Paličovu dceru, v roce 1930 připravil další dvě premiéry. **S opuštěním českého pohraničí v roce 1938 skončila činnost českých ochotnických scén.**

Rok 1945 znamenal také návrat ke klasickým kulturním hodnotám. V malém sále Městského divadla v Chomutově se sešlo několik desítek zájemců o práci v ochotnickém divadelnictví. Na scénu byla 10. října uvedena Vrchlického Noc na Karlštejně. Hned poté vzniká divadelní spolek s názvem Karel Čapek. Jméno tomuto ochotnickému souboru propůjčila manželka Karla Čapka, herečka Národního divadla Olga Scheinpflugová.

V současné době se v chomutovském divadle **konají koncerty, divadelní představení, zábavné pořady, plesy** a další společenské akce. **Ve velkém sále je místo až pro 500 návštěvníků,** dalších 100 se jich vejde do sálu malého a je zde ještě banketní salonek pro 60 až 80 návštěvníků. Nejoblíbenější jsou **maturitní plesy** chomutovských středních škol, jejichž termíny musí být nasmlouvány v mnohaměsíčním předstihu.

ochotník = zpravidla amatér, jenž působí jako herec ve volném čase, herectví je jeho koníček, obvykle hraje pro své potěšení a zcela zdarma

2.2.4 MUZEUM PORCELÁNU

Klíčová hesla: historie porcelánu, Mikuláš Weber, zámek Klášterec nad Ohří

Vzácná sbírka českého porcelánu je umístěna v novogotickém zámku v Klášterci nad Ohří. Pochází ze sbírek Umělecko – průmyslového muzea v Praze a dokumentuje víc než dvoustoletou historii výroby českého porcelánu.

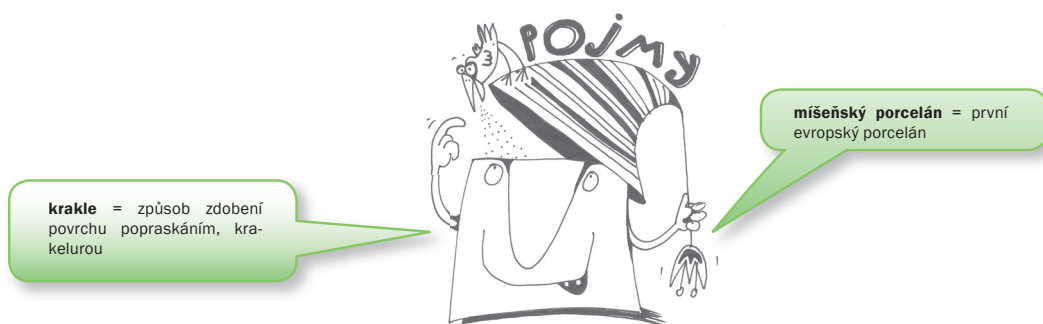
Sbírka obsahuje exponáty i z počátků světové výroby porcelánu **z období 15. – 19. století**. Z evropských výrobků jsou zastoupeny hlavně ty, které měly vliv na výrobu českého porcelánu. Jsou to zvláště výrobky **míšeňské a vídeňské porcelánky** (založeny v roce 1710, 1718). Je zde také nastíněn rozvoj těchto děl v 2. polovině 18. století. U starého míšeňského porcelánu jsou zdokumentovány všechny nejstarší etapy jeho vývoje. Expozice je doplněna figurálními plastikami z nymfenburské porcelánky z 2. poloviny 18. století z dílny Dominika Aulička.

Vzorem pro počátky výroby českého porcelánu byl **durynský porcelán**. Expozice se dělí do dvou okruhů. První seznamuje návštěvníky s vývojem výroby českého porcelánu. V jednadvaceti sálech je nastíněn vývoj od počátku až do současnosti. Počátky českého porcelánu spadají do 90. let 18. století. Tehdy byla na Karlovarsku objevena ložiska kaolinu. Byla založena manufaktura na porcelán v Horním Slavkově, dva roky poté v roce 1794 v Klášterci nad Ohří.

Zakladatelem klášterecké manufaktury se stal na panství hraběte Františka Josefa Thuna penzionovaný správce panství **Mikuláš Weber**. V období 1815 – 1835 nastal zřetelný vzestup, který se projevil zkvalitněním výrobků po technické i umělecké stránce. Jako hlavní dekorativní prvek se objevuje malba. Jsou zde vystaveny výrobky ze Slavkova, Klášterce, Březové, Lokte, Dalovic a Chodova.

V období let 1835 – 1860 (druhé rokoko) se objevuje **reliéfní dekorování** jako hlavní zdobný prvek a rozvíjí se naplno figurální plastika.

Druhý okruh nabízí ucelenou kolekci starého čínského porcelánu 16. – 19. století. Jedná se o exponáty bohatě zdobené kobaltovou modří, emailovými barvami a kraklemi. K vidění je také seladonový porcelán, flétnové vázy, velká porcelánová akvária a figurální plastiky. V muzeu dále můžeme vidět i porcelán japonský i středověký.

2.3 Proměny společnost a krajiny

2.3.1 ZANIKLÉ OBCE CHOMUTOVSKA

Klíčová hesla: důlní činnost, odkaliště, elektrárny, Ervěnice

Oblast chomutovského regionu patřila díky příznivým životním podmínkám již od pravěku k nejhustěji osídleným územím u nás, srovnatelným s pražskou kotlinou či jižní Moravou. Rozvoj industrializace se svými stále většími nároky na těžbu surovin v průběhu 19. století, stejně jako neblahé důsledky radikálních politických změn a válečných událostí století 20., vedly k násilným zásahům do krajiny, které nakonec zapříčinily zánik 107 obcí jen na území Chomutovska a Kadaňska. Důvody, kvůli kterým zmínované obce zanikly, byly rozdílné a můžeme je v podstatě rozdělit do pěti skupin.

Obce zaniklé pro důlní činnost

Zájmy důlních společností zapříčinily v dané oblasti konec existence 26 následujících obcí: **Ahníkov, Braný, Brančíky, Bystřice, Čachovice, Dřínov, Ervěnice, Holešice, Kralupy u Chomutova, Krbice, Kundratice, Libouš, Lužice, Michanice, Milžany, Naší, Nové Sedlo nad Bílinou, Podhůří, Pohlody, Prahy, Prunéřov, Přezetice, Račice, Tušimice, Vrchnice a Zásada.**

Obce zaniklé pro vodohospodářství

Další obce zanikaly pro výstavbu vodních děl Přísečnice, Křímov a Nechranice. Jednalo se o obce **Běšice, Čermníky, Dolany, Dolina, Drahonice, Chotěnice, Kyjice, Lomazice, Menhartice, Přísečnice, Rusová a Újezd.**

Obce zaniklé pro odkaliště elektráren

Do této skupiny patří 5 obcí: **Mikulovice, Pavlov, Potočná, Verněřov a Vysočany.**

Obce znovu neosídlené

Po skončení druhé světové války došlo v pohraničních oblastech tehdejšího Československa kvůli řízenému odsunu Němců k úplnému vylidnění mnoha obcí. Do celé řady z nich se již život nikdy nevrátil. Jednalo se především o obce nacházející se vysoko v horách, bez pracovních příležitostí, bez škol, obchodů apod. Takových obcí je na Chomutovsku 24: **Dolní Halže, Emanuelův Dvůr, Gabrielina Huť, Jilmová, Kienhaid, Konice, Krčma, Kunov, Kýšovice, Mezilesí, Nebovazy, Nová Víska u Domašína, Podmílesy Pohraniční, Sobětice, Stráž, Šumná, Třebíška, Úbočí, Úhošť, Venkov, Volyň, Vysoké a Zvoníčky.**

Obce zaniklé pro vojenský výcvikový prostor

Do poslední skupiny patří 40 obcí, zaniklých kvůli vojenské politice státu, který se rozhodl v oblasti Doupovských hor vybudovat rozsáhlý vojenský výcvikový prostor. Jedná se o obce: **Dlouhý Luh, Donín, Doupov, Heřmanov, Hluboká, Hora, Hrzín, Humnice, Hůrka, Jeseň, Jindřichov, Jírov, Kozlov, Litořtov, Malá Lesná, Maleš, Martinov, Mělník, Mětikalov, Obrovce, Olešky, Ostré, Pastviny, Petrov, Prachomety, Radnice, Ratiboř, Růžová, Řednice, Sedlec, Telcov, Tocov, Trmová, Tunkov, Tureč, Velká Lesná, Víska, Zakšov, Žebletín a Žďár.**

Protože téma zaniklých obcí Chomutovska je s ohledem na počet zmizelých lokalit velmi rozsáhlé, není možné zabývat se zde jednotlivými obcemi podrobněji. Ze všech tedy jako příklad vybíráme k podrobnějšímu popisu obec Ervěnice, jejíž obyvatelé se ve většině případů přestěhovali po jejím zániku do nově vybudované části Jirkova, Nových Ervěnic.

Památník zaniklých obcí u Perštejna nad Ohří
(zdroj: Bc. R. Fischerová)

Ervěnice

Obec Ervěnice, německy Seestadt, ležela 11,5 km severovýchodně od Chomutova v nadmořské výšce 252 m. Její katastr čítal 679 ha. V roce 1960 byly Ervěnice převedeny do okresu Most, ale v té době byla již větší část obce zaniklá, takže celými svými dějinami byly spjatý s okresem Chomutov.

Ervěnice vznikly splnutím dvou osad, které se nacházely na břehu Komořanského jezera, označeného Balbínem v 17. století za největší jezero v Českém království. První **písemné zprávy o vsi pocházejí z roku 1238.** Tehdy se však Ervěnice nacházely poněkud výše, než ležely v pozdější době. Jejich původní název se postupně měnil: Vržmrzelice, Vrzenice, Erwënicze, Evanovice, Vrbice, Wayda a také Jezerní město. Toto jméno obce pak zůstalo zachováno i v německém pojmenování Seestadt.

V obci byl postaven **románský kostelík** a zemanské sídlo. V roce 1278 to již byla tržová osada a kolem roku 1300 zde pak byla vybudována kruhová tvrz s vallem a palisádovou ohradou. Jako majitelé Ervěnic se pak střídali pánové z Isenburku (Jezeří), pánové ze See a pak Vilém Zajíc z Hasenburku. V průběhu 14. a 15. století došlo k dělení Ervěnic mezi dědice. Menší část

obce se stala součástí panství Červený hrádek a větší část součástí panství Jezeří. Obě části Ervěnic pak byly spojeny v roce 1519 a patřily k panství Červený hrádek. V roce 1516 byly Ervěnice povýšeny na město a v roce 1568 získaly od Kryštofa z Karlic znak a pečeť.

Od Kryštofa z Karlic koupil Ervěnice Bohuslav starší z Michalovic, který si v severovýchodní části pozdějšího náměstí postavil nové sídlo, tzv. **Nový dům**. Po jeho smrti došlo opět k dělení obce, tentokrát mezi jeho čtyři syny. Nakonec se ale majitelem stal jen jeden z bratrů, Bohuslav mladší. Ten se však velmi angažoval ve stavovském povstání, po jehož porážce byl na Staroměstském náměstí popraven. Veškerý jeho majetek byl zabaven a z větší části v roce 1622 prodán Vilémovi ml. z Lobkovic, který o rok později získal i Jezeří, a vytvořil tak panství Nové Sedlo-Jezeří. Jeho součástí zůstaly Ervěnice až do roku 1850.

Ervěnickým se za Lobkoviců dařilo dobře. V roce 1672 získali zpět svá městská práva, o která přišli v době působení Michalovců. Většina místních obyvatel se zabývala až do rozšíření dobývání uhlí zemědělstvím. Na konci 19. století byla ve městě také zastoupena všechna řemesla. Evidováno je zde tehdy 74 řemeslníků a 69 obchodníků, stejně jako 10 hospod a 3 mlýny. Od roku 1847 zde působil i závod na výrobu varhan, který exportoval především do Německa, ale i do Ameriky.

Od konce 19. století byl již život města výrazně ovlivňován dolováním hnědého uhlí. V roce 1885 zde byl jako první otevřen **důl Robert** (pozdější Důl Jan Šverma), v letech 1892-1896 důl Elly a v roce 1913 pak důl Hedvika. Před polovinou 20. století mělo město již tři náměstí. Hlavní Marktplatz (po r. 1945 náměstí dr. E. Beneše a po r. 1948 pak náměstí Maršála Stalina) bylo obdélné náměstí na severním konci uzavřené původně románským, v baroku přestavěným kostelem sv. Jakuba Většího, který dvakrát vyhořel. Téměř uprostřed náměstí stávala barokní socha sv. Jana Nepomuckého s balustrádou a čtyřmi andělíčky z roku 1730 a na dolním konci náměstí pak bývala barokní socha sv. Floriána z roku 1717. V současné době se obě sochy nacházejí v obci Malé Březno na Mostecku. Uprostřed domů, lemujících náměstí, stávala radnice. Poblíž kostela u silnice do Holešic stála budova německé školy.

Druhé náměstí bylo menší a říkalo se mu „**U svatého Antoníčka**“, protože na něm stávala barokní socha sv. Antonína Paduánského z konce 18. století, která se však do současnosti nedochovala. V jižní části náměstí se nacházely sklepy dřívějšího pivovaru, které sloužily za války jako protiletectvé kryty. Po válce se toto náměstí přejmenovalo na náměstí Karla Havlíčka Borovského.

Třetí ervěnické náměstí, zvané **Anenské** (po válce náměstí Adolfa Dvořáka) bylo trojúhelníkového tvaru a z každého jeho rohu vycházela ulice. V městečku

stávala kromě kostela také kaple z roku 1768. Oldřich Felix z Lobkovic založil v roce 1714 na sever od obce rozsáhlou a vyhlášenou bažantnici. Také zde počátkem století vyrostla hornická čtvrť Domovina s českou školou, sokolovnou a fotbalovým hřištěm.

Ve dnech 20. října a 16. prosince 1944 byly Ervěnice bombardovány. Zničeno bylo tehdy 34 domů a dalších

6 domů bylo silně a 243 lehce poškozeno. Koncem padesátých let se již k Ervěnicím čím dál tím více přibližovala těžba hnědého uhlí. Z jedné strany postupoval Velkodůl Československé armády a ze strany druhé Důl Jan Šverma. Městečko nakonec muselo důlní činnosti ustoupit. Zůstala stát jen jeho malá část, která byla v roce 1960 připojena ke Komořanům. I ta však v roce 1988 zanikla.

palisáda = dřevěný plot z kůlů různé výšky (až několik metrů), někdy doplněný příkopem a používaný v minulosti jako obranný prostředek

2.3.2 ZOOPARK – SKANZEN

Klíčová hesla: skanzen, zoopark, Chomutov, statek, mlýn

Součástí Podkrušnohorského zooparku v Chomutově je už několik let jedinečné centrum krušnohorského lidového umění – skanzen představující typické prvky podkrušnohorské vesnice. Již v sedmdesátých letech přišel zakladatel tehdejšího lesoparku, pan Walter Markel, se záměrem vybudovat kromě expozic euroasijské fauny a přírodní rezervace také skanzen lidových staveb – unikátní muzeum v přírodě. Původní myšlenkou možná bylo přiblížit současné generaci činnosti staré stovky let – jak semlít mouku a upéct z ní chleba v historické peci, jak podojit kozu a z mléka nechat vyzrát sýr, jak stříhat ovce atd.

Skanzen je v bezprostřední blízkosti samotného Zooparku, krátce po svém založení získal zcela jednoduchý a lehce zapamatovatelný název **Stará Ves**. Údajně podle toho, že jde o pokus vytvořit tu repliky originálních stavení a budov z původních, tedy starých podkrušnohorských vesnic.

Nápadem je realizace muzea v přírodě jako projektu mnoha rovin a smyslů. Hlavním záměrem je samozřejmě poutavě přiblížit vývoj vztahu člověka a zvířete, zároveň bude skanzen v budoucnosti reflektovat historii kraje, soužití Slovanů a Germánů a také bude jakýmsi tichým památníkem zaniklých obcí.

Jako první byla ve skanzenu Stará Ves vybudována kopie **hrázděné kaple**, následovala stavba **větrného mlýna** a **hrázděného statku**. Ze Soběnic a Úštěku byla dovezena **roubenka**, která byla zachráněna před demolicí. Následovala **revitalizace rybníka** a vysazení **lipové aleje**, na jejímž začátku stojí **sloup Nejsvětější Trojice**. V dalších letech studenti českých a německých středních škol postavili raně středověkou osadu **staroslovanských a starogermánských obydlí**. V rámci projektu se bude podkrušnohorská Stará Ves dále rozrůstat. Plánuje se dostavba řezbářské dílny, vyroste zde i stodola a špejchar se sociálním zařízením. Perlou a největším unikátem skanzenu by měl být **zámek Ahníkov**, jedinečná ukázka saské renesance, která stávala na českém území.

Kaplička

Jedná se o repliku objektu ze zaniklé obce Krupice v Doupově. Kaplička svatě Matky Boží má základní schod přímo z kaple. Na tomto základním kameni jsou dva letopočty – 1961 jako rok zániku obce na Doupovsku a 2005 pro rok, v němž se začala znovu vracet na svět.

Větrný mlýn

Objekt představuje architekturu dnes již ne příliš běžnou. Předchůdce chomutovského mlýna stával v obci **Bernov nad Chomutovem**. Mlýn patří do skupiny mlýnů holandského typu, je bíle omítnutý a byl dostavěn na podzim roku 2006 podle projektu Ing. Arch. Jaroslava Pachnera a projektanta Petra Vachulky za finanční účasti města a EU (rozpočet 2,2 mil. korun). Osmimetrová kuželová stavba je zakončena šindelovou střechou, která se otáčí na kolečkách po kolejnici usazené na obvodové zdivo.

Natáčení probíhá pomocí dřevěného táhla, spojeného trámovou koustou se střešní konstrukcí, které umožňuje otáčení střechy přímo ze země. Mlýn má pouze jedny dveře, v úrovni prvního patra je instalována montážní plošina pro snadnou manipulaci s větrným kolem. Větrné kolo je na tak velkou stavbu poměrně malé (průměr cca 9 m) a má zalomené lopaty. Předlohou k chomutovskému větrnému mlýnu se stal mlýn v německé obci Reichstädt na druhé straně Krušných hor. Interiér větrného mlýna je věnován technologii větrných mlýnů, ale také historii celého skanzenu Stará Ves. V přízemí je instalována maketa zámku Ahníkov, který by měl v budoucnu ve skanzenu také stát. V patře vznikne speciální expozice se zvířaty, která žijí v těsné blízkosti lidí a do statků z konce 19. století rozhodně patří.

skanzen = muzeum pod širým nebem s autentickými ukázkami staveb, ale zejména původních činností v nich

Hrázděný statek s ovocným sadem

Statek je muzeum s plně funkčním vybavením, dává nahlédnout do černé kuchyně, k peci na pečení chleba nebo do staré ložnice. Sousední chlévy a vejminek zas ukazují různé historické zemědělské stroje, chovají se tu kozy, ovce, krávy, slepice, husy a jiná drůbež. Vše jsou původní krušnohorská plemena. Vedle statku vznikají postupně malá políčka a je zde vysazen originální ovocný sad, jehož každý strom je živým pokračovatelem zaniklých obcí na Doupově. Ze starých stromů v ruinách vesnic byly odebrány rouby, v jirkovských sadech z nich byly vytvořeny štěpy a ty se zasadily ve skanzenu. Až budou stromy větší, bude každý opatřen cedulkou s označením obce, odkud pochází.

Germánská a slovanská stavení ze 7. století

Jedná se o objekty, které mají nastínit život našich staroslovanských a starogermánských předků. V budoucnu by se mělo jednat o expozici s ukázkou interaktivního kontaktu s historií – návštěvníci si budou moci vyzkoušet výrobu keramiky, opracování dřeva nebo zpracování kovů. Plánuje se i vybudování starého **slovanského hradiště**, což by měla být kolová hradba skrývající stylové dětské hřiště.

Ahníkovský zámek

Byl ozdobou vesničky mezi Chomutovem a Kadaní, nyní jsou jeho zbytky složeny ve stodole v zooparku. V polovině osmdesátých let musel totiž zámek i celá obec Ahníkov ustoupit těžbě hnědého uhlí. Opětovné postavení zámku je splacením dluhu naší společnosti. Postaví se vlastně zcela nová stavba, jakýsi skelet zámku, a ten se osadí zrestaurovanými původními prvky – obložení, chrliči a reliéfy. V zámku se postupně vybuduje muzeum zaniklých obcí regionu. Součástí zámku má být rozsáhlá oranžerie, autentická expozice s tropickými stromy. Podobná oranžerie byla součástí zaniklého zámku v Pruněrově.

2.4 Člověk a příroda

2.4.1 BEZRUČOVO ÚDOLÍ

Klíčová hesla: údolí, mlýny, pomník

Bezručovo údolí je nejhlubším a nejdelším údolím Krušných hor. Třináct kilometrů dlouhý úval vyhloubený tokem říčky Chomutovky (v minulosti zvaná také Úzká) se vine mezi horou Sv. Šebestiána a chomutovskou Horní Vsí. Dříve zde byly 3 pily, jimž se říká mlýny - První mlýn (7,5 km ze středu města), Druhý mlýn (zhruba o 1 km dále) a Třetí mlýn (asi 500 m od Druhého mlýna). Silnice, vedoucí tímto údolím, vznikla na konci 19. století, při stavbě přehrady Kamenička.

Přírodní park

Na základě svých přírodních hodnot bylo toto údolí na jaře roku 2002 vyhlášeno **Přírodním parkem Bezručovo údolí**. Součástí parku tvoří přírodní prostředí svahů údolí a údolní niva řeky Chomutovky, jádrem jsou přírodní rezervace Novodomské rašeliniště, dále přírodní rezervace Buky nad Kameničkou a přírodní památka Krásná lípa.

Název

Původní název nynějšího Bezručova údolí byl Grundtal – nejvýstižněji přeložitelný jako „hlavní údolí“.

Za zpřístupnění a vyznačení prvních turistických stezek vděčíme členům **Krušnohorského spolku** (Erzgebirgsverein), který byl založen v Chomutově v roce 1880. Jejich předsedovi (Alois Schmidt), který tragicky zahynul 30. července 1895 na hoře Triglav v Kraňsku, vybudovali členové spolku v roce 1896 nedaleko Prvního mlýna pomník. Mohyly s pamětní deskou a okolní úpravou zhotovil chomutovský sochař Günzl. Později byl ale tento pomník věnován **památku Petra Bezruče**, po němž byl i uměle, bez bližších souvislostí, přejmenován Grundtal na Bezručovo údolí. Stalo se tak 15. září 1946, v den narozenin autora Slezských písní. Celá tato událost vznikla z iniciativy Poštovního úřadu v Chomutově, který tak chtěl přispět k oslavám 79. narozenin tohoto příslušníka poštovního svazu a vzdát tak poctu národnímu umělci.

Pomník věnovaný památce P. Bezruče (původně A. Schmidta)
(zdroj: Mgr. I. Koblasová)

Údaje

- délka: 13 km
- rozloha parku: 6 500 ha.
- nadmořská výška: 380 – 850 m n. m.

Zajímavosti

- přírodní rezervace Novodomské rašeliniště
- přírodní rezervace Buky nad Kameničkou
- přírodní památka – pahorek Krásná lípa
- pozůstatky hrádku Hausberk z počátku 14. st.
- dva Dolské mlýny
- vodní díla Křímov a Kamenička s kamennou hrází z roku 1904

Nej

Bezručovo údolí vzniklo působením řeky Chomutovky a má hned několik „nej“:

- je nejdelší – měří 13 kilometrů,
- je nejhlubší – viz nadmořská výška
- a patří mezi nejkrásnější údolí Krušných hor.

Využití

- Bezručovo údolí tvoří významnou rekreační zónu.
- Najdeme zde turistické stezky, cyklotrasy i 6 km dlouhou naučnou stezku.
- Pěšky nebo na kole se můžeme vydat na Horu Svatého Šebestiána, Načetín, Kálek, přes Blatno do Jirkova a zpět do Chomutova.
- V údolí také najdete přírodní památku Krásná lípa, ležící v nadmořské výšce 600 metrů.
- Je to jediné místo výskytu koniklece otevřeného v Krušných horách.
- Rostou zde i jiné zvláště chráněné druhy rostlin, jako třeba zimostrázek alpský, srstnatec bezový nebo lilie zlatohlávek.
- Další zajímavostí je přírodní rezervace Buky nad Kameničkou. V tomto dvě stě let starém bukoklenovém lese roste také javor klen, smrk ztepilý a jilm horský.
- Domov tu má mj. jelen evropský, prase divoké a z ptáků čáp černý, konipas horský či holub douphák.

Naučná stezka

Údolím vede naučná stezka se 6 stanovišti. Stanoviště č. 1 se věnuje lesům a houbám, stanoviště č. 2 smíšeným listnatým lesům. O zviřené této lokality se dozvíme na stanovišti č. 3 a o lužních lesích na stanovišti č. 4. Smrková monokultura je tématem stanoviště č. 5. Stanoviště č. 6 odhaluje problematiku krušnohorských luk.

Lesy v této oblasti byly původně smíšené (listnaté a bukové) s různou věkovou skladbou. Postupně je nahradily rychle rostoucí monokultury smrku, popř. modřínu. **Smíšené listnaté lesy** jsou tvořeny především doubravami (teplejší, výslunné polohy, skalní výchozy) a bučinami (chladnější, vyšší polohy).

Dřeviny: buk lesní, dub zimní, javor klen, javor mléč, jasan ztepilý, bříza bradavičnatá, místy habr obecný, vzácně i jilm drsný, na některých prosvětlených místech borovice lesní, na sutích lípa srdčitá. **Keře:** zimolez pýřitý, zimolez černý, hloh, svída krvavá, líška obecná, bez hroznatý, vzácně i lýkovec jedovatý.

Byliny doubrav a dubohabřin: jaterník trojlaločný, tolita lékařská (jedovatá!), lilie zlatohlávek (chráněná), metlička křivolaká, kostřava ovčí.

Byliny bučin: lipnice hajní, mařinka vonná, samorostlík klasnatý, kopytník evropský, bika hajní, vzácně měsíčnice vytrvalá (chráněná), hlístník hnízdák, vraní oko čtyřlíst (jedovaté!), rulík zlomocný (jedovatý!), náprstník červený, udatna lesní atd.

Zvířena Bezručova údolí je velmi pestrá. **Ptáci:** datel černý, strakapoud velký, brhlík lesní, šoupálek dlouhoprstý, šoupálek krátkoprstý, holub douphák, budníček lesní, lejsek malý, střízlík obecný, pěvuška modrá, červenka obecná, různé druhy sýkor, puštík obecný, kalous ušatý, výr velký. **Savci:** netopýr stromový a netopýr rezavý, norník rudý (nejpočetnější), myšice lesní, ježek obecný, veverka obecná, kuna lesní, liška obecná, prase divoké, srnec, vzácně i jezevec lesní.

Dokonce zde byl objeven Antonínem Roušarem nový druh pavouka sekáče, *Nelima gothica*. Na území ČR bylo dosud známo 32 druhů sekáčů. Díky tomuto objevu se jejich počet zvýšil na 33.

Výběr rostlin a živočichů Bezručova údolí

rostliny

- blatouch bahenní
- čertkus luční
- devětsil bílý
- devětsil lékařský
- divizna černá
- hluchavka žlutá
- chrpa parukářka
- jaterník podléška
- jírovec maďal
- kakost luční
- kejklířka skvrnitá
- knotovka červená
- konopice zdobná
- konvalinka vonná
- kostival lékařský
- krvavec toten
- křikavec žlutý
- kyprej vrbice
- náprstník červený
- netýkavka nedůtklivá
- netýkavka žláznatá
- ocún jesenní
- orsej jarní
- plicník lékařský
- podběl obecný
- podbílek šupinatý
- rdesno hadí kořen
- rozrazil klasnatý
- sasanka hajní
- sasanka pryskyřníkovitá
- snědek chocholičnatý

živočiškové

- babočka admirál
- babočka bílé C
- babočka kopřivová
- babočka paví oko
- babočka síťkovaná
- bělásek ovocný
- modrásek jehlicový
- ohniváček celíkový
- ohniváček černokřídlý
- okáč bojínkový
- okáč rosičkový
- perleťovec střibropásek
- přástevník kostivalový
- soumráčník jitrocelový
- zmije obecná

houby

- bedla vysoká
- březovník obecný
- čirůvka fialová
- hnojník obecný
- hřib nachovýtrusný
- muchomůrka červená
- muchomůrka porfyrová
- muchomůrka růžovka
- muchomůrka zelená
- opěnka měnlivá
- suchohřib hnědý
- suchohřib žlutomasý
- šiškovec černý (vzácně)
- troudnatec korytovitý
- troudnatec pásovaný
- třepenitka svazčitá

lužní les = podmáčený les s vysokou hladinou podzemní vody a záplavovým cyklem

2.4.2 BUKY NAD KAMENIČKOU

Klíčová hesla: přírodní rezervace, Buky

V povodí nad přehradou Kamenička asi 3 km severozápadně od obce Bečov se rozkládá přírodní rezervace Buky nad Kameničkou, vyhlášená v roce 1994. Uprostřed imisemi postižené oblasti Krušných hor se tu chrání 200 let starý komplex souvislejších přirozených bučin a smíšených listnatých lesů. Buky tu mají nádhernou „ocelovou kůru“ a podzimní zbarvení tohoto horského údolí je rájem pro fotografy.

Působením člověka se v posledních staletích rostlinstvo Krušných hor velmi změnilo. Původní krušnohorské lesy s dominantním zastoupením buku, jedle a smrku byly v minulém století nahrazeny smrkovými monokulturami, které v průmyslové oblasti neobstály. Proto má přirozený, starý komplex bukokenového lesa uprostřed rozsáhlých imisních holin v severozápadní části Krušných hor velký význam pro zachování genofondu původních lesních dřevin v Krušných horách.

Jedná se o ojedinělou lokalitu původních bučin, ale i dalších dřevin – např. javoru klenu, smrku ztepilého, ojediněle jilmu horského.

Stromy v rezervaci jsou naštěstí vitální, plodí a přirozené zmlazení výrazně pomáhá k obnově.

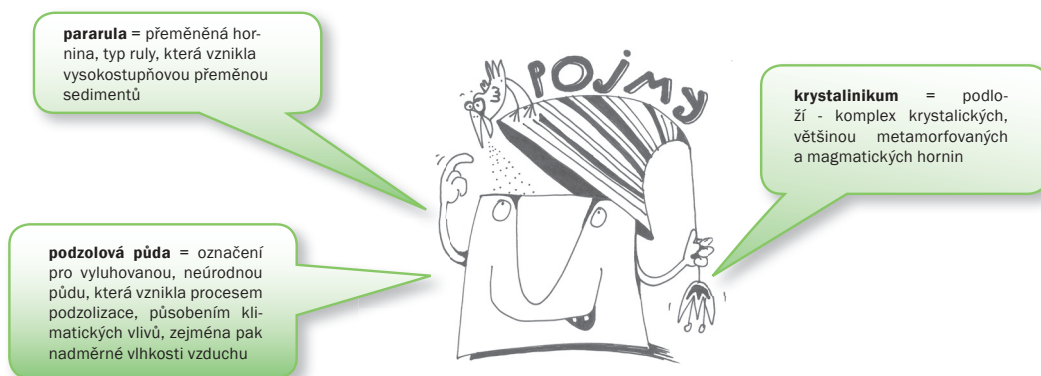
Zátiší v přírodní rezervaci
(zdroj: Mgr. J. Kužminská)

Vegetace chráněného území je poměrně chudá, v bylinném patře převládají různé kapradiny (např. kaprad' samec, kaprad' rozložená) a dále např. věsenka nachová, kokořík přeslenitý, sedmikvítek evropský. Listnaté

lesy se vyznačují velkou rozmanitostí hmyzu. Ze vzácnějších se můžeme setkat s roháčem obecným nebo tesaříkem bukovým. Ze savců se zde hojně vyskytuje jelen evropský a prase divoké. Z ptáků byl pozorován čáp černý, konipas horský, holub doupňák a skorec vodní.

Přírodní rezervace má rozlohu 38,88 hektarů a nadmořskou výšku 690 – 803 metrů.

V lesních porostech se hospodář podle lesního hospodářského plánu, který je zpracováván v souladu s ochranou přírody. Horniny krušnohorského krystalinika jsou tvořeny různými pararulami. Na strmém svahu a pod ním se hromadí suťové sedimenty a vystupují skalní výchozy modelované mrazovým zvětráváním. Půdy jsou podzolové, převážně hlinitopísčité a písčitohlinité.

2.4.3 ELEKTRÁRNA PRUNĚŘOV

Klíčová hesla: elektrárna, zaniklé obce, odsíření

Elektrárna Pruněřov je největším uhelným elektrárenským komplexem v České republice. Leží v blízkosti Chomutova, na západním okraji severočeské hnědouhelné pánve, ze které také hnědé uhlí čerpá. Je tvořena dvěma samostatnými celky označovanými jako Pruněřov I a Pruněřov II. Vlastníkem a provozovatelem obou elektráren je společnost ČEZ.

Starší část, Elektrárna Pruněřov I, byla uvedena do provozu v letech 1967 až 1968. Bylo zde instalováno šest 110 MW bloků, dohromady tedy 660 MW. V devadesátých letech byl její výkon snížen o třetinu. Elektrárna Pruněřov II je nejmladší uhelnou elektrárnou ČEZ, a. s. Byla uvedena do provozu o 15 let později, tzn. v roce 1982. Její celkový výkon činil 1050 MW.

V polovině 90. let byly obě elektrárny vybaveny odsiřovacími zařízeními poté, kdy v důsledku nekontrolovatelného vypouštění oxidů síry do ovzduší a následných kyselých dešťů docházelo k rozsáhlé likvidaci lesního porostu přilehlých Krušných hor. Následky této devastace přírody jsou patrné dodnes a návrat k normálu bude ještě dlouhý proces. Elektrárna Pruněřov patří k největším dodavatelům elektrické energie. Zároveň dodává teplo, které se využívá v Klášterci nad Ohří, Chomutově a Jirkově především k vytápění bytů.

Výrobní jednotka - Pruněřov I

Instalovaný výkon	4 x 110 MW
Rok uvedení do provozu	1967 – 1968
Odsířeno od roku	1995

Výrobní jednotka - Pruněřov II

Instalovaný výkon	5 x 210 MW
Rok uvedení do provozu	1981 - 1982
Odsířeno od roku	1996

Historie a vývoj

V letech 1965 - 1967 proběhla výstavba elektrárny. Pruněřov i Tušimice měly po šesti blocích, každý osazený parní turbínou o výkonu 110 megawatt. Výstavba těchto dvou na svou dobu mimořádně výkonných elektráren patřila mezi priority komunistického režimu. Ten se při jejich budování příliš neohlížel na ochranu životního prostředí a zdraví obyvatel regionu před oxidem

siřičitým. Od ledna 1969 se tuřimická elektrárna stala samostatným národním podnikem, k němuž byl o čtyři roky později připojen i Pruněřov a od března 1973 dostal tento podnik název Elektrárny socialistického svazu mládeže.

Základní kámen poslední elektrárny tohoto komplexu, Pruněřov II, byl položen **4. října 1977**. V elektrárně je instalováno celkem pět výrobních bloků, uvedených do provozu mezi červencem 1981 a říjnem 1982. Každý z nich má výkon 210 megawatt a elektrárna **Pruněřov II je tak se svými 1050 megawatty největší uhelnou elektrárnou v celé České republice**. Po dokončení této elektrárny dosáhl celkový výkon komplexu Tuřimice - Pruněřov 3170 megawattů, což tehdy představovalo téměř třetinu roční spotřeby elektrické energie v Čechách a na Moravě.

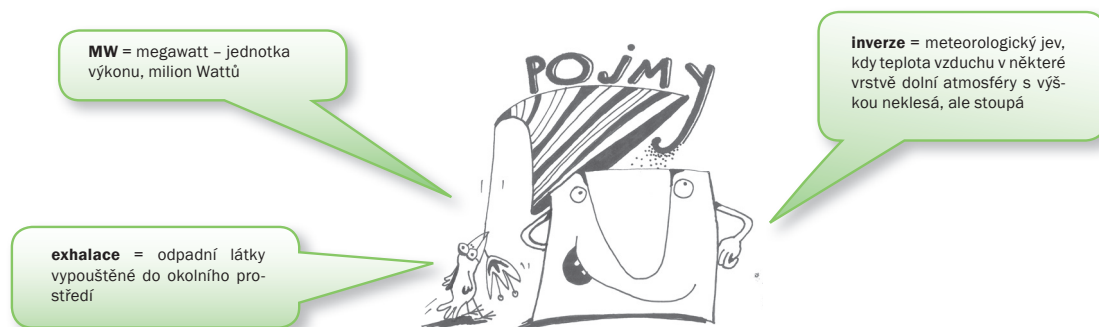
Pro úplnost je třeba dodat, že koncem 60. let se připravovala výstavba 5. tepelné elektrárny, která měla být vystavěna ve Vřetustech. Výstavba elektráren přispěla k zániku obcí Tuřimic a Prahlů, protože při každodenní výrobě obrovských kvant elektrické energie se spotřebovalo adekvátní množství uhlí, a bylo potřeba vybudovat rozsáhlá odkaliště a úložiště popílku ze spáleného uhlí. Vytěžené prostory povrchových dolů, původně plánované pro tento účel, se nakonec údajně ukázaly jako geologicky nevhodné, a tak kvůli odkalištím zanikly i další obce - Vysočany, Mikulovice, Pavlov a Verněřov. V té době byly také porosty Krušných hor drtivě ničeny exhalacemi oxidu siřičitého, které při teplotních inverzích navíc zahalovaly města i krajinu do neprůhledné mlhy.

Po listopadu 1989 se informovanost o škodlivých látkách v ovzduší pronikavě zlepřila. Zásadní zlepření životního prostředí přineslo až omezení výroby elektrické energie a instalace odsiřovacích zařízení. Elektrárna Pruněřov I prošla na počátku devadesátých let rozsáhlými rekonstrukcemi, při nichž se odstavily dva bloky a zbývající v současné době dodávají teplo do panelových sídlišť v Chomutově, Jirkově a Klášterci nad Ohří. **V prosinci 1995 pak v této elektrárně bylo uvedeno do provozu odsiřovací zařízení**. Odsiřování sousední pruněřovské dvojky bylo dokončeno v únoru 1996 a elektrárny Tuřimice II v březnu 1997.

Modernizace elektrárny Pruněřov II

Modernizace Elektrárny Pruněřov II navazuje na první vlnu ekologizace z 90. let. Předpokládá modernizaci tří současných bloků a zvýšení jejich jednotkového výkonu z 210 MW na 250 MW. Provoz dvou zbývajících bloků EPRU II, stejně jako 4 bloků pruněřovské jedničky, bude postupně omezen a úplné odstavení se předpokládá v letech 2016 – 2020.

Pro obyvatele Ústeckého kraje jsou zásadním přispěvkem parametry v oblasti čistoty ovzduří a snížení zdravotní zátěže. O technologii modernizace se jednalo na počátku roku 2010. Elektrárna by po komplexní obnově, s ohledem na kvalitu a stav zásob uhlí v lokalitě, měla sloužit ještě 25 let.

2.4.4 ELEKTRÁRNA TUŘIMICE

Klíčová hesla: elektrárna, Tuřimice, stavební hmoty, vodní elektrárna

Obec Tuřimice (Tuschmitz) ležela na mírně svažitém terénu na levém břehu Lužického potoka, 6,2 km východně od Kadaně, v nadmořské výšce 285 m. Její katastr měřil 334 ha.

Obec musela ustoupit těžbě hnědého uhlí.

Počátek výroby elektřiny v lokalitě Tušimice se datuje do let 1963 - 1964, kdy zde byla uvedena do provozu Elektrárna Tušimice I, která již dosloužila. Za 34 let vyrobila 93 MWh elektrické energie. V letech 1991 až 1993 byly odstaveny 3 bloky, útlum zbývajících tří bloků následoval koncem roku 1998.

Elektrárna Tušimice II, se čtyřmi 200 MW bloky, byla uvedena do provozu v letech 1973 - 1974. Tato elektrárna využívá nejdelší pohyblivý přívod energie na světě. Jeho celková délka přesahuje 600 m. Po spojení původně dvou samostatných elektráren do jedné bylo třeba vyřešit dodávku elektřiny pro tři skládkové stroje obsluhující uhelnou skládku o ploše 600x50 m. Odborníci to vyřešili tzv. energetickými řetězy. Ty přivádějí energii do dvou mostových nakladačů a skládkového stroje, jenž „krmí“ elektrárnu uhlím.

V letech 2007 – 2010 probíhá rekonstrukce této elektrárny, která je rozdělena do dvou etap – vždy jsou v provozu dva bloky. Při této náročné rekonstrukci dochází k výměně všech základních technologických celků, např. odsíření, kotel, turbína.

Stejně jako ETU I, tak i ETU II byla postavena přímo u zdroje paliva – Dolů Nástup Tušimice. Umístění elektrárny v centru výskytu hnědého uhlí s pásovou

dopravou od těžebních strojů až do elektrárny byly a jsou hlavní předností lokality Tušimice, neboť zcela odpadají náklady za dopravu uhlí po železnici. To významně snižuje výrobní náklady a řadí elektrárnu mezi nejefektivnější provozy v České republice. Proto byla a je od doby svého spuštění vždy maximálně využívána. Elektrárny Tušimice jsou součástí elektrárenské společnosti ČEZ, a. s. Jako vedlejší energetický produkt vyrábí stavební hmoty - popílky, strusky a depozáty.

Kromě výroby elektřiny je elektrárna též významným dodavatelem tepla, zejména pro město Kadaň, pro Doly Nástup Tušimice a další drobné odběratele.

Do organizační jednotky Elektrárny Tušimice patří také **malá vodní elektrárna Želina**. Byla vybudována v roce 1908 u obce Želina na Kadaňsku. Na počátku 20. let minulého století byla na pokraji zániku. Od znovuzrození v roce 1994 do konce roku 2007 dodala do rozvodné sítě 31 913 MWh elektrické energie, což odpovídá úspoře 28 721 tun uhlí. V současné době dodává v závislosti na průtoku vody 300-450 kW elektřiny. V roce 2009 dodala do rozvodné sítě 2 139 MWh elektrické energie. Tím se ušetřilo 1 925 t uhlí, což odpovídá vlakové soupravě se 48 vagóny. Je to pozoruhodná architektonická a technicko-historická památka.

struska = vedlejší produkt spalování uhlí, použitelný jako plnivo, ve stavebnictví jako podkladový materiál, v zimě jako posyp atd.

2.4.5 JEDLOVÁ HORA

Klíčová hesla: hora, vysílač, vyhlídka

Jedlová je hora ležící 5 km severně od Jirkova. S vysílačem na svém vrcholu tvoří významnou krajinnou dominantu zdejší oblasti. Obyvatelům Chomutovska a Mostecka je spíše známa pod starším názvem Jedlák, ještě předtím se nazývala Jedlan.

Hora má dva vrcholy: nižší jižní (706 m) a hlavní severní (853,2 m), tvořený čedičem.

V letech 1990 - 1991 byl na hlavním vrcholu dostaven televizní a rozhlasový vysílač, vysoký 78 m. Původně měl sloužit jako rušička ideologicky nevhodného vysílání ze západu. Z vrcholu je daleký výhled

jednak směrem k jihu do českého vnitrozemí, jednak směrem na sever na hřebeny Krušných hor. Vrchol Jedlové je nejsnáze přístupný ze severní strany. Odtud tam také vede odbočka modré turistické značky. Cesta vede nejprve po lesní silnici a pak příkrou pěšinou. Jiná možnost je jít oklikou celou dobu po lesní silnici.

Jedlová byla osídlena již v **prehistorické době**. V roce 1967 objevil E. Hilbert při sázení stromků střepy pravěkého původu. Svůj náález oznámil chomutovskému muzeu a v následujících dvou letech pak archeologové z tehdejší expozitury AÚ ČSAV v Mostě pod vedením dr. D. Kouteckého naleziště prozkoumali a zjistili, že jde o sídliště knovízské kultury štitarského typu z doby mezi 900 - 800 lety př. n.l. Mimo jiné zde byl také objeven kámen používaný k mletí obilí (tzv. žernov) o průměru 45 cm a hmotnosti 18 kg.

Protože svojí polohou a ani složením půdy se toto horské sídliště nehodilo k zemědělství ani pastevectví, je velmi pravděpodobné, že vzniklo kvůli **hornické činnosti**. O dolování v oblasti Jedlové máme zprávy i z mnohem pozdější doby, např. z roku **1598, kdy se tu údajně těžilo zlato**. Po roce 1835 se v tzv. Karolině údolí (starší název pro údolí Kundratického potoka, tj. na západní straně Jedlové) těžilo v **dole Jeroným stříbro**, ovšem výsledky nebyly příliš valné.

V 16. a 17. století se v širším okolí Jedlové těžila rovněž železná ruda.

Zbytky přirozených krušnohorských lesů jsou zachovány i na vrchu Jedlová. Strmé svahy Jedlové jsou porostlé převážně bukovým lesem. Nachází se zde celá řada skal, které jsou zajímavé jak krajinově, tak horo-

lezecky. Na jihovýchodním úbočí je nejzajímavějším útvarem **skalní brána**, která je z ruly a v této oblasti Krušných hor je unikátním skalním útvarem. Leží mimo území NPR Jezerka, ale jen kousek od hranice rezervace. **Brána má na výšku něco přes 5 m a šířka je zhruba 2 m**. Je orientována ve směru severozápad – jihovýchod. Leží zhruba 40 m nad cestou tvořící západní hranici rezervace a přibližně 150 m severně od **Tereziny vyhlídky** (též Terezino/ Terezčino sedátko, dříve Theresiensitz). Toto místo leží na jihovýchodním úbočí Jedlové ve výšce 550 m. Jméno zřejmě dostalo po hraběnce nebo kněžně z rodu Lobkoviců. V minulosti zde stával dřevěný altán, dodnes se zachovala kamenná podezdívka a zbytek schodiště.

Nedaleko od hlavního vrcholu Jedlové leží **Vladulina vyhlídka**, která se nachází v nadmořské výšce 750 m n. m. Poskytuje výhledy na vrch Jezerku, Janský vrch a při dobré viditelnosti i na severozápadní část Českého středohoří. Název věže a věž celá je věnována památce na horolezkyni Vladku Jaegerovou, která tragicky zahynula pod lavinou ve Vysokých Tatrách. Skály byly oblíbeným výletním místem zdejších obyvatel a byly známy horolezcům pravděpodobně již před druhou světovou válkou. V blízkosti Pyšné jsou krásné terény pro běh na lyžích, především na neznačených lesních silničkách na úbočí vrchu Jedlová.

knovízská kultura štitarského typu = kultura doby bronzové, pojmenovaná podle naleziště Knovíz u Slaného, vyznačuje se rozvinutým kovolitectvím, stopami kanibalismu

2.4.6 JINDŘIŠSKÁ A OKOLÍ

Klíčová hesla: vznik názvu, morová epidemie, Červený hrádek

Vznik a historie obce

Malebná horská vesnice Jindřišská leží v nadmořské výšce 525 m přibližně 4,5 km SSZ od Jirkova, ke které-mu od roku 1868 správně patří.

Český název obce, který byl stanoven vyhláškou Ministerstva vnitra č. 16 Sb. z 25. dubna 1952, patrně vychází z mylného předpokladu, jak uvádí řada autorů. Tehdy se bral ohled na dobové německé pojmenování Hännersdorf či Heinersdorf, odvozované prý od jména Heinrich, čili Jindřich. Jenže první záznam o obci z roku 1367 hovoří jako o Hainstorffu (Pozn.: Hain = lesík, háj; Torff = rašelina; popř. Dorff - ves, dvůr). V dalších

stoletích pak byl název obce zapisován jako Hennerstorf (Henne = slepice), Hanersdorf, Heinersdorf, Hännersdorff apod. Záhadou zřejmě navždy zůstane i datum založení obce, v době uvedené první kronikářské zmínky tehdy údajně patřila k panství Hasištejn, to je však sporné. Další zprávy jsou spolehlivější. Ota z Bergova totiž roku 1383 prodal panství a hrady Starý i Nový Žeberk, třetinu Jirkova a řadu vsí včetně Jindřiš-

ské Těmovi z Koldic. Od roku 1454 ves patřila k panství Červeného hrádku.

Za jedné z morových epidemií v 16. století vesnice zcela vymřela, znovu ji osídlili až poddaní z Vinařic. Z roku 1565 pochází první písemné dokumenty o Jindřišské, jsou jimi kupní smlouvy. Od roku 1579 obec už k Červenému hrádku nepatřila, Kryštof z Karlovic Jindřišskou stejně jako Vinařice prodal lobkovickému hejtmánovi na Hasištejně a majiteli panství Ahníkov, který obě obce připojil ke statku Boleboř. Statek pak na čas patřil pod panství Březno, od roku 1680 opět k Ahníkovu. Živnost obyvatel byla **převážně zemědělská na žitných polích a minimu luk.**

V roce 1787 měla obec 23 domů, o sedm let později přibyl další jeden dům. V nich hospodařilo 12 chalupníků a stejný počet domkařů, celkem asi 130 obyvatel. Jindřišská byla farně přidělena k Jirkovu. **Obyvatelé se živili tkaním, pletením, pěstováním lnu a výrobou plátna. Pěstovali žito, ječmen, oves a později i brambory.** Poddaní museli část svých výdělků odevzdávat panství, stejně tak museli pro ahníkovské pány odpracovat určený počet hodin.

Hrázděný dům na návsi
(zdroj: Ing. Martin Šícha)

Od roku 1850 zkoušeli v Jindřišské dokonce pěstovat chmel. V obci tehdy žilo 150 obyvatel. **V nedalekých lomech se lámal křemen a rula pro stavební využití.** V blízkém Telšském údolí využívaly proudu říčky Bělé dvě **pily** a čtyři **soustružny dřeva**. Ve vsi byly 2 rybníky, jeden z nich se dodnes zachoval na návsi. Obec v roce 1850 získala samostatnost, dokonce k ní patřila osada Vinařice. Roku 1868 se stejně jako Vinařice stala Jindřišská osadou města Jirkova. Díky nedbalosti dvou chlapců obec 22. září 1870 málem podlehla plamenům. Čtvrtina domů tehdy lehla popelem.

Do počátku 80. let 19. století Jindřišskou neprocházela silnice, pouze polními cestami byla obec připojena ke spojnici Červený Hrádek - Kalek. V letech 1877 - 1882 obyvatelé obce za přispění Jirkova konečně silnici vybudovali. V těchto časech žilo v obci 188 lidí, nejvíce obyvatel v její historii. Krušnohorský spolek v Jirkově nechal u obce v roce 1892 zbudovat na vrchu Wachhübel (místo dnes zvané Na skalce) dřevě-

nou rozhlednu, která sloužila výletníkům k pohledu na České středohoří při cestě po někdejší turistické magistrále po okolí Jirkova. Po rozhledně není již přes půl století ani památky.

V letech 1935 - 1937 Jindřišská na krátkou dobu opět získala samostatnost, než byla opět připojena k Jirkovu. **Po roce 1945 byli z Jindřišské vystěhováni její němečtí obyvatelé, které nahradili čeští přistěhovalci.** Obec následně prožívala dva perné roky vášní vyvolaných provokacemi i sabotážemi, v okolí vesnice často hořelo, ohněm byl dokonce zcela zničen jindřišský hostinec s tanečním sálem. V roce 1951 byla dokončena tříletá elektrifikace obce, až v roce 1986 měla Jindřišská zavedený vodovod.

Současnost Jindřišské

Dnes žije v obci necelá dvacítká stálých obyvatel v devíti trvale obydlených domech. Další čtrnáct chalup je rekreačních. V obci se zachovala dvě hrázděná stavení, zařazená do kategorie památek II. stupně. Zvonice na návsi, která byla postavena v roce 1732, nahradila roku 1909 kaplička. Ta řadu posledních desetiletí chátrala, než se jí zželelo místním obyvatelům a chalupářům, kterým není vzhled obce, jedné z nejklidnějších rekreačních zón v oblasti, lhostejný. **Okrašlující spolek** obce Jindřišská nechal kapličku za pomoci města na počátku nového tisíciletí opravit, a tak dnes obecní svatostánek slouží jako malý kulturní objekt, ve kterém se konají koncerty a výstavy výtvarníků.

Okrašlovací spolek Jindřišská úzce spolupracuje s městem, a tak byla rovněž vybudována autobusová zastávka a infomapa s krytým odpočívadlem pro cyklisty, stará se o upravený vzhled návsi a městský mobiliář. Také pátrá po historii vsi a blízkého okolí. Proto se zasadil o obnovu stromořadí polní cesty spojující obec s historickou lesní turistickou magistrálou z Vinařic na Boleboř (Waldweg) a vyvíjí snahu obnovit rozhledny Na skalce, jejíž základy a přístupová cesta lesem jsou dodnes patrné 300 m jihovýchodně od návsi. Na zmíněné magistrále připomínané v roce 1881 byly překrásné výhledy na Jirkov a do Telšského údolí. Dodnes se otevírá v borovém lese z dosud patrných základů vyhlídky Karlshöhe překrásný ucelený pohled na vodní nádrž Jirkov s tušenými rozvalinami hradu Neustein z roku 1411 na skalnatém ostrohu nad hladinou vody přehrady v soutoku Bíliny a Malé Vody. Dnes zde naleznete jen zbytky příkopů hradu opředeného tajemnou barvitou pověstí. Vyhlídka je asi 1,5 km jihozápadně od návsi Jindřišské.

Flóra a fauna v okolí obce

Významným přírodopisným prvkem v okolí Jindřišské je obora **Červený hrádek**. V druhé polovině 19. st. dal

šlechtický rod Buquoyů postavit poblíž svého zámku Červený hrádek na úpatí Krušných hor oboru k chovu daňčí a jelení zvěře. V roce 1898 získali Červený hrádek příslušníci rodu Hohenlohe, kteří po dvou letech oboru zrušili kvůli poškozenému oplocení. Po 2. světové válce byl velkostatek zkonfiskován a jeho lesní část přešla pod správu státních lesů. V r. 1986 bylo rozhodnuto o výstavbě nové obory, která byla uznána v listopadu 1989 pod názvem Červený hrádek.

Terén je téměř v celé oboře **svažitý a členitý**, nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 340 - 580 m. Složení

lesních porostů - 80% les, kde **převažují listnáče**. Oborou protékají 3 horské potoky, které zásobují několik rybníků. Držitelem obory jsou dnes Lesy ČR s.p. LS Litvínov. Obora se specializuje na **chov daňčí a mufloní zvěře**.

Pokud jde o flóru, na loukách v okolí Jindřišské se, byť ojediněle, vyskytují některé vzácné (často i teplomilné) druhy, jako je **koniklec otevřený, prstnatec bezový, plicník úzkolistý, prasetník plamatý, kakost krvavý či hladýš širolistý**.

morová epidemie = poslední epidemie moru postihla Čechy a Moravu počátkem 18. století

2.4.7 KAMENCOVÉ JEZERO

Klíčová hesla: těžba kamence, umělé jezero

Kamencové jezero se rozprostírá na severním okraji města Chomutov a bývá označováno jako světová rarita a přírodní unikát. Nachází se v nadmořské výšce 337 m a řadí se mezi antropogenní jezera – tedy umělé jezera vzniklá přímým působením člověka. Své jméno jezero získalo podle kamence, který se zde kdysi těžil. Je jedině tohoto druhu na světě a svou polohou uprostřed zeleně je opravdovou perlou Chomutova.

Kamencové jezero vzniklo zatopením dolů, v nichž se v letech 1558 – 1785 těžil kamenec a síra. Část tohoto „mrtvého“ rybníka či jezera vznikla prý mnohem dříve, než se vůbec začal těžit kamenec. První historické zmínky o jezeru jsou již z roku 1466. V nejstarší chomutovské městské knize je již zmíněný rybník zapsán dokonce dvakrát (roku 1468 a 1473). Práva k doložení kamence byla však vydána teprve roku 1558, tedy o 90 let později. Z této doby již pocházejí zprávy o „mrtvém“ jezeru, v němž život mohl potlačit jedině roztok kamence. **V samotném jezeře i v jeho okolí je kyselá půda, kde nic neroste, a dokladem jsou červené kopečky ve výběhu medvědů chomutovského zooparku.** Tehdejší jezero bylo velmi malé, rozprostíralo se přibližně uprostřed dnešního jezera.

Vytěžený kamenec byl zpracováván zřejmě v nedaleké **kamencové huti svatého Kryštofa**. Při samotné těžbě však bylo nutné vodu z „mrtvého“ rybníka odčerpávat a odvést na jiné místo. Údajně kolem roku 1812 se

příkopy odvádějící vodu sesunuly, zatarasila se odvodňovací štola a celé místo těžby bylo zaplaveno. V době po roce 1818 se ve vytěžené lokalitě vytvořilo jezero. Později hladina vystoupila nad původní úroveň a postupně se rozlila do okolních zahrad, vinic a obor. Ze zatopené kamencové huti zůstal v provozu hostinec a roku 1822 zde byly postaveny vanové lázně se šesti koupacími komorami. Je nepochybné, že zásadním podnětem k postavení lázní na tomto místě byly léčivé účinky kamencové vody. Již v této době se zrodila myšlenka na zřízení lázeňského centra na Kamencovém jezeře.

První známky velkého Kamencového jezera pocházejí až z roku 1841, kdy celé území bylo prodáno chomutovským právovárečným měšťanům. V roce 1894 založil Spolek pro přírodní léčbu v blízkosti jezera lázně a v roce 1902 byl otevřen léčebný ústav, který využíval pramene obsahujícího kamenec i jiné nerosty. Současně byly v těsné blízkosti jezera vybudovány

lázně Kamencová huť, kde se úspěšně léčily katary horních cest dýchacích, ženské nemoci, dna, revmatismus a nemoci ledvin. Obsah dalších nerostných látek v jezeře měl příznivé účinky i na závažnější nemoci a poruchy. Železo se využívalo při léčebných koupelích, protože příznivě ovlivňovalo tvorbu krve. Kyselina sírová, sírany železa a hliníku působily stahujícím účinkem a nahrazovaly často rašelinné lázně, kterými se léčí ve Františkových Lázních. Chatová osada a camping postupně vznikaly od roku 1960. V roce 1996 byla zpracována poslední architektonická studie na rozvoj územního celku areálu Kamencového jezera, podle níž je v současné době areál postupně modernizován.

Kamencové lázně

Žádost o přiznání statutu vodoléčebného ústavu (Kuranstalt) v bývalé kamencové huti předložil 17. 4. 1902 po dohodě s chomutovským spolkem právovárečných měšťanů pražskému místodržitelství a zemské zdravotní komisi zakladatel lázní MUDr. Viktor Lehmberger. V žádosti Lehmberger nastínil základní principy provozu – léčit v lázních se měli výhradně ti pacienti, kterým to doporučí jejich praktický lékař, praktičtí lékaři měli mít také právo dohlížet na průběh léčení a žádná procedura neměla být pacientům předepsána bez předchozí konzultace s nimi. Vodoléčebný ústav mohli podle MUDr. Lehmbergera navštěvovat i ambulantní hosté bez lékařského doporučení, ti však mohli užívat koupele pouze kvůli tělesné očistě a byly pro ně vyhrazeny zvláštní lázeňské kabiny. Žádost byla schválena a provoz lázeňského ústavu byl slavnostně zahájen. Zpočátku nabízel léčby vodou, rašelinou, vzduchem a později i elektroléčbu. Lázeňští hosté mohli bezplatně využívat plovárnu na Kamencovém jezeře. Bylo známo, že lázně hojně navštěvovaly nejen osoby s podlamujícím se zdravím, ale také tehdejší zbohatlíci, kteří chtěli ukázat, že si to mohou dovolit. Lázně v té době totiž nebyly určeny zrovna pro nejchudší vrstvu obyvatelstva.

Cena za týden pobytu v léčebném ústavu byla stanovena na sedmdesát korun. Tato částka byla konečná a zahrnovala nejen nocležné, stravné a lázeňské procedury, ale i odměnu pro lékaře. Nutno podotknout, že se nejednalo o malou sumu, představovala tehdejší měsíční plat kvalifikovaného dělníka. Z uvedené částky byl vyplácen i personál lázní, takže pacienti nemuseli počítat s dalšími výdaji na zaplacení jeho služeb, mohli mu ale podle vlastního uvážení dávat spropitné. S Kamencovými lázněmi byla spjata i celá řada významných osobností tehdejšího Chomutova – například bratři Mannesmanové, zakladatelé válcoven trub, si na několik let pronajali lázeňský dům a často se prý projížděli na loďkách.

V roce 1933 převzal provoz lázní spolek právovárečných měšťanů, který celý areál nechal nákladně přestavět. Po znovuootevření na jaře 1934 mohli návštěv-

níci obdivovat moderní restauraci, pokoje s novým ústředním topením a tekoucí vodou. Lázně byly vybaveny novými ocelovými vanami a nabízely rašelinnové, uhelnato-sírové a parní koupele a elektroléčbu. V dobovém inzerátu a na starých dobových pohlednicích jsou lázně nově pojmenovány jako „léčebný a lázeňský dům Kamencová huť“ (Kurhaus-Bad Alaiunhütte). Po vypuknutí 2. světové války sloužil celý areál lázní k ubytování německé armády, v té době došlo bohužel ke značné devastaci a již nikdy se nepodařilo léčebné lázně zprovoznit. V důsledku poválečných konfiskací připadl v roce 1945 majetek chomutovského právovárečného měšťanstva československému státu. V roce 1948 na základě zákona o znárodnění převzal lázně národní podnik Československé pivovary Praha. Ten ale o Kamencové jezero a okolní pozemky neměl zájem, a proto je v roce 1949 převzal Městský národní výbor. Z původních lázní Kamencová huť se dochovala hlavní lázeňská budova, kde se v současnosti nachází ředitelství Podkrušnohorského zooparku.

Pověst o Kamencovém jezeru

Vypráví o samotném vzniku jezera a patří mezi nejpůsobivější chomutovské pověsti vůbec. Kdysi v místě dnešního jezera býval jen dubový lesík s malým Mrtvým rybníkem, kterému se lidé téměř vyhýbali. Záhadný chomutovský prorok, „suchý“ Merten, který je znám i z řady jiných pověstí a legend, věštil však budoucí slávu slovy: „Na louce, která je uzavřena ze tří stran do jakéhosi kotle, je ukryt veliký poklad. Ten bude živit po dlouhou dobu četné rodiny!“ Mnoho lidí se později prý pokoušelo skrytý poklad vykopat, ale podařilo se to až řezníkovi Lazaru Grohmannovi. Ten se jednou pozdě večer vracel z Červeného Hrádku do Chomutova. Cestou ho zastihla prudká bouře, blízko něho uhodil blesk, přičemž jeden jeho díl zazářil k obloze a druhý zmizel v zemi. Chudák Grohmann se vyděsil a domů se dostal ve velmi zbědovaném stavu. Po osmi dnech však musel do Červeného Hrádku znovu. Jednání se protáhlo, a tak se na zpáteční cestu vydal až kolem půlnoci, a právě když krácel zamyšlen kolem Mrtvého rybníka, zastoupila mu cestu krásná víla.

Ta ho dovedla na místo, kde před osmi dny uhodil blesk do země. Právě odbíjela dvanáctá hodina a po posledním úderu vše kolem ožilo. Malí mužičkové v kožených zástěrách spěchali s motykami a lopatami na místo, které označil úder blesku, a začali pracovat. Vykopali v zemi štolu a vynášeli z jejího nitra malé soudky. Ty nakládali na vůz a odváželi někam pryč. Když potom odbíla na chomutovské věži jedna hodina po půlnoci, vše náhle zmizelo. Grohmann zpočátku myslel, že se mu to všechno jen zdálo, ale krásná víla byla stále po jeho boku. Vlídne se na řezníka usmála a řekla, že tato země skrývá kamenec a síru, a to asi tři stěvíce hluboko. Začne-li kopat příští noc o dvanácté hodině na označeném místě, pozná, že na něho čeká štěstí. Musí

si ovšem vzít na pomoc spolupracovníky a s nimi se vždy poctivě dělit. Varovala ho před kvapem, chamtivostí a nedbalostí, jinak prý duchové poklad odvezou neznámo kam. Nakonec mu podala ruku a zmizela. Hned druhého dne o půlnoci se pustil Lazar Grohmann do práce a opravdu nehluboko pod povrchem narazil na kamencovou a sirnou hlínu. Druhý den získal v Hoře Svatého Šebestiána, kde byla správa dolu pro chomutovské panství, od Jana z Veitmile právo a privilegia k založení dolu.

A v tichém lesíku u „Mrtvého“ rybníka se začalo těžit. Řezník Grohmann za čas zbohatl, stal se váženým mužem a z jeho dolu mělo užitek celé okolí. V pozdější době se ukázalo, že výstraha víly přece jen nebyla zbytečná. Chamtivost pozdějších majitelů dolu způsobila jeho pád a zánik. Když jednou dělníci narazili na mocnou sloj kamencové a sirné hlíny, objevil se v chodbě pramen vody, který postupně zaplavil celý kamencový důl. Vše se propadlo a zavalilo a na místě dolu vzniklo Kamencové jezero.

Význam Kamencového jezera

V České republice jedinečné a ve světovém měřítku z přírodního hlediska ojedinělé. **Je jediné svého druhu na světě** (jiné kamencové jezero v Kanadě již vyschlo). Vzdáleně podobný přírodní útvar je zatopený lom v Hromnici u Plzně. Kamencové jezero **patří plošně mezi největší jezera v České republice**. Jezero je v současné době velmi populární také proto, že voda nekvete a pobřeží není zasíťováno rybářskými vlasci. Na dobových fotografiích a malbách je vidět, že jezeru dominovaly různé stavby a pochůzní plochy většinou z dřevěných konstrukcí. Nosnou část tvořily dřevěné piloty, zaražené hluboko do dna, na nich byly upevněny podélné nosníky s příčnými trámy a pochůzními rošty. Celá plocha je obehnaná dřevěným zábradlím, takže vstup do jezera z mola je umožněn jen po schodištích. Koncem roku 1998 se provozovatel jezera rozhodl provést důkladnou rekonstrukci. Veřejnou soutěž na rekonstrukci mola vyhrála firma Prefa Brno, a.s., která později realizovala zcela unikátní stavbu. Je složená z kompozitních nosných částí, pochůzních roštů, zábradlí, schodišť a dalších prvků, které jako souhrn ekologických výrobků na mezinárodním stavebním veletrhu IBF 99 získaly ocenění „Zlatá medaile“ a zvláštní cenu redakce Stavitel. Kamencové jezero drží tedy další „nej“ v podobě unikátní kompozitní stavby, splňující náročné požadavky na design, ekologii, odolnost, pevnost, malou tepelnou vodivost a celkovou trvanlivost materiálů.

Základní údaje

Složení vody vylučuje jakýkoliv organický život kromě prvků. Voda v jezeře má vysoký obsah kamence,

dále obsahuje 1% síranu hlinitého, kromě něj dusitany, dusičnany, chloridy, amoniak a železo. Lidskému zdraví tato voda velmi prospívá, navíc je velmi čistá, dokonce neumožňuje ani růst sinic a řas. Složitost a komplikovanost podmínek vzniku kamencové vody je hlavním důvodem zvláštnosti a jedinečnosti Kamencového jezera, neboť kamencová voda může vzniknout pouze tam, kde vhodné geologické, geochemické, chemické a teplotní podmínky umožní celý proces vzniku kamencového ložiska ve spojitosti všech potřebných dějů. Mimo to je nutné, aby vzniklé koncentrované kamenečné roztoky měly dostatek prostoru – pukliny, terénní deprese, vytěžený lom, štola, atd., kde by se po vytvoření příslušného roztoku mohly smísit a následně tam setrvat. Dále je zapotřebí stabilita prostředí, která zajistí trvalé podmínky pro udržení chemických charakteristik kamencové vody. Pro dlouhodobé setrvání kamencové nádrže je rozhodující i její velikost a celkové umístění v prostředí, které nepodléhá sesuvům. Izolace vzniklé nádrže, její nepropustnost s okolní vodou je další podmínkou existence Kamencového jezera. Zajímavostí také je, že pokusnými vrty v hloubce 77 m byla zjištěna existence ložiska hnědého uhlí. Na dně jezera jsou také pařezy, které dokládají existenci stromů i v místech, kde je dnes velké jezero. Takže malé „Mrtvé“ jezero v dávných dobách opravdu existovalo.

Současné rekreační využití

V současné době jsou břehy jezera vyhledávanou rekreační oblastí s řadou rekreačních budov a kempů. Téměř po celém obvodu jezera jsou na jeho březích esteticky upravené pláže. Na vodní hladině se provozují vodní sporty – loďky, kanoe a šlapadla, horolezecká vodní stěna, vodní houpačky, katapulty, trampolíny, klouzačky, aquazorbing, water bird, wakeboarding, místní okruh na vodní lyžování měří 780 m a je nejdelší v republice. Vodní plocha Kamencového jezera se využívá i na sportovní potápění. Travnatá i písčité pláže a také upravená mola nabízejí příjemné pohodlí při slunění i koupání. Součástí areálu jezera je i dětské hřiště s různými prolézačkami, minigolf, tenisové kurty, kuželky, stolní tenis, volejbalové a nohejbalové hřiště, nudistická pláž a umělá ledová plocha. Součástí areálu je letní kino, které bylo vybudováno na svahu u jezera kolem roku 1960.

V sousedství jezera se nacházejí rybníky otvické pánve, které jsou od něj vzdálené asi 200 m. Tyto rybníky mají již zcela běžné složení vody.

kamenec = podvojná sůl kyseliny sírové

2.4.8 KAŠTANKA

Klíčová hesla: kaštanovník setý, zoopark, Chomutov

Kaštanka je skupina asi jednoho sta kaštanovníků setých rostoucích v areálu Podkrušnohorského zooparku, obvod stromů dosahuje 100 – 600 cm a jsou staré 300 - 350 let. Kaštanovníky zde rostoucí jsou řazeny mezi památné stromy. „Kaštanka“ je součástí Podkrušnohorského zooparku, který její část využívá jako výběhy pro velké býložravce. Ve středu Chomutova, obklopena šedí a uniformitou panelových sídlišť, se tak nachází jedna z botanických rarit nejen Chomutova, ale i celého regionu. Podle veškerých dostupných zdrojů jde pravděpodobně o nejseverněji položený a jeden z největších dodnes plodících sadů kaštanovníků na starém kontinentu, možná i na světě.

Celý sad byl založený v 17. století, kdy město Chomutov patřilo k baštám jezuitského řádu. A právě jezuité se zasloužili o vznik celé „Kaštanky“, jak je sad obyvateli města nazýván. Kaštanovník jedlý je v českých zemích starou kulturní dřevinou. Byl původně vysazován jako většina **introdukovaných dřevin** (*nepůvodní dřevina, která se dostala do míst, kde dříve nerostla*) do parků kolem panských sídel. Nejstarší doložené zprávy o kaštanovém sadu u Kamencového jezera u Chomutova pochází od Balbína z roku 1679. Kaštany zde byly pěstovány za účelem produkce plodů. Dnes je kaštanovník rozšířen roztroušeně na celém území České republiky, a to ve 336 lokalitách. V Čechách jsou však pouze dvě kaštanky, v Chomutově a v Násavkách u Chrudimi.

Kaštanovník jedlý a jeho využití

Kaštanovník jedlý *Castanea sativa* Mill. je na území České republiky **starobytlou kulturní dřevinou**. Podle prof. Schürera započalo jeho pěstování ve druhé polovině 16. století na Chomutovsku za Ferdinandova přispění, jak dokládají nalezené zápisky v chomutovském archívu. Balbín se též v publikaci *Miscellanea historica regni Bohemiae* zmiňuje o kaštanovnících pěstovaných v Chomutově. **Přestože se s pěstováním začalo již před více než 450 lety, máme v ČR pouze dva kaštanové sady a stovky jednotlivých kaštanovníků v parcích a zahradách.**

Rod kaštanovník *Castanea* je zařazen do čeledi Fagaceae. Kaštanovník jedlý (*Castanea sativa*, lidově jedlý kaštan) vytváří v optimálních růstových podmínkách široce kuželovitou korunu. Borka je v mládí červeno-hnědá, ve vyšším věku hnědosivá a později až tmavě šedá nebo téměř černá, síťovitě rozbrázděná, v hlubokých rýhách šedá. Kmen je většinou nízko nad zemí rozvětvený. Stromy pak vytváří široké rozložené koruny. Kaštanovníky mají obrovskou výmladkovou schopnost. Na rozdíl od jírovce maďalu má kaštanovník jednoduché 10 – 35 cm dlouhé kopinaté listy s ostře pilovitým okrajem. Kvete po olistění v červnu až červenci. Květy kaštanů jsou uspořádány v bohatých přímých nebo jen

málo převislých jehnědách. Jehnědy jsou buď jednopohlavné, obsahují jen květy samčí, řidčeji samičí, nebo obojpohlavné, přičemž květy samičí bývají zpravidla jen v dolní polovině jehnědy. V horní části jehněd jsou květy samčí, často jen málo vyvinuté, zakrnělé. Samičí květy jsou uloženy na číšce, která v době zrání plodu neobyčejně zbytněje a mění se v obal opatřený ostrými ostny. Číška puká čtyřmi chlopněmi. V číšce dozrávají jeden až tři plody, zřídka 5 až 7. Plod je pokryt kožovitým oplodím. Semeno má dvě mohutné masité dělohy.

Jde o jednodomou dřevinu, ale velmi často se objevují případy spíše samčích nebo samičích jedinců, jež vůbec neplodí, nebo mají hluchá semena. Plody dozrávají koncem září a jsou jedlé, jak už napovídá sám název dřeviny. Čerstvé kaštany obsahují vyšší množství uhlovodíků než většina ořechů, a proto jsou výborným energetickým zdrojem. Obsahují také sacharózu jako hlavní cukr ve větší koncentraci než pšenice, vlašský ořech či brambory, zatímco glukóza, fruktóza a maltóza jsou obsaženy jen v malých množstvích. Zastoupeny jsou také minerální látky: draslík, fosfor, síra, hořčík, vápník, chlorid, sodík, železo, mangan, měď, zinek.

Kaštany se upravují mnoha způsoby a vyrábí se z nich řada produktů. Konečnými produkty mohou být loupané kaštany nebo kaštany konzervované horkou vodou, vakuované, mražené loupané kaštany, kaštany v sirupu, kandované marony, marony v alkoholu, kaštanový krém, kaštanová mouka či vločky. V Itálii a Francii se z kaštanů vyrábí alkohol, ve Švýcarsku a na Korsice se vyrábí kaštanové pivo a v Koreji nealkoholické nápoje. Existují celé kuchařské knihy zabývající se pouze přípravou jídel z kaštanů.

Kaštanovník je také významnou medonosnou dřevinou, plody rovněž poskytují potravu pro zvěř. Je to strom všestranně užitečný. Vedle množství výživných plodů má krásné tvrdé dřevo, téměř stejně hodnotné jako dubové, vhodné k výrobě sudů, nábytkových dřív, trvanlivých železničních pražců apod. Kaštanovník je obdivuhodnou dekorativní dřevinou parkových výsadeb a zahrad. Je nádherný v květu i po odkvětu.

2.4.9 MĚDĚNEC – TĚŽBA

Klíčová hesla: Mědník, důlní činnost, muzeum

Bývalé svobodné horní město Měděnec se nachází v okrese Chomutov v Krušných horách v nadmořské výšce 845 m. Vznik osady Mědník byl spojen s důlní činností. Ta ve zdejším stejnojmenném pahorku probíhala pravděpodobně již od 10. století. Prvně byl Mědník uveden v Deskách zemských až v roce 1449.

Nejprve se zde dobývaly **stříbrnosné měděné rudy**. V roce 1520 bylo založeno pány z Fictumu horní městečko s privilegiem výkupu stříbra. Teprve po roce 1540 byla zahájena těžba **pyritu a chalkopyritu**, který se zpracovával na tzv. vitriolový olej (zelenou a modrou skalici) ve vitriolové huti v Horní Halži. V roce **1588 povýšil Rudolf II. Měděnec na horní město**. Obyvatelům Měděnce to přineslo řadu výhod. Mohli například vařit a čepovat pivo a víno, pořádat týdenní trhy, měli právo svobodně se stěhovat a převádět svůj majetek jinam. Během třicetileté války byl Měděnec vydrancován a vypálen. Dostal se až na úroveň pouhé vsi. Lidé se stěhovali za lepšími možnostmi obživy. V roce 1644 nový majitel hrabě Jindřich Šlik potvrdil Měděnci jeho privilegia a v roce 1646 obdržel od Ferdinanda III. horní a mincovní práva. Zvláště velké výnosy zaznamenaly doly v roce 1674. Dobývané rudy se v té době používaly jen na výrobu skalice. **Na velmi malé ploše zde byl mimořádný počet důlních děl.** Nejvýznamnější byly štoly Boží tělo, Marie Pomocná a Engelsburg, které sloužily především k těžbě, dále jáma Václav a důl Fischer (hluboký 70 metrů). V tomto roce byla na vrchu Mědník vybudována kaple Marie Pomocné (Maria Hilfe) jako poděkování za výnosy z dolů.

Vchod do štoly Marie Pomocné
(zdroj: Mgr. J. Slapnicková)

Výroba skalice od roku 1806 upadala a roku 1860 byla uzavřena vitriolová huť v Horní Halži i doly v Měděnci. Vzhledem k tomu, že hornictví bylo pro většinu zdejších lidí hlavním zdrojem obživy, museli si lidé hledat jinou práci. Od roku 1817 do roku 1822 byla v Měděnci krajkářská škola a rozšířilo se paličkování krajek. Ve 40. letech 19. století tady začala výroba

hraček a dřevěných hodin. V roce 1844 byla z Vejprtu do Měděnce částečně přenesena výroba posamentů (zdobnické zboží). Nic se však příliš dlouho neudrželo. Ekonomická situace Měděnce se začala opět zlepšovat koncem 19. století. Během první republiky zde byla továrna na pletené zboží a 24 výroben prýmků, ozdobných předmětů a pletených nebo perlových tašek. Ve třicátých letech ale přišla velká hospodářská krize a s ní krach řady z nich. Šest z těch, které krizi překonaly, se v roce 1946 začlenilo do Spojených závodů prýmkářských v Měděnci. Ty ale o dva roky později zanikly. V roce 1948 zanikla také továrna na výrobu nití E. Altmanna, která zaměstnávala 260 lidí. A v roce 1950 byla zrušena i výroba pletených tašek. Ve čtyřicátých letech byl uveden do provozu kamenolom, ale v roce 1945 byly práce pro nedostatek dělnictva ukončeny.

V 18. a 19. století a v malé míře ještě počátkem 20. století se v Měděnci těžila železná ruda magnetit, který se nacházel v hlubších částech ložiska. Těžba a úprava magnetitu byla v roce 1967 obnovena Železorudnými doly a hrudkovnami Ejovice. Později to byly Rudné doly Příbram, závod Václava Řezáče. Tento důl byl pro vyčerpání ložiska uzavřen na konci roku 1992. Ale těžba jako taková zde neskončila. V roce 1994 zahájil svou činnost soukromý hlubinný důl GARMICA, který se zabýval těžbou muskovitových svorů. Provoz byl však pro problémy s odbytem o dva roky později ukončen. Dne 31. 7. 1998 skončily veškeré práce a přerušilo se odčerpávání důlních vod, což vedlo k postupnému zatopení dolu.

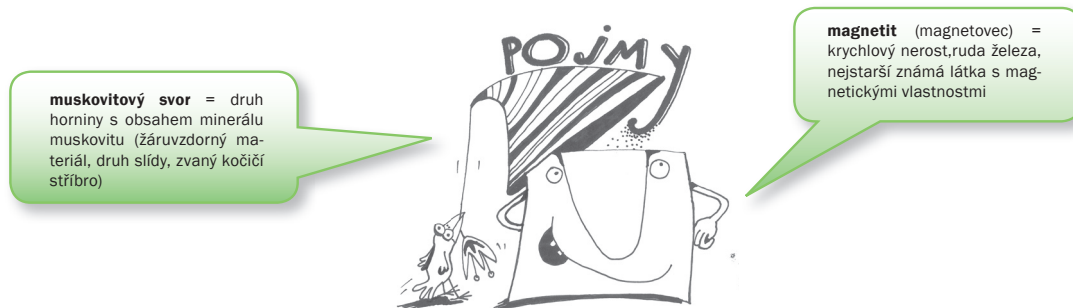
Hornický skanzen Mědník

V Měděnci se můžeme vypravit do krušnohorského podzemí a navštívit ojedinělé důlní dílo, a to štolu **Marie Pomocná** (Maria Hilfe). Štolu využívali horníci od 17. století. Předmětem těžby byla hlavně měď. V roce 1910 byla pod názvem „malachitové jeskyně“ prvně zpřístupněna turistům. Znovu byla otevřena pro veřejnost v roce 1994. Bezmála tři sta metrů dlouhá podzemní chodba má osvětlené komory, uvnitř s figurínami v dobovém oblečení. Zlatým hřebem prohlídky je nasvícené jezírko vzniklé ze zaplavené komory.

Mini muzeum hornictví a života na Měděnci

Nachází se v prostorách restaurace Mědník. Muzeum poukazuje na **historii hornictví na Měděnci a jeho okolí, ale i na život v průběhu věků**. Můžeme zde

shlédnout různé půdní či sklepní nálezy ze života občanů Měděnce.

2.4.10 NECHRANICKÁ PŘEHRADA

Klíčová hesla: sypaná hráz, kempy, rekreace, rybolov

Vodní dílo Nechanice leží na řece Ohři mezi městy Kadaň a Žatec. Vyznačuje se nejdelší sypanou hrází ve střední Evropě dlouhou 3 280 m. Samotná vodní plocha má rozlohu cca 1 300 ha. Vodní dílo bylo vybudováno v letech 1961–1968, původně pro průmyslové účely. Maximální hloubka je 46 m. V současné době prožívá významný rozvoj v oblasti turistického ruchu. Nechanická přehrada, její jižní břeh v lokalitě Vikletice, nabízí v současné době 7 kempinkových zařízení s možností ubytování v bungalovech a chatkách, dále ve vlastních stanech a karavanech s veškerým zázemím.

Tato zařízení poskytují bohaté možnosti rekreace, rybolovu a vodních sportů. Vodní hladina je z důvodu mimořádně příznivých povětrnostních podmínek vyhledávána zejména jachtaři a surfaři. Oblast je oblíbeným cílem cykloturistů. V blízkosti Nechanické přehrady se nacházejí významná historická města Kadaň a Žatec, která nabízejí komfortnější ubytovací možnosti.

Přírodní památky

Sluňáky – přírodní památka na rozloze 3,27 ha, byla vyhlášena v roce 1966. Ochrana se vztahuje na bloky a balvany křemenců, křemitých pískovců a slepenců s typicky zvětřalým povrchem (tzv. sluňáky) v bývalém ovocném sadu na okraji obce Rokle. Křemencové balvany jsou o velikosti až 4 m, mají nepravidelný tvar. Volně přístupné jsou po staré komunikaci z Rokle.

Střezovská rokle – rozloha 17,6 ha, byla vyhlášena v roce 1966. Tato přírodní památka byla vytvořena erozní činností povrchové vody, na jejích strmých až svislých svazích vznikly pozoruhodné tvary. Má hloubku až 20 m. Svahy a vrchní partie porůstají teplomilné stromy a keře, na dně rokle se nacházejí rostliny vlhko-

milné. Byl zde zaznamenán výskyt 21 druhů ptactva. Vstup je po vyznačené turistické stezce.

Želinský meandr – rozloha 174,5 ha, byla vyhlášena v roce 1992. Území je chráněno geologicky a geomorfologicky. Nacházejí se zde hluboce zaříznutá údolí meandrující řeky Ohře mezi Nechanickou přehradou a obcí Želina. Na skalnatých svazích kaňonovitého údolí žije řada chráněných a ohrožených živočichů a vyskytuje se zde několik význačných druhů rostlin. Skalnaté, jen těžko přístupné svahy porůstá stepní, lesostepní a lesní vegetace. Vstup je po značené stezce.

Turistika

V blízkém okolí údolní nádrže Nechanice se nachází spousta turistických možností. Návštěvníci mohou navštívit historická a turisticky atraktivní města ve vzdálenosti cca 20 km od Nechanic. Je to kupříkladu město Kadaň, Žatec, Klášterec nad Ohří a Chomutov. Za zmínku stojí i možnost návštěvy zámku v Krásném Dvoře.

Rybářství

Údolní nádrž Nechanice reprezentuje v této oblasti **rybářský revír 441 043 – Ohře číslo 9**. Rybářský revír zde začíná u hráze údolní nádrže Nechanice, končí u jezu u obce Želina a je obhospodařován Českým rybářským svazem SUS Ústí nad Labem. Nejvíce lovené druhy jsou kapr, candát, cejn, okoun, štika, úhoř, bolen a sumec.

Vodní sporty

Nechanická přehrada svojí rozlohou a umístěním vytváří **optimální podmínky pro jachting, windsurfing a kiteboarding**. Velikost vodní plochy je 1 300 ha. Okolí přehrady je otevřené, příznivé pro vanutí stabilních větrů zejména v jarních a podzimních měsících. Centrem vodních sportů je jacht klub v oblasti obce Vikletice na jihozápadním břehu přehrady a břeh lemující tábořiště v délce asi 1 km od jacht klubu až k autocampingu Vikletice. Zde jsou optimální podmínky pro start plachetnic a windsurferů.

2.4.11 PAMÁTNÉ STROMY V JIRKOVĚ

Klíčová hesla: památný strom, Jirkov

Co je památný strom?

Za památné stromy lze podle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny vyhlásit **mimořádně významné stromy, jejich skupiny a stromořadí**. V nich převažují lípy, duby, javory, jasanů a topoly.

Kritéria pro vyhlášení památných stromů

Každý občan může podat orgánu ochrany přírody (pověřen obci, magistrátu města) podnět k tomu, aby určitý strom byl prohlášen za památný. Vyhlášení předchází správní řízení, kterého se účastní jak majitelé pozemků, na kterých strom roste, tak i orgán státní správy. Registr památných stromů vede Agentura ochrany přírody a krajiny ČR v Praze. Za památné stromy je možno prohlásit dřeviny:

- vynikající svým věkem a vzrůstem
- vyjímečných rozměrů
- zvláštního vzhledu
- s vysokou estetickou hodnotou

- stromy, ke kterým se vážou historické události
- stromy, které připomínají různé pověsti nebo báje
- stromy, které jsou významnými krajinnými dominantami

Druhy a charakteristika

V Jirkově je vyhlášeno celkem 13 památných stromů. Důvodem jejich ochrany je skutečnost, že jsou pozoruhodné svým vzhledem, stářím a rozměry.

Jasan u cesty Červený Hrádek – Drmaly

Roste po levé straně silnice směrem z obce Červený Hrádek do obce Drmaly. Důvodem ochrany je výrazné dominantní uplatnění v prostředí a vysoká estetická i dendrologická hodnota. Je také neobvyklý mohutným vzrůstem. Jasan je vitální, zdravý, stabilní a perspektivní strom. Pan Rostislav Vošický z Jirkova si všiml výjimečnosti této dřeviny a dal podnět pro jeho vyhlášení za památný.

Ošetřování

Jirkov v současnosti věnuje památným stromům kvalitní odbornou péči. Jejich ošetření provádí profesionální firma. Péče není levnou záležitostí. Je hrazena z místních rozpočtů. Je zakázáno stromy poškozovat a ničit je v jejich přirozeném vývoji. Každý strom má vymezeno ochranné pásmo. V něm se nesmí bez souhlasu orgánu ochrany přírody provádět terénní úpravy, výstavba, kanalizace, odvodňování atd. Každý strom musí být označen cedulkou, kde je malý státní znak České republiky.

Jirkov má zájem o významné dřeviny. Dobře ošetřený starý strom přitahuje pozornost návštěvníků. Je drobnou turistickou atrakcí nebo zastávkou na cyklostezce. Svědčí o kulturnosti obyvatel a návštěvníka inspiruje k návratu.

Hlošina úzkolistá v Olejomylnském parku
(zdroj: Ing. Viera Avakjanová)

Ochranné pásmo

Jedná se o území ve tvaru kruhu o poloměru desetinásobku průměru kmene ve výšce 130 cm nad zemí.

Památné stromy v Jirkově

	Datum vyhlášení	Charakter výskytu	Výška stromu	Výška koruny	Šířka koruny	Obvod kmene	stáří
skupina 8 stromů v ulici U Dubu	22.8.1995	skupina	10-17 m	5-15 m	5-15 m	209-609 cm	150-250 let
dub letní v Křížkově ulici	22.8.1995	solitera	19 m	15 m	17 m	420 cm	200 let
dub letní v areálu koupaliště u Červeného Hrádku	23.4.1976	solitera	27 m	-	23 m	513 cm	350 let
dub letní u Nivského potoka	27.9.1995	břehový porost	30 m	28 m	13 m	410 cm	200 let
hlošina úzkolistá v Olejomylnském parku	19.12.1997	neudržovaná zahrada	15 m	13 m	14 m	214 cm	200 let
jasan u cesty Červený Hrádek - Drmaly	12. 1. 2009	lesní porost	25 m	-	-	530 cm	300 let

2.4.12 ÚHOŠŤ

Klíčová hesla: stolová hora, suťová pole, přírodní rezervace

Stolová hora leží na okraji Doupovských hor v nadmořské výšce 375 – 593 metrů v blízkosti města Kadaň. Z vrcholku náhorní plošiny je hezký výhled na Doupovské a Krušné hory i na okolní města - Klášterec, Kadaň, Chomutov. V roce 1974 byla vyhlášena Národní přírodní rezervace Úhošť o celkové výměře 208,30 hektarů.

Geomorfologie a geologie

Úhošť je geomorfologicky velmi nápadná rozlehlá tabulová hora, která byla ze všech stran oddělena od souvislých poloh příkrovů a tufů Doupovských hor erozí vodních toků Ohře, Donínského potoka a Hradeckého potoka. **Vlastní plošina má rozměry 1200 x 600 metrů.** Jednotlivé svahy jsou téměř přesně orientovány podle světových stran a jsou stupňovité v důsledku rozdílné odolnosti vulkanických příkrovů a tufových poloh.

Úhošť je ukázkou geologického vývoje Doupovských hor. Podloží tvoří horniny severovýchodního okraje třetihorního neovulkanického komplexu Doupovských hor oligocénního až miocénního stáří. Samotná hora je tvořena celkem pěti ukloněnými polohami příkrovů čedičových hornin (leucitit, bazanit, tefrit a čedič), které se střídají s měkčími polohami tufů a tufitů. Svahy jsou pokryty čtvrtohorními kamenitohliníty svahovými sedimenty. Místa jsou vytvořena souvislá suťová pole.

Rostlinstvo a živočišstvo

V národní přírodní rezervaci bylo průzkumy zjištěno **560 druhů cévnatých rostlin.** K nejcennějším rostlinným formacím patří skalní stepi, travnaté porosty stepního charakteru a lesostepi. Nejcennější tyto lokality se nacházejí na východní, jižní a západní straně kopce a na hranách po obvodu. Severní část je lesnatější s menšími suťovými poli. Mezi nejvýznamnější rostliny patří tařice skalní, bělozářka liliovitá, bělozářka větvičá, hvozdík sivý, pětiprstka žežulník, koniklec luční český, kavyl olýsalý, kavyl Ivanův, kavyl vláskovitý, kavyl Smirnovův, kruštík širolistý, lilie zlatohlávek, plamének přímý a medovník meduňkolistý. Kavyl olýsalý zde má své nejzápadnější naleziště.

Na části území se nacházejí různověké smíšené porosty, při severozápadním úpatí pak zbytky původních dubohabřin. Mezi skalními bloky převažuje borovice lesní. Na části území byla uměle vysazena nepůvodní borovice černá a místy vysázen smrk ztepilý.

Z hlediska zoologie se rovněž jedná o velmi významnou lokalitu. Z plazů se zde vyskytuje zmije obecná, ještěrka obecná, ještěrka živorodá a užovka hladká.

Z ptáků je významný výskyt výra velkého, včelojeda lesního, lelka lesního, pěníce vlašské, lejska malého a strnada lučního. Poměrně bohatý je i výskyt letounů, a to jak v lesních porostech, tak na zimovištích v prostorách bývalé vesnice. Velmi významný je i hojný výskyt některých vzácných druhů bezobratlých živočichů, např. xerothermní druh oblovky *Cochlicopa lubricella* a drobníčka *Pupilla triplicata*. NPR je součástí vyhlášené Ptačí oblasti Doupovské hory a navržené Evropsky významné lokality Doupovské hory. V současné době zde probíhá poměrně intenzivní výzkum obratlovců a bezobratlých.

Socha Herberta Kiszy - Mohyla
(zdroj: Mgr. L. Binová)

Historie

Lokalita byla osídlována už od velmi dávných dob. **Svědčí o tom archeologické nálezy z doby halštatské a laténské.** Výzkum pravěkého osídlení je ale považován za nedostatečný. Bylo zde potvrzeno osídlení na sklonku doby bronzové a dále osídlení Kelty ve 2. – 1. století př.n.l. Zbytky opevnění – valovité násypy – jsou patrné na jihozápadním okraji hory.

Historik August Sedláček sem hypoteticky lokalizoval raně středověký Wogastisburg, kde **slovanský kníže Sámo porazil r. 631 frankého krále Dagoberta I.** Skutečné místo této historické bitvy zatím nebylo nalezeno, i když se o to odborníci stále pokoušejí. Roku 1401 je zmíněna vesnice v SZ části plošiny, která zanikla v 50. letech minulého století.

Územím vede naučná stezka, začínající v obci **Pokutice** (2 km JZ od Kadaň) v místě, kde červená značka kříží silnici. První tabule je na úpatí Úhoště. Stezka končí v osadě Zásada u silnice směrem na Kadaň. Je dlouhá asi 7,5 km a má 13 zastavení.

Asi uprostřed plošiny jsou dvě jezírka, která byla přirozeným a nikdy nevysychajícím zdrojem vody. Na severním okraji skalnatých srázů stojí socha kadaňského výtvarníka Herberta Kiszy - Mohyla vytvořená na paměť různých kultur, které postupně místo obývaly.

Město Kadaň vynakládá poměrně rozsáhlé finanční prostředky na management této NPR, který je převážně zaměřen na sanaci křovin na zarůstajících stepních společenstvech a postupnou likvidaci borovice černé jako invazní rostliny.

2.4.13 ZOOPARK – CHOVANÁ ZVÍŘATA

Klíčová hesla: Chomutov, zoopark, evropská fauna

Podkrušnohorský zoopark v Chomutově je sice jednou z nejmladších ZOO v České republice, zato je ale svou rozlohou 112ha největší. Vznikl v roce 1975 z iniciativy Waltra Markela a nachází se v severovýchodní okrajové části Chomutova směrem k Jirkovu, v sousedství Kamencového jezera.

Pro veřejnost je otevřený po celý rok a návštěvníci sem mohou přijít i se psem, pokud je uvázaný na vodítku. V zooparku lze zůstat až do setmění a odejít pak některým z jednosměrných turniketů.

Zoopark se zaměřuje především na evropskou faunu. Také se věnuje chovu ohrožených živočišných druhů a za pomoci ekocentra se snaží o osvětu v oblasti ochrany životního prostředí, zvířat a ekologické výchovy.

Zoopark je členem takových institucí, jako je např. Evropská i Světová asociace zoologických zahrad, Unie českých a slovenských zoologických zahrad a prostřednictvím těchto organizací také členem Mezinárodní unie pro ochranu přírody a přírodních zdrojů. Zajímavostí Podkrušnohorského zooparku je mj. ojedinělá

galerie vyhubených zvířat. Jsou to plastiky umístěné pod širým nebem a tvoří symbolické hroby zvířat již nenávratně člověkem vyhubených.

Součástí zooparku je jezdecký areál nebo safari – veřejnosti přístupná část díky **Safari Expressu**, z něhož návštěvníci mohou pozorovat volně se pasoucí zvířata v přirozeném prostředí (např. zubry, muflony, koně Převalského atd.). Zajímavá je rovněž **ptačí voliéra**, která je průchozí, a lze tak ptáky pozorovat zblízka. **Noktúrium** je zase zařízení pro pozorování nočních živočichů. Zvířata v něm mají obrácený denní a noční život, a můžeme je tak pozorovat při nočních aktivitách.

Zoopark také provozuje **Stanici pro handicapované živočichy.**

Chov zvířat tu můžeme rozdělit podle několika hledisek, např. podle druhu ohrožení:

- chované druhy vedené v Mezinárodní Červené knize ohrožených zvířat (např. makak magot, takin indický, takin čínský, sysel obecný, velbloud dvouhrbý, želva čtyřprstá, želva zelenavá a další)
- ohrožené druhy fauny ČR (užovka stromová, zmije obecná, orel skalní, orel mořský, sokol stěhovavý, bobr evropský, kočka divoká, medvěd hnědý, vlk aj.)

Výčet významných ohrožených druhů by byl však mnohem delší. Dalším hlediskem dělení fauny Podkrušnohorského zooparku je zvířena palearktické oblasti. Zoopark je totiž zaměřen především na chov zvířat Evropy, protože však nemůžeme zvířatům přesně položit hranici mezi Evropou a Asií, je druhové zastoupení obou světadílů velmi podobné.

Faunu palearktu lze rozdělit do specifických kategorií. Běžně se zde vyskytuje několik druhů:

- hlodavců (např. bobr evropský, dikobraz evropský, veverka obecná, plch velký, sysel obecný)

- lichokopytníků (např. kůň tarpan, kůň Převalského)
- ploutvonožců (např. tuleň kuželozubý)
- primátů (např. makak magot)
- sudokopytníků (např. zubr evropský, pižmoň, muflon, kozorožec alpský, jelen evropský)
- šelem (např. rys ostrovid, kočka divoká, vlk euroasijský, liška obecná, medvěd hnědý, lasice hranostaj, norek evropský, tchoř tmavý, fretka, rosomák, vydra říční)
- plazů (např. želva bahenní, želva žlutohnědá, želva zelenavá, želva kaspická)
- hadů (např. užovka stromová, zmije obecná)
- domácích zvířat (např. koza karpatská, koza kamerunská, koza waliská, ovce vřesovištní, prase mangalica, tarpan, lordský kůň, osel domácí, toulouská husa, moravský pštros)

Pro život domácích zvířat a z nich vybraných mizejících domácích plemen vznikl statek, kde se mohou návštěvníci seznámit s životem na venkově a se zvířaty, která se v dřívějších dobách na venkově často chovala.

palearktická oblast = zoogeografická oblast zahrnující téměř celou Eurasii, od Britského souostroví na východ až po Beringovu úžinu, dále Japonsko a na jihu dosahuje až k hranicím Indie a Indočíny

2.5 Člověk a volný čas

2.5.1 MĚSTSKÉ MUZEUM KADAŇ

Klíčová hesla: muzeum, Kadaň, klášter

Historie muzea v Kadani je zahalena velmi silnou mlhou zapomnění. Materiály, jež by mohly vypovídat o příběhu kadaňského muzea, se patrně ztratily nebo byly zničeny. V roce 1903 byl založen Spolek přátel muzea v Kadani, který téhož roku stál u příprav otevření samotného muzea. Poté, nejspíše v součinnosti s kadaňskou radnicí, řídil až do roku 1945 i muzejní správu. Ve vedení stál v čele do konce třicátých let Eduard Hergl, jenž byl také starostou Kadaně. Občané Kadaně se podíleli na existenci svého muzea, což pomáhalo k přiblížení historie města současníkům.

Historicky první muzejní budovou se stala bývalá farní škola z 16. století, dnes dům č. p. 83 za farním kostelem Povýšení sv. Kříže. Jak uvádějí dokumenty, hlavním účelem muzea je vystavovat to, co se dochovalo po předcích, a to jak z města, tak i z okolí, případně ze sousedních krajů, aby mohli historik, zájemce o etnografii, živnostník, prostě všichni návštěvníci muzea nalézt hlubokou úctu před působením předků. **V roce 1928 se rozšířilo o tzv. Růžencovou kapli.** Sloužila k prezentaci exponátů církevního původu.

Důležitým mezníkem se stal rok 1935. **Tehdy věnovala obyvatelka Maria Janka muzeu svůj dům.** Jednalo se o rohový objekt na náměstí č. p. 115. Muzejní správce musel od té doby provádět návštěvníky po všech třech domech, kde kadaňské muzeum sídlilo. Dobu druhé světové války a připojení Sudet k Třetí říši přečkalo muzeum díky připojení do Jednoty německých vlasteneckých muzeí. Účastnilo se pod jejími křídly výstav a aktivit až do roku 1945, kdy bylo místní německé obyvatelstvo odsunuto.

V roce 1945 přešlo muzeum pod správu nové radnice. V této době ale činnost muzea stagnovala. Až v roce 1951 byla zřízena funkce muzejníka a v roce 1957 nový spolek pro správu muzea. Muzeum mělo vymezenou aktivitu podle usnesení Komunistické strany ČSR, což byla podpora zemědělství, propagace družstev atd. Po roce 1960, kdy Kadaň přestala být okresním městem, činnost postupně více a více upadala. Budova chátrala a v roce 1972 se exponáty přestěho-

valy na kadaňský hrad. Tam byly nepřístupně uloženy po tři léta, načež bylo v roce 1975 muzeum úplně zrušeno a vše bylo předáno do Okresního vlastivědného muzea v Chomutově, kde jsou evidovány dodnes.

Vlastivědné muzeum získalo i **klášterní budovu v Kadani.** To ji hodlalo využívat jak pro výstavy, tak i jako svůj depozitář. Rozpadající se budova kláštera ožila lidmi opět až na sklonku roku 1989. V kapli sv. Kateřiny byly postupně uspořádány výstavy kadaňských výtvarníků a šperkařů. Tyto aktivity ale skončily již po roce trvání. **Okresní muzeum přestalo klášter využívat v roce 1991,** odkdy byl prázdný. V souvislosti s rekonstrukcí objektu proběhlo na Městském úřadě v Kadani první jednání o obnovení muzejní expozice až v listopadu 1996.

Na výstavní činnost i název „Městské muzeum v Kadani“ se navázalo v květnu 1999, kdy došlo ve sklepních prostorách Františkánského kláštera k otevření nové expozice, věnované mineralogickým zajímavostem, zkamenělinám a historii dolování na Kadaňsku a Chomutovsku. V květnu 2004 se expozice rozšířila o dějiny kláštera, kult Čtrnácti svatých Pomocníků a částečně život františkánských mnichů a také o expoziční okruh věnovaný dějinám středověké Kadaně.

Františkánský klášter

Františkánský klášter je významnou historickou a kulturní památkou Kadaně. Řadí se mezi nejlépe

zachované celky františkánských klášterů střední Evropy. Františkánský klášter byl založen mimo vnitřní město Kadaň na cestě od Mikulovické brány na Klášterec. Zde pod horou býval pramen a vinice, ve kterých vznikla nejprve kaple Čtrnácti pomocníků. Od roku 1469 se stal na téměř padesát let pánem celého města Kadaně Jan Hasištejnský z Lobkovic, který klášterní kostel určil za rodové pohřebiště. Samotný klášter byl postupně budován snad již od roku 1451. Dřevěné obydlí mnichů se v roce 1483 postupně měnilo za zdě-

ný konvent. Koncem 16. století bylo Lobkovické křídlo doplněno renesanční arkádou. Klášter byl nadále po bitvách a drancování rekonstruován až do 19. století, kdy se jeho situace stabilizovala. V roce 1938 z františkánského kláštera odešli všichni Češi. Objekt byl pronajat nacistické organizaci Hitlerjugend. Po roce 1945 byl objekt opět vrácen řádu, který započal s jeho obnovou. Obnova se však nekonala a klášter chátral až do roku 1989, kdy začala postupná obnova a renovace celého kláštera.

2.5.2 POMÍSTNÍ JMÉNA CHOMUTOVSKA

Klíčová hesla: pomístní jména, onomastika

Onomastika je nauka o vlastních jménech. Přesně definovat pojem vlastního jména je velmi obtížné. Mezi vlastními a obecnými jmény leží totiž široký přechodný pás a mnohá jména oscilují mezi oběma skupinami. Roztřídění vlastních jmen je podáno v Pravidlech českého pravopisu.

Hlavní oddíly onomastiky

1/ antropomastika – nauka o vlastních jménech lidských

2/ topomastika – nauka o vlastních jménech zeměpisných

Zeměpisná jména se dělí na tři skupiny

a/ jména světadílů, oblastí, států, zemí

b/ jména místní – lidských sídel a jejich částí – obcí, osad, místních částí, domů, ulic, náměstí, význačných staveb

c/ **jména pomístní**

- jména komunikací, cest, přístavků atd.

- jména průmyslových výrobků, uměleckých děl a lidských výrobků

Česká (po)místní jména jsou ve většině případů tvořena odvozováním, a to předponami, příponami, koncovkou ve funkci přípony či kombinací těchto prostředků. Nejfrekventovanější přípony jsou -ice, -iště, -iny, -evna, deminutivní -íček, -ek.

Velké množství **českých pomístních jmen** je rozlišeno přívlastky, které s nimi tvoří víceslovné sdružené pojmenování. Většina těchto přívlastků je shodných, adjektivních. Častým přívlastkem jsou též přídavná jména vztahová místní, tvořená z vlastních jmen příponou -ský.

Dělení pomístních jmen

- jména vod – moře, jezera, rybníky, bažiny, studánky, potoky, řeky, průplavy
- jména tvarů – členitosti povrchu zemského, vrchoviny, hory, pohoří
- jména pozemků
- jména drobných přírodních útvarů, skal, jeskyň
- jména jednotlivých předmětů

Německá pomístní jména, která hrají v našem regionu důležitou roli, jsou zpravidla tvořena skládáním dvou, řidčeji i více slovních základů. Německé složeniny jsou do češtiny přejímány jako pojmenování víceslovná. Nejčastějším členem německých pomístních jmen složených bývá: -dorf „ves“, -t(h)al „údolí“, -berg „hora“, -hof „dvůr“, -au(e) „niva, luh“, -bach „potok“, -teich „rybník“, -burg „hrad“, -hau „mýtina“, -stein „skála“ apod.

Názvy míst v našem regionu

Náš region leží v příhraniční oblasti, a proto je na základě historického prolínání obyvatel obou zemí řečí našich sousedů ovlivněn vznik pomístních názvů. Německá (po)místní jména se v našem okolí užívala ve velké míře do roku 1945, ale v současné době upadla

téměř v zapomenutí, což souvisí hlavně s vysídlením německého a s přistěhováním českého obyvatelstva po druhé světové válce. Německé názvy se udržovaly zejména v povědomí německých starousedlíků, a těch tu zůstalo velmi málo. Navíc byla německá (po)místní jména po osvobození přirozeně nahrazena českými ekvivalenty, nebo se tvořila nová jména. Ale i česká pomístní jména, vytvořená po osvobození, upadla v zapomnění v důsledku výstavby nových sídlišť apod. Pokud se původní jména ještě užívají, dochází často k jejich zkomolení – hlavně u německých pomístních jmen. Je to tím, že obyvatelé jménům nerozumí, proto si je přizpůsobí.

Zkoumání pomístních jmen nám umožňuje zprostředkovaně poznávat ty doby dějin, z nichž se nedochovaly žádné písemné památky. Mnohé názvy v sobě ukrývají zajímavé informace. Prostřednictvím zachovaných pomístních jmen mohou děti lépe poznat své bydliště, historii kraje i různé pověry a pověsti, které se k objektům v okolí vázaly.

Následující výčet a rozdělení názvů míst v našem regionu je pouze reprezentativní ukázkou, podrobnější popis pomístních jmen je uveden v elektronické podobě publikace umístěné na webových stránkách projektu.

Pomístní jména se shodným českým i německým významem

Používané české názvy vznikly doslovným přeložením původních názvů německých.

ČERNÝ VRCH – Schwarzer Berg; vrch, nyní chomutovská čtvrť. Pojmenování odvozeno od zabarvení.

ČERVENÝ HRÁDEK – Rotenhaus; zámek na okraji obce Červený Hrádek. Adjektivum červený bylo dáno zámku zřejmě podle barvy střešních tašek.

JEDLOVÁ – Tanich; vrchol u obce Podhůří u Vysoké Pece. Jméno je motivováno rostlinstvem.

KAMENCOVÉ JEZERO – Alaun Teich, Alaun See; rybník u Chomutova. Pojmenování podle nerostu, jež obsahuje voda jezera.

KAMENNÝ RYBNÍČEK – Stein Teich; rybník u Chomutova. Pojmenování podle kamenitosti dna.

NIVSKÝ POTOK – Au Bach; pramení u osady Svahová, obec Jirkov, ústí do Bíliny. Pojmenování podle porostu, jímž potok protéká (niva=mokřinatá louka).

STRÁŽIŠTĚ – Hutberg; vrchol u Chomutova. Jméno motivované vojenstvím (úkolem bylo strážit území).

Pomístní jména přejatá z češtiny do němčiny

Vzácně docházelo k opačnému jevu – němčina převzala k běžnému používání původní český název.

BÍLINA – Biela Bach; říčka, pramení u osady Zákoutí, obec Blatno, vtéká do Labe. Prvotní jméno řeky, kterou připomíná kronikář Kosmas už roku 1119 (fluvius nomine Belina), znělo Bielina a znamenalo „bílá tj. čistá, průzračná voda“. Pojmenování podle barvy vody.

Pomístní jména vzniklá zkomolením

Nejedno místo u nás nese název, který vznikl zkomolením původního německého označení. Pravopis, výslovnost a tvarosloví takových jmen se postupem času zcela přizpůsobily češtině, a tak původní význam lze vysledovat na základě zpětné rekonstrukce tohoto procesu.

NAJŠTEJN – Neustein; Blatno; zřícenina u osady Květnov, obec Blatno. Najštejn – pojmenování jednoslovné, vzniklo přepisem podle výslovnosti něm. Neustein – „nový hrad“, pojmenování motivované vznikem objektu (časovým obdobím).

2.5.3 SPISOVATELÉ CHOMUTOVSKA

Klíčová hesla: Jiří Žáček, Rudolf Čechura, Jiřina Rothmeierová, Jiří Řípa, Renata Šindelářová, Jan Tichý

Na Chomutovsku se narodila nebo tvořila celá řada spisovatelů zábavné i odborné literatury. Žáci se mohou seznámit podrobněji s životem a ukázkami z tvorby šesti autorů, kteří jsou více či méně spjatí s naším regionem. Všechny vybrané osobnosti (Jiří Žáček, Rudolf Čechura, Jiřina Rothmeierová, Jiří Řípa, Renata Šindelářová, Jan Tichý) spojuje tvorba pro děti a mládež. V rámci pracovních listů bude zařazen i úkol vyhledat jména dalších spisovatelů, kteří se v našem okrese narodili, žili nebo se jím nechali jen inspirovat. Žáci tak nebudou omezeni daným výběrem šesti autorů a mohou si dále rozšiřovat své znalosti podle svých zájmů a schopností. Prameny, v nichž mohou dané spisovatele vyhledat, budou uvedeny jako součást pracovních listů. Osobnost Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, jednoho z nejvýznamnějších rodáků našeho okresu a českého humanisty, je uvedena v kapitole Hasištejn.

Jiří Žáček

Narodil se 6. listopadu 1945 v Chomutově. Do svých pěti let žil v Prunéřově. V roce 1950 se s rodiči přestěhoval do Strakonice. Vystudoval Střední průmyslovou školu ve Volyni a stavební fakultu ČVUT v Praze. Po tříleté praxi na vodohospodářské správě v Benešově u Prahy dezertoval od inženýrství k literatuře. Do roku 1991 pracoval jako redaktor nakladatelství Československý spisovatel, necelý půlrok v nakladatelství Carmen, v letech 1992 - 1994 v časopise Vlasta. Od té doby je spisovatel na volné noze. Žije v Praze, je ženatý a má dvě děti. Přestože prožil část svého dětství na Chomutovsku, on sám se cítí jako Jihočech. Více o soukromém životě a díle Jiřího Žáčka se můžeme dočíst na <http://www.jirizacek.cz/zivotopis.html>.

Rudolf Čechura

Narodil se 5. února 1931 v Želénkách u Duchcova. Je autorem próz pro děti a mládež. V době okupace českého pohraničí se Čechurovi usadili v Říčanech u Prahy. Po válce, v roce 1945, se odstěhovali do Mostu. Vzpomínky na návrat do severních Čech se odrážejí v knize Šifra z katakomb. Od roku 1946 studoval Obchodní akademii v Chomutově.

Po maturitě pracoval jako úředník v chomutovské Polodovce. Dne 1. ledna 1951 nastoupil jako učitel v Černovicích. Téhož roku byl na vlastní žádost přeložen na jednotřídní školu do Místa, kde zastával funkci ředitele. V letech 1952 - 1954 vykonával povinnou vojenskou službu a současně externě studoval pedagogické gymnázium v Jihlavě. Od roku 1954 byl opět ředitelem v Černovicích a po dvou letech v Zásadě.

V létě roku 1960 se odstěhoval do Prahy a nastoupil do Československého rozhlasu jako redaktor. O dva roky později odešel do redakce časopisu Věda a technika mládeži, zde na počátku normalizace musel skončit. Od roku 1973 se věnuje pouze literární činnosti. Je členem Londýnské společnosti Sherlocka Holmese, která sdružuje významné tvůrce detektivního žánru.

Rudolf Čechura je autorem několika knih pro děti, scénářů večerníků (Maxipes Fík, Divoké sny Maxipsa Fíka, Zmatky kluka Zmatlíka, Hugo z hor), povídek, detektivních románů a knih pro dospělé. Psal články a recenze. Své science - fiction povídky uveřejňoval v časopisech (například Věda a technika mládeži). Jeho literární prvotinou byl v roce 1969 detektivní román Nikdo nemá alibi, ale druhý, Dobře načasovaná vražda, již v nakladatelství Růže v Českých Budějovicích vyjít nesměl.

Do povědomí rozhlasových posluchačů se zapsal svými holmesovskými příběhy, které byly uváděny v pořadu Merkur. Některé Čechurovy práce byly vydány hudebním nakladatelstvím Supraphon na gramofonových deskách i magnetofonových kazetách. Je auto-

rem scénáře k filmu Šplhající profesor.

Další zdroj informací: http://svet-literatury.wz.cz/autor/rudolf_cechura.html.

Jiřina Rothmeierová

Narodila se 5. března 1942 v Praze a vyrůstala v Děčíně. Píše povídky, pohádky a básničky. Je nejstarší ze sedmi sourozenců. Její dětství nebylo idylické, otec byl alkoholik a matku s dětmi surově týral. Za nejšťastnější období svého mládí považuje dobu, kdy vyrůstala u své babičky a dědečka, kteří si ji osvojili. Žila s nimi v Zásadě a později v Černovicích. Vyučila se přadlenou v Benaru v Jirkově. Zde pracovala do svých dvaceti let. Poté se provdala a má dvě děti. Se svým manželem poznala během výletů a procházek krásy celých Krušných hor i celého Chomutovska. Začala psát až v důchodovém věku. Své dojmy využívá ve své tvorbě dodnes.

Jiřina Rothmeierová se zúčastňuje autorských soutěží, například o Tachovskou renetu či Chomutovský kalamář. Navštěvuje autorská čtení. Je posluchačkou Akademie třetího věku. V roce 2002 vydala knihu povídek Zásada a mé milé okolí, v témže roce ji namluvil v SKKS jako audiokazetu, která je určena zrakově postiženým lidem. Své pohádky předčítá v chomutovském Dětském domově, kde založila klub Pohádka. V její knize pohádek Vodník Nugát z Hřebíkárný vystupují děti z tohoto dětského domova a je doplněna souborem jejich kreseb. Autorka předčítá své pohádky pro mateřinky v Domě dětí a na setkáních nevidomých a slabozrakých dětí. Je členkou Chomutovského čtyřlístku.

Jiří Řípa

Narodil se 28. března 1920 v Kladně, kde vyrostl a vystudoval reálné gymnázium. Za okupace pracoval jako úředník pojišťovny. Po osvobození odešel do pohraničí. Tři roky vykonával úřednickou práci ve Vejprtech, poté v Karlových Varech. Od roku 1949 bydlel trvale v Chomutově. Dálkově vystudoval pedagogickou fakultu. V různých funkcích ve školství pracoval od roku 1956. V roce 1974 se stal ředitelem Okresního muzea v Chomutově. Zde působil do roku 1978. Na dva roky se ještě vrátil do školství a v šedesáti letech odešel do důchodu. Napsal několik románů pro mládež. Své povídky publikoval v Ohníčku, Průboji a Rudém Právu. Odborné články o našem regionu vycházely v chomutovském vlastivědném čtvrtletníku Památky, příroda, život. Za román Frontální poruchy od západu získal v roce 1975 v Severočeském nakladatelství krajskou literární cenu. Kniha však zůstala v rukopise a z politických důvodů nikdy nevyšla. V roce 1976 vydal dobrodružný román pro mládež Groznatův štít. Příběh se odehrává v době raného středověku. Statečný mladík Mstiš z rodu Běšiců se snaží dokázat nevinu svého mrtvého otce a očistit čest rodiny. Autor dále napsal Sestřička pěkná tři kila třicet (1989), Akar a Ivce

Soma (1993), Kravec Nikos a orel (1993). Jiří Řípa byl výborným šachistou. V Údlicích vedl šachový oddíl a sám prý dokázal hrát s dvaceti pěti hráči najednou. V Chomutově žil do svých sedmdesáti pěti let. Zemřel 5. listopadu 1995.

Renata Šindelářová

Narodila se 6. března 1973 v Ostrově nad Ohří. V současné době žije na Měděnci se svou rodinou. Vystudovala střední ekonomickou školu. Pracovala jako účetní, ekonomka, archivářka a nyní je zaměstnána v pojišťovně Kooperativa. Vydala již osm knížek, stovky článků a rozhovorů na internetu - zejména na webmagazínu Rozhledna, Pozitivních novinách a Vanilce. V současné době studuje Pedagogiku volného času na Univerzitě J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. Pravidelně se účastní literárního kroužku Pohádka v Dětském domově v Chomutově, na veřejných čteních organizovaných literární skupinou Chomutovský čtyřlístek v SKKS Chomutov a pomáhá začínajícím autorům na webmagazínu Rozhledna, kde zahájila projekt Miniškola. Působí jako porotce literární soutěže Chomutovský kalamář (od 2008), do které v minulosti přispívala a získala pět ocenění. Více se o ní dozvíte na stránkách www.literarnistrom.cz.

Jan Tichý

Narodil se v roce 1978 v Ostrově nad Ohří, celý život ovšem bydlí v Chomutově a považuje se tedy za chomutovského autora. Psát začal na střední škole. Z původně naivních veršičků se později staly vážnější texty, což mu v posledních letech přineslo dvě vítězství v Chomutovském kalamáři. Vždycky rád psal. Rodný jazyk byl pro něj vždy větším přítelem než přísně logická matematika, se kterou se nekamarádí dodnes. Po studiích vyrazil do světa. Čtyři roky ve Velké Británii mu umožnily získat dobrou praxi v angličtině. Po absolvování několika certifikátů pod hlavičkou Cambridge University se rozhodl výukou jazyka žít a absolvoval lektorský kurz CELTA.

Už na studiích dělal první krůčky v psaní textů v angličtině, což se později stalo jedním z hlavních důvodů, proč odjel do Anglie – chtěl se v angličtině zdokonalit natolik, aby byl schopen psát lepší texty i v angličtině. Přiznává, že od začátku byl psavec šuplíkář, jeho šuplík je plný nejrůznějších textů a tisíců veršů. Až Kalamář mu přinesl větší příležitost prezentace jeho psaní na veřejnosti. Ve volných chvílích jezdí rád na kole, in-linech a lepí modely letadel.

